

BELGISCHE KAMER VAN
VOLKSVERTEGENWOORDIGERS

CHAMBRE DES REPRÉSENTANTS
DE BELGIQUE

INTEGRAAL VERSLAG
MET
VERTAALD BEKNOPT VERSLAG
VAN DE TOESPRAKEN

COMPTE RENDU INTÉGRAL
AVEC
COMPTE RENDU ANALYTIQUE TRADUIT
DES INTERVENTIONS

PLENUMVERGADERING

SÉANCE PLÉNIÈRE

dinsdag

mardi

05-02-2002

05-02-2002

14:15 uur

14:15 heures

AGALEV-ECOLO	<i>Anders gaan leven / Ecologistes Confédérés pour l'organisation de luttes originales</i>
CD&V	<i>Christen-Democratisch en Vlaams</i>
FN	<i>Front National</i>
PRL FDF MCC	<i>Parti Réformateur libéral – Front démocratique francophone-Mouvement des Citoyens pour le Changement</i>
PS	<i>Parti socialiste</i>
PSC	<i>Parti social-chrétien</i>
SP.A	<i>Socialistische Partij Anders</i>
VLAAMS BLOK	<i>Vlaams Blok</i>
VLD	<i>Vlaamse Liberalen en Democraten</i>
VU&ID	<i>Volksunie&ID21</i>

<i>Afkortingen bij de nummering van de publicaties:</i>		<i>Abréviations dans la numérotation des publications:</i>	
DOC 50 0000/000	<i>Parlementair document van de 50e zittingsperiode + basisnummer en volgnummer</i>	DOC 50 0000/000	<i>Document parlementaire de la 50e législature, suivi du n° de base et du n° consécutif</i>
QRVA	<i>Schriftelijke Vragen en Antwoorden</i>	QRVA	<i>Questions et Réponses écrites</i>
CRIV	<i>Integraal Verslag, met links het definitieve integraal verslag en rechts het vertaald beknopt verslag van de toespraken (op wit papier, bevat ook de bijlagen)</i>	CRIV	<i>Compte Rendu Intégral, avec, à gauche, le compte rendu intégral définitif et, à droite, le compte rendu analytique traduit des interventions (sur papier blanc, avec les annexes)</i>
CRIV	<i>Voorlopige versie van het Integraal Verslag (op groen papier)</i>	CRIV	<i>Version Provisoire du Compte Rendu Intégral (sur papier vert)</i>
CRABV	<i>Beknopt Verslag (op blauw papier)</i>	CRABV	<i>Compte Rendu Analytique (sur papier bleu)</i>
PLEN	<i>Plenum (witte kaft)</i>	PLEN	<i>Séance plénière (couverture blanche)</i>
COM	<i>Commissievergadering (beige kaft)</i>	COM	<i>Réunion de commission (couverture beige)</i>

<i>Officiële publicaties, uitgegeven door de Kamer van volksvertegenwoordigers</i>	<i>Publications officielles éditées par la Chambre des représentants</i>
<i>Bestellingen:</i>	<i>Commandes:</i>
<i>Natieplein 2</i>	<i>Place de la Nation 2</i>
<i>1008 Brussel</i>	<i>1008 Bruxelles</i>
<i>Tel.: 02/ 549 81 60</i>	<i>Tél.: 02/ 549 81 60</i>
<i>Fax: 02/549 82 74</i>	<i>Fax: 02/549 82 74</i>
<i>www.deKamer.be</i>	<i>www.laChambre.be</i>
<i>e-mail: alg.zaken@deKamer.be</i>	<i>e-mail: aff.generales@laChambre.be</i>

INHOUD

Berichten van verhindering	1
PARLEMENTAIR ONDERZOEK	1
Verslag van de parlementaire onderzoekscommissie belast met het vaststellen van de precieze omstandigheden waarin Patrice Lumumba werd vermoord en van de eventuele betrokkenheid daarbij van Belgische politici (312/6 tot 8)	1
<i>Bespreking (voortzetting)</i>	1
<i>Sprekers: Daan Schalck, Claudine Drion, Ferdy Willems, Eric van Weddingen, Francis Van den Eynde, Leen Laenens</i>	
Buitenlandse delegatie	24
<i>Bespreking (voortzetting)</i>	24
<i>Sprekers: Leen Laenens, Francis Van den Eynde</i>	
<i>Mededeling van de voorzitter</i>	27
<i>Bespreking (voortzetting)</i>	28
<i>Sprekers: Francis Van den Eynde, Leen Laenens, Daan Schalck, Marie-Thérèse Coenen, Daniel Bacquelaine, voorzitter van de PRL FDF MCC-fractie</i>	
<i>Moties</i>	55
<i>Sprekers: Geert Versnick, Louis Michel, vice-eerste minister en minister van Buitenlandse Zaken, Francis Van den Eynde, Leen Laenens, Daan Schalck, Daniel Bacquelaine, voorzitter van de PRL FDF MCC-fractie, Ferdy Willems</i>	
BIJLAGE	59
INTERNE BESLUITEN	59
INTERPELLATIEVERZOEKEN	59
INGEKOMEN	59
VOORSTELLEN	59
TOELATING TOT DRUKKEN	59
MEDEDELINGEN	60
COMMISSIES	60
VERSLAGEN	60
ARBITRAGEHOF	60
ARRESTEN	60
BEROEP TOT VERNIETIGING	62
PREJUDICIËLE VRAGEN	63

SOMMAIRE

Excusés	1
ENQUÊTE PARLEMENTAIRE	1
Rapport de la commission d'enquête parlementaire chargée de déterminer les circonstances exactes de l'assassinat de Patrice Lumumba et l'implication éventuelle des responsables politiques belges dans celui-ci (312/6 à 8)	1
<i>Discussion (continuation)</i>	1
<i>Orateurs: Daan Schalck, Claudine Drion, Ferdy Willems, Eric van Weddingen, Francis Van den Eynde, Leen Laenens</i>	
Délégation étrangère	24
<i>Discussion (continuation)</i>	24
<i>Orateurs: Leen Laenens, Francis Van den Eynde</i>	
<i>Communication du président</i>	27
<i>Discussion (continuation)</i>	28
<i>Orateurs: Francis Van den Eynde, Leen Laenens, Daan Schalck, Marie-Thérèse Coenen, Daniel Bacquelaine, président du groupe PRL FDF MCC</i>	
<i>Motions</i>	55
<i>Orateurs: Geert Versnick, Louis Michel, vice-premier ministre et ministre des Affaires étrangères, Francis Van den Eynde, Leen Laenens, Daan Schalck, Daniel Bacquelaine, président du groupe PRL FDF MCC, Ferdy Willems</i>	
ANNEXE	59
DECISIONS INTERNES	59
DEMANDES D'INTERPELLATION	59
DEMANDES	59
PROPOSITIONS	59
AUTORISATION D'IMPRESSION	59
COMMUNICATIONS	60
COMMISSIONS	60
RAPPORTS	60
COUR D'ARBITRAGE	60
ARRETS	60
RECOURS EN ANNULATION	62
QUESTIONS PREJUDICIELLES	63

PLENUMVERGADERING

van

DINSDAG 05 FEBRUARI 2002

14:15 uur

SÉANCE PLÉNIÈRE

du

MARDI 05 FÉVRIER 2002

14:15 heures

De vergadering wordt geopend om 14.16 uur door de heer Herman De Croo, voorzitter.
La séance est ouverte à 14.16 heures par M. Herman De Croo, président.

De **voorzitter**: De vergadering is geopend.
La séance est ouverte.

**Berichten van verhindering
Excusés**

Hagen Goyvaerts, wegens ziekte / pour raison de santé;
Pieter De Crem, Vincent Decroly, Jean-Pol Henry, Josée Lejeune, met zending buitenslands / en mission à l'étranger;
Annemie Van de Casteele, verhinderd / empêchée.

**Parlementair onderzoek
Enquête parlementaire**

01 Verslag van de parlementaire onderzoekscommissie belast met het vaststellen van de precieze omstandigheden waarin Patrice Lumumba werd vermoord en van de eventuele betrokkenheid daarbij van Belgische politici (312/6 tot 8)

01 Rapport de la commission d'enquête parlementaire chargée de déterminer les circonstances exactes de l'assassinat de Patrice Lumumba et l'implication éventuelle des responsables politiques belges dans celui-ci (312/6 à 8)

**Bespreking (voortzetting)
Discussion (continuation)**

De bespreking is hervat.
La discussion est reprise.

Chers collègues, je vous demanderai tout à l'heure d'excuser mon absence lorsque je rencontrerai, au nom de la Chambre, le président de la République de Bulgarie.

Na de receptie zal hij hier even op de tribune aanwezig zijn.

Je serai remplacé à la présidence par M. Robert Denis, vice-président.

01.01 **Daan Schalck** (SP.A): Mijnheer de voorzitter, collega's, ik denk dat na lang werken in de commissie de resultaten zijn wat ze zijn en dat het niet zinvol is om op alles wat daarin staat nog eens terug te komen. Als ik terugkijk op onze werkzaamheden, is een zaak erg

01.01 **Daan Schalck** (SP.A): Je ne souhaite pas m'étendre sur les détails. Je me réjouis de la méthode de travail qui fut la nôtre.

belangrijk. Het is ook iets waarover ik mij verheug, namelijk onze aanpak. Wij hebben er goed aan gedaan met de wetenschap samen te werken van bij de aanvang en ons voor 90% tot 95% te steunen op wat de wetenschappers hebben aangebracht, ook voor de politieke conclusies. Ik vrees dat wij anders zouden zijn geëindigd in een grote kakofonie en zouden gestart zijn onder het gesternte van believers en non believers. Wij hebben dat in andere dossiers ook al ervaren. De aanpak van de commissie heeft ertoe geleid dat wij met bijna unanimiteit en zeker met grote eensgezindheid over alle conclusies het eens zijn, over de meeste zelfs met bijna unanimiteit. Wij kunnen niet voldoende benadrukken dat deze manier van werken in dit parlement niet veel voorvalt, maar wel de enige manier is om in dat concreet dossier tot conclusies te komen.

Ik heb begrepen dat zowel in de commissie, het parlement als daarbuiten mensen in de kou zijn blijven staan. Dit lijkt mij normaal. Het is een illusie om ooit de waarheid van de geschiedenis te achterhalen. De waarheid bestaat niet. Ook wij hebben uiteraard de waarheid niet gevonden. Dat heeft niet alleen met interpretatie te maken, maar ook met de veelheid van archieven en met gebrekkige of moeilijke toegankelijkheid van bepaalde archieven. Ik ben nu nog niet overtuigd alles gezien te hebben inzake contra-informatie of andere archieven. Is alles volledig bovengekomen? Ik ben er wel van overtuigd dat wij voldoende materiaal hebben gekregen om, als commissie, degelijk werk te kunnen leveren. Ook daar wil ik nog even verwijzen naar het opzet, met name het vastleggen van de Belgische verantwoordelijkheid. Natuurlijk is daardoor minder aandacht gegaan naar de rol van de VN of andere landen en zijn er lacunes. Natuurlijk is er minder aandacht gegaan naar andere fenomenen uit dezelfde periode. Het is niet zoals sommigen laten uitschijnen dat dit een operatie doofpot zou zijn. Wij hebben ons aan de opdracht gehouden en zelfs dan was het moeilijk binnen de termijn die wij hadden. Wij hebben de termijn voor de commissie twee keer moeten verlengen om onze beperkte opdracht tot een goed einde te brengen. Wij hebben er goed aan gedaan niet te verzanden door alles te willen aanpakken: wij hebben aangepakt wat dit parlement ons heeft opgedragen.

Ik heb al verwezen naar de grote eensgezindheid over deze conclusies. Misschien was het voor ons prettiger geweest te proberen de eigen accenten in het verslag te krijgen en verder te gaan in de ene dan wel de andere richting. Wat zou dan het resultaat zijn geweest van onze werkzaamheden?

Elke geloofwaardigheid over de conclusies zou zoek geweest zijn, dit zou in binnen- en buitenland als een therapeutische oefening worden beschouwd en onze conclusies zouden als politiek absoluut onbruikbaar worden beschouwd. Dat zijn ze nu niet. Wij hebben mijns inziens voldoende materiaal geleverd om verdere politieke stappen te zetten.

*Président: Robert Denis, vice-président.
Voorzitter: Robert Denis, ondervoorzitter.*

Het belang van onze commissie is trouwens in de loop van de werkzaamheden toegenomen. De aandacht is ook groter geworden.

L'étroite collaboration entretenue avec les scientifiques a porté ses fruits. Cela nous a notamment permis d'adopter la majorité des conclusions à la quasi-unanimité.

Il est illusoire de vouloir faire toute la vérité dans la mesure où un certain nombre d'archives, notamment, ne sont pas accessibles.

Notre objectif consistait à déterminer si la Belgique porte ou non une partie de la responsabilité. C'est la raison pour laquelle nous ne nous sommes guère, voire pas du tout, penchés sur la responsabilité des Nations Unies, par exemple. Il n'a nullement été question d'étouffer l'affaire: notre but était clairement défini et nous nous y sommes tenus. Je suis convaincu que nous disposons d'éléments suffisants pour entreprendre des actions politiques.

L'intérêt manifesté pour nos travaux a progressivement grandi, principalement à l'étranger. La Grande-Bretagne a notamment indiqué qu'elle n'était pas encore en mesure d'affronter son passé colonial comme la Belgique vient de le faire.

L'enquête a porté sur la responsabilité de l'assassinat d'un premier ministre élu démocratiquement et en fonction. L'ordre de commettre cet assassinat a émané du cabinet d'un ministre. Mais sitôt que le mercenaire a eu son argent, il a disparu sans demander son reste et sans perpétrer réellement cet assassinat. Du point de vue politique, ces faits datant d'octobre sont plus pertinents que ceux de janvier qui ont vraiment conduit à la mort de Lumumba.

L'enquête montre bien les erreurs que peut commettre une

Velen vroegen zich misschien af waarmee het parlement zich, 40 jaar na de feiten, bezighoudt. Ik heb het gevoel dat dit gevoel in België nog steeds zo is en dat meewarig naar onze commissie wordt gekeken omdat wij ons met 'spielereien' van 40 jaar geleden bezighielden.

De reacties die ik in het buitenland heb vastgesteld, waren veeleer het omgekeerde. Er zijn weinig dossiers in dit parlement geweest waarnaar het laatste jaar in het buitenland, los van het regeringswerk, zoveel aandacht is gegaan. De buitenwereld vond het blijkbaar wel de moeite om te kijken hoe België en dit parlement met zijn koloniaal verleden is omgegaan. Uit gesprekken met collega's en de pers bleek ook dat het in Engeland niet mogelijk zou zijn om op dezelfde manier met het koloniaal verleden om te gaan. Dat moet toch worden onderstreept. Wij hebben ons kwetsbaar opgesteld – dat is niet gemakkelijk – maar ik ben fier dat wij dit hebben gedaan. Anderen zouden beter dezelfde kwetsbaarheid tonen dan hun Grote Gelijk in het verleden proberen te bewijzen. Dat mag eens gezegd worden.

Collega's, wij zijn gestart met een onderzoek naar de verantwoordelijkheid van België en zijn gezaghebbers bij een moord op een eerste minister in functie in Congo. Uit ons onderzoek is gebleken – dat is een van de weinige feitelijkheden die moet worden beklemtoond – dat het allemaal veel eenvoudiger had gekund. Op een bepaald ogenblik – de experts beschrijven dit haarfijn in hun rapporten – wordt op een kabinet van een zetelend minister de opdracht gegeven om Lumumba te vermoorden. Er wordt een huurmoordenaar aangesproken. Er wordt iemand van het kabinet met geld naar Congo gestuurd. De huurmoordenaar strijkt zijn voorschot op en verdwijnt met de noorderzon. Het plan wordt niet uitgevoerd. Het niet-uitvoeren van het plan – dit klinkt misschien cynisch – is voor mij een fait divers van de geschiedenis, maar het feit dat dit plan werd gemaakt, bovendien op een kabinet van een zetelend minister, is een politiek zwaarwichtiger feit dan de omstandigheden die in januari 1961 tot de daadwerkelijke moord hebben geleid. De feiten van oktober 1960 zijn politiek veel ernstiger dan de feiten van januari 1961, hoewel ze voor Lumumba in oktober geen gevolg hebben gehad.

Naast de omstandigheden van de moord op Lumumba bleek uit ons onderzoek ook wat in een democratie als de onze allemaal fout kan lopen als een land in crisis is. Ons land was in crisis. Ook dat moeten wij 40 jaar na de feiten niet minimaliseren. Wij kwamen te weten wat allemaal kan mislopen. Ik heb het bijvoorbeeld over de controle van ons parlement. Naast de controle over de feiten die zich hebben voorgedaan over Lumumba, konden wij samen met de experts ook vaststellen dat dit parlement inzake de buitenlandse politiek en de Congo-politiek in het bijzonder doof en monddood is gebleven en de rol, die het zou kunnen spelen, niet heeft gespeeld. Dat zou voor ons een les voor de toekomst moeten zijn.

Naast de controle van het parlement hebben wij vastgesteld dat de eigenlijke besluitvorming over Congo – de moord is slechts één van de aspecten – bijna naast de democratie leefde in de plaats van ingebed te zijn in de democratie, zoals het zou moeten zijn. Er zijn netwerken aan het licht gekomen waar de beslissingen werden genomen. De minister van Buitenlandse Zaken communiceerde hierover zelfs niet meer met zijn ambtenaar. Er waren echter parallelle circuits van 15 tot 30 jaar oud die op dat ogenblik opnieuw de kop opstaken en waar de beslissingen werden genomen.

démocratie comme la nôtre quand le pays traverse une crise. Je fais notamment allusion au contrôle exercé par le Parlement qui n'a pas rempli sa mission convenablement mais est au contraire resté muet. Je songe aussi au processus de décision proprement dit concernant le Congo, qui s'est développé de manière extra-démocratique. On a assisté alors à l'apparition de réseaux parallèles par lesquels a transité ce processus décisionnel. Nous devons veiller à ce que ce genre de dysfonctionnements ne se reproduisent pas. Ce n'est pas parce que ces événements se sont produits voici quarante ans que nous sommes désormais immunisés contre des problèmes de cette nature.

Alors que le rapport des experts a mis en évidence le rôle joué par la Cour dans cette affaire, la commission a dû consacrer des heures de discussion à la recherche d'un consensus à ce propos. Apparemment, ce point revêt toujours un caractère épineux et l'adoption d'une attitude nuancée à l'égard du rôle de la Cour semble presque perçue comme incorrecte.

J'espère que la classe politique tirera des conclusions des experts les enseignements qui s'imposent et que nous pourrions éviter ce genre de problèmes à l'avenir. Nous devons continuer à faire preuve de suffisamment de subtilité et oser admettre ouvertement nos erreurs.

Les efforts déployés par le ministre Michel ont permis d'aboutir à un consensus à propos de la déclaration finale de Durban à la suite de laquelle tous les pays s'étant rendus coupables d'esclavage ou de colonialisme devront présenter des excuses aux victimes.

Wij moeten er dus voor opletten dat dit ons niet meer overkomt. Wat de controle van het parlement betreft, zowel van de geheime fondsen als van de netwerken, mag men er niet te snel van uitgaan dat iets dat veertig jaar geleden gebeurde zich niet meer zou kunnen herhalen. Immers, er bestaan tal van voorbeelden van problemen die zich na verloop van tijd herhaalden.

Een derde en erg delicaat onderwerp is het gedrag van het Hof tijdens deze crisis. In onze hoedanigheid van politici moesten wij een beroep doen op een rapport van deskundigen, waarin zonder veel poeha en zonder grote tegenstellingen tussen voor- en tegenstanders, de rol van het Hof haarfijn uit de doeken werd gedaan en hoe er werd omgegaan met de informatiestromen. Welnu, ondanks dat rapport moest er gedurende uren worden gediscussieerd om de conclusies van de deskundigen over te nemen. Dat toont duidelijk aan dat bepaalde onderwerpen in België erg moeilijk bespreekbaar zijn, vooral in een sereen klimaat. Dit laatste is immers aangewezen als er zich problemen voordoen.

Ik verheel u niet dat ik behoorde tot degenen die tijdens onze commissiewerkzaamheden de rol van het Hof benadrukten en zochten naar systemen om onze democratie en onze democratische instellingen te versterken. Welnu, de voorbije dagen stelde ik vast dat zodra men in dit land tracht een dergelijk debat subtiel te voeren met de bedoeling de democratie te versterken, men jammer genoeg onmiddellijk wordt gecatalogeerd, namelijk ofwel als een straatvechter, ofwel als degene die klakkeloos een standpunt verdedigt.

Het debat over dit onderwerp moet sereen worden gevoerd, net als alle debatten overigens omtrent problemen die door deze commissie worden behandeld. Wij moeten proberen tot positieve conclusies te komen en vermijden dat elkeen bij zijn beginstelling blijft.

Het was generaal Janssen die ooit op een bord – uiteraard in het Frans - schreef: "Congo voor de onafhankelijkheid = na de onafhankelijkheid". Welnu, die man bleef steeds bij dezelfde standpunten en ik hoop dat het ons zo niet zal vergaan. Wij mogen er niet van uitgaan dat voor de commissie = na de commissie. Wij moeten onze eigen egostellingen durven wijzigen. Misschien zal het materiaal dat de deskundigen ons aanreikten ons helpen onze oude fouten te vermijden.

Het is echter niet omdat ik het vandaag een schande vind dat de Belgen een nefaste rol speelden bij de moord op Lumumba, dat men blind mag blijven voor het lot dat onze landgenoten aldaar was beschoren. Het is niet omdat men vaststelt dat bepaalde staatshoofden daden hebben gesteld die indruisten tegen onze Grondwet, dat men daaruit radicale conclusies moet trekken. Hopelijk zijn de leden van deze assemblee in staat om voldoende subtiliteit aan de dag te blijven leggen om de gepaste conclusies te trekken, ten voordele van de democratie.

Het zou politici sieren mochten zij nu en dan hun eigen vergissingen deemoedig kunnen toegeven; dat gebeurt zo zelden in de geschiedenis.

A mon vif regret, les membres de la commission ne sont pas parvenus à un accord relatif à la rédaction d'une recommandation demandant au gouvernement belge de présenter des excuses à la population congolaise. Notre pays devrait présenter expressément des excuses à propos des circonstances de la mort de M. Lumumba.

Par ailleurs, des excuses ne suffisent pas. La coopération avec le Congo doit être totalement dénuée de toute recherche de profit personnel et d'affairisme. Il faut, au contraire, mettre en œuvre une coopération saine et véritable, qui se fonde sur les besoins du peuple congolais durement éprouvé par la guerre.

Les conclusions de la commission Lumumba constituent donc un nouveau départ plus qu'un aboutissement. Nous ne pouvons effacer notre passé colonial, en admettant que nous assumions une responsabilité morale. La Belgique et le Congo doivent, ensemble, croire en l'avenir.

Ik kom thans tot mijn conclusie.

Mijnheer de minister van Buitenlandse Betrekkingen, u mag rekenen op ontzettend veel krediet op internationaal vlak, door de wijze waarop u de conferentie in Durban over kolonialisme en racisme redde na het vertrek van de Verenigde Staten en Israël. Over de slotverklaring kon dan toch, al ging het moeizaam, overeenstemming worden bereikt dankzij uw niet aflatende inspanningen en zulks bovendien op een ogenblik dat België de Europese Unie voorzat. In die slotverklaring werden alle landen opgeroepen om zich te verontschuldigen voor hun aandeel en hun verantwoordelijkheid inzake, onder meer, slavenhandel en kolonialisme. Uitdrukkelijk werd in de slotverklaring van de conferentie van Durban bepaald dat dit niet noodzakelijk diende te leiden tot schadeclaims.

Het is dan ook bijzonder jammer dat de onderzoekscommissie over de dood van Patrice Lumumba in haar aanbevelingen geen consensus kon bereiken om onze regering uitdrukkelijk te verzoeken verontschuldiging aan te bieden aan het Congolese volk voor deze ontzettend pijnlijke episode tijdens het scharniermoment van onze gezamenlijke koloniale en postkoloniale geschiedenis.

Mijn boodschap aan de regering is klaar en duidelijk. Het is meer dan gepast dat ons land via zijn officiële vertegenwoordigers zich uitdrukkelijk verontschuldigd voor de wijze waarop en de omstandigheden waarin de eerste verkozen premier van Congo aan zijn einde is gekomen.

Collega's, voor mij zijn deze excuses op zich niet voldoende om met onze geschiedenis en het Congolese volk in het reine te komen. Willen wij op duurzame wijze de betrekkingen met het Congolese volk recht trekken, dan kunnen en zullen wij dit alleen bereiken door onze samenwerking op een juiste en gezonde basis te realiseren. Meer dan 30 jaar politieke en financiële steun aan het Mobutu-regime en de talrijke schandalen met betrekking tot ontwikkelingssamenwerking, zouden ons in de overtuiging moeten sterken serieus werk te maken van een samenwerking die totaal los staat van enig winstbejag, affairisme of kortetermijndenken op Belgisch politiek vlak. Wij kunnen ons het best verontschuldigen door de echte noden van het door oorlog en ontbering moegeteisterde Congolese volk als enige doelstelling van onze samenwerking met dat land voorop te stellen.

Collega's, ik hoop dat wij allemaal samen deze besluiten van de Lumumba-commissie veeleer als een beginpunt dan een eindpunt beschouwen. Als wij na twee jaar werk alleen zouden concluderen dat wij een morele verantwoordelijkheid hebben en dat wij nu over ons koloniaal verleden en over onze toekomst met Congo de boeken kunnen sluiten, dan meen ik dat wij zijn mislukt. Ik hoop dat deze commissie een aanzet heeft gegeven om nog veel meer werk te verzetten. Dat moeten wij samen doen. Belgen en Congolezen moeten dat niet apart doen. Wij moeten samen in staat zijn om ons verleden te verwerken, onze conclusies te trekken en onze hoop te vestigen op de toekomst. Daaraan hebben wij allemaal meer boodschap dan aan ons verleden.

01.02 Claudine Drion (ECOLO-AGALEV): Monsieur le président, monsieur le vice-premier ministre, chers collègues, j'interviendrai ici avec un regard extérieur dans la mesure où je n'étais pas membre de

01.02 Claudine Drion (ECOLO-AGALEV): Ik ben geboren op de dag waarop Patrice Lumumba de

la commission d'enquête. Toutefois, je suis membre de la commission des Relations extérieures et, à ce titre, j'étais signataire de la résolution instaurant la commission d'enquête en 1999.

Je voudrais commencer ma brève déclaration en vous faisant une confidence, à savoir que je suis née le jour de la prestation de serment de Patrice Lumumba. Cela n'est pas seulement anecdotique. Cela signifie que dans ma vie, je n'ai jamais connu le Congo colonisé. Pour moi, dans ma tête, et c'est probablement un mythe, je n'ai jamais considéré le Congo comme une colonie.

Cependant, grâce au travail de cette commission d'enquête, je dois reconnaître que comme Belge, il m'est demandé de faire œuvre de mémoire et de reconnaître effectivement que si la Belgique est au stade de développement auquel elle se trouve pour le moment, c'est en grande partie en raison du pillage du Congo. Je suis donc assez admirative devant le travail que les historiens, les experts, les témoins et vous-mêmes, chers collègues membres de la commission d'enquête, avez fourni. Je pense que la démocratie repose, entre autres, sur la recherche de l'objectivité historique. Vous y avez contribué.

À écouter et à lire les conclusions, je ne vous cacherai pas que je reste sur ma faim. En effet, j'aurais souhaité que vous puissiez aller plus loin dans la détermination de responsabilités. Parler de responsabilité morale est certainement le fruit d'une longue réflexion dans votre chef, le fruit d'un consensus. Mais il me semble que des témoignages auront manqué à vos auditions, en partie bien sûr à cause de la disparition des personnes (40 ans ont passé), en partie aussi par choix.

Ainsi, comme l'a souligné mon ami Jean Van Lierde, Julien Gat, qui semble avoir joué un rôle capital, n'a pas été auditionné. Je demande donc pourquoi la commission a refusé d'identifier le nom de responsables et d'envisager concrètement la non-assistance à personne en danger à l'égard de Patrice Lumumba.

J'ai regretté aussi – et je l'ai signalé dès 1999 avant la mise en place de la commission d'enquête – que davantage d'experts congolais n'aient pu être associés aux travaux. C'eût été l'occasion non pas de laver son linge sale en famille mais de travailler dans un réel partenariat entre Belges et Congolais. Le thème de ce partenariat futur possible sur la recherche entre Belges et Congolais sera développé par ma collègue Marie-Thérèse Coenen.

N'ayant pas participé aux travaux de la commission d'enquête, je ne me permettrai pas d'aller plus loin en ce qui concerne le passé. Comme membre de la commission des Relations extérieures, je considère que le rapport met la Belgique devant ses responsabilités. Il faut s'exprimer clairement et en tirer les conséquences car un des grands enjeux pour les pays européens aujourd'hui est de sortir de leur double langage. Trop souvent, je ne vais pas dire que nous disons "blanc" et que nous faisons "noir" car ce serait trop caricatural, mais nous disons quelque chose et nous faisons le contraire!

Bien sûr, la Belgique a réussi aujourd'hui à remettre l'Afrique centrale à l'agenda européen. Le ministre des Affaires étrangères, M. Louis Michel ici présent, n'a pas économisé son énergie pour faire avancer

eed aflegde. Ik heb Congo dan ook nooit als een kolonie beschouwd. Nu moet wel toegegeven worden dat België tot op zekere hoogte gedijd heeft op de plundering van Congo.

Ik heb nogal wat bewondering voor het werk van de historici, experts en getuigen, en van onze collega's. Een van de steunberen van de democratie is het zoeken naar de historische objectiviteit, en daar heeft iedereen zijn steentje toe bijgedragen.

Niettemin vind ik dat er meer inzat. Ik dacht dat we verder hadden kunnen gaan bij het blootleggen van de verantwoordelijkheden. Niet alle getuigenissen werden opgetekend, ofwel omdat sommige getuigen er al niet meer waren, ofwel omdat daarvoor gekozen werd.

Waarom heeft de commissie geweigerd bepaalde verantwoordelijken aan te wijzen en te gewagen van het niet verlenen van bijstand aan personen in nood?

Ik betreur bovendien dat bepaalde Congolese deskundigen en getuigen niet bij de werkzaamheden werden betrokken.

Het verslag van de commissie plaatst België voor zijn verantwoordelijkheden. Daar moeten de nodige lessen uit worden getrokken. Wij zijn Congo een geste verschuldigd. Toegegeven, België is erin geslaagd Centraal-Afrika opnieuw op de Europese agenda te plaatsen en minister Michel heeft zich tijd noch moeite gespaard om de inter-Congolese dialoog voortgang te doen boeken. Centraal op de agenda, voor ons, staat wat Congo in staat zal stellen, zodra er opnieuw vrede heerst, om zonder de loodzware lasten van het verleden en zonder inmenging van onzentwege, werk

la paix au niveau du dialogue intercongolais lors de ses différents voyages sur place.

Par ailleurs, le plan belge pour l'Afrique entend aussi œuvrer pour la paix dans le domaine de la coopération au développement.

Bien sûr, nous essayons de mettre des choses en place, de sortir de ce double langage, de prendre des initiatives, de sortir de l'attentisme.

Mais ce qui est également à l'ordre du jour, c'est de permettre au Congo, une fois revenu à la paix, de faire face au défi du développement sans traîner de boulet à son pied et sans ingérence de notre part. Je pense à deux thèmes très concrets: la question de la dette et le pillage.

Nos collègues sénateurs se penchent sur le pillage du Congo. Une commission d'enquête a été créée en ce sens. A mon avis, ils devront identifier les intérêts belges et, "par ingérence positive", les rechercher y compris dans des sociétés étrangères.

Je le répète, si nous voulons sortir du colonialisme et du néo-colonialisme, il faut reconnaître les faits et en tirer les conséquences.

Faut-il parler de dédommagement? Ce débat a été ouvert au cours et après la conférence de Durban à laquelle le ministre des Affaires étrangères a assisté et dans laquelle il a mis beaucoup d'énergie. Les anciens pays colonisés attendent des actes. Je crois aussi que la Belgique pourrait à nouveau faire œuvre pionnière. Je prends l'exemple de la dette publique du Congo à l'égard de notre pays: ce sont encore 135 millions d'euros au titre d'emprunts d'Etat et 1 million d'euros au DuCroire.

Quand on pose la question de l'annulation de cette dette au ministre du Budget, le gouvernement fait référence aux exigences européennes en ce qui concerne les comptabilités nationales. Il explique qu'il est impossible à la Belgique d'effacer la dette du Congo d'un trait de gomme parce que les contreparties correspondraient à un transfert de capital et nous mettraient en position inconfortable au plan budgétaire. Vous savez que nous devons respecter des limites très strictes en termes de déficit budgétaire.

Je demande donc instamment au gouvernement de faire preuve d'inventivité pour sortir de cette impasse car la dette du Congo, contractée sous le régime Mobutu, ne doit pas entraver les chances de développement du pays une fois la paix revenue. Ce serait encore du colonialisme que de laisser aujourd'hui le Congo sous le poids de cette dette illégitime.

01.03 **Ferdj Willems** (VU&ID): Mijnheer de voorzitter, mijnheer de minister, collega's, sta mij toe te beginnen met enkele positieve elementen.

Ik spreek over de oprichting van de commissie zelf. Als men beweert dat die commissie destijds paste in de politiek van de minister, vraag ik mij wat daar verkeerd aan is. Ik verwijs ook naar het werk van de experts. Deze vier mensen hebben twee jaar lang roofofbouw gepleegd op hun persoon, hun familielevens en hun academisch leven. Ik wil hen daarvoor danken. Er zijn boeiende resultaten geboekt. Ik was

te maken van zijn ontwikkeling. Op dit punt rijst meteen het vraagstuk van de schuldenlast en het leegplunderen van Congo.

Wat het plunderen van Congo betreft, moeten wij de Belgische belangen onderkennen, inclusief deze in buitenlandse ondernemingen.

De openbare schuldenlast van Congo belooft 135 miljoen euro in de vorm van staatsleningen en ruim één miljoen euro aan de Delcrederedienst.

De regering verwijst naar de Europese normen inzake nationale rekeningen om te verklaren dat het voor België onmogelijk is de schulden van Congo kwijt te schelden omdat de compensaties zouden overeenkomen met een kapitaaloverdracht en ons in een vanuit budgettair oogpunt hachelijke toestand zouden plaatsen. Wij vragen de regering blijf te geven van vindingrijkheid. De schuldenlast van Congo mag namelijk zijn kansen op ontwikkeling niet belemmeren. Congo gebukt laten gaan onder die onbillijke en schandelijke schuldenlast zou opnieuw getuigen van kolonialisme.

01.03 **Ferdj Willems** (VU&ID): La création de cette commission est un élément positif. Les experts ont travaillé avec acharnement et ont abouti à des résultats passionnants, qui ont parfois mis en lumière des éléments nouveaux.

Au terme d'une année de travail, la

persoonlijk sterk onder de indruk van de ontcijfering van de code. Wij hebben nieuwe documenten gezien, wij hebben de correcte datum – tot op de minuut – van de dood van Lumumba vastgesteld. Uw objectiviteit betwijfelt niemand.

Toch wil ik enkele punten van kritiek geven.

Ten eerste, de commissie heeft anderhalf jaar gewerkt. De politieke besluiten hebben wij op amper een week tijd moeten nemen. Ik heb mogen vaststellen dat een aantal mensen pas dan veel belangstelling voor het dossier kregen.

Ten tweede, er zijn nogal wat discussies over rapporten. Ik laat de hele discussie over het dossier dat bij Cassatie zit onverlet. Ik heb de minister van Justitie daarover geïnterpelleerd en de minister van Buitenlandse Zaken zal ik daarover nog ondervragen. Ik heb kennis genomen van de nota van de heer Reynebeau. In elk geval stel ik vast dat dit niet-onbelangrijke document in de commissie geen enkele rol heeft gespeeld. Ik heb mogen lezen dat de experts daarvan op de hoogte waren, maar er waren elementen om dat dossier niet te gebruiken. Ik laat dat in het midden. Ik zou die stukken willen zien omdat de geschiedenis altijd verschillende zijden heeft. Een historische waarheid is zelden eenduidig. Zij kunnen misschien een alternatief licht werpen op de gebeurtenissen en zij kunnen misschien ook een belangrijk antwoord geven op een vraag die is gesteld. Men zegt en schrijft dat Lumumba zelf heeft geprobeerd om de gewelddaden tegen Belgen te verhinderen. Misschien blijkt uit dat dossier of dat waar is.

Verder blijft het mij intrigeren dat Belgische ministers op het einde van hun legislatuur nog altijd niet verplicht zijn hun als privaat beschouwde archieven aan de rijksarchieven over te zenden. Ik heb daarover een interpellatieverzoek ingediend dat na de krokusvakantie bij de heer Picqué aan bod zal komen. Het zou toch mooi geweest zijn indien de archieven van ministers reeds vijftig jaar geleden staatsbezit waren geweest. Dan zouden wij nu niet in privé-archieven en archieven van politieke partijen moeten gaan zoeken.

Ik heb ook aan de minister op 5 december een brief gestuurd met de vraag welke archieven op Buitenlandse Zaken ter inzage zijn en waarom ze eventueel worden geweigerd. Uitgerekend vandaag lees ik in La Libre Belgique dat de heer Brassinne een nota van 70 bladzijden aan de voorzitter van de commissie heeft bezorgd. Vandaar mijn vraag, want ik had toch graag, voor de intellectuele eerlijkheid, die 70 bladzijden, zoals alle andere stukken, gelezen.

Laat er echter geen misverstand over bestaan: ook ik vind de werking van de commissie optimaal. De sfeer was schitterend; we hebben elkaar als mensen ontmoet, wat in de politiek eerder zeldzaam is. De voorzitter was een voorzitter van iedereen, ook van mij. Hij heeft de debatten objectief en sereen geleid. Er is relatief weinig mediaspektakel geweest. Toch waren er twee pijnpunten.

Ten eerste, betreur ik het dat een collega – wie zullen wij nooit weten – het nodig heeft gevonden om te ontijde in de pers zaken te lekken. Dit is aan nestbevuiling doen en de werkwijze van het eigen parlement ondergraven. Ik betreur dit hartgrondig.

commission a dû soudainement finaliser ses conclusions politiques en l'espace d'une semaine. D'aucuns ont attendu ce moment pour témoigner un intérêt réel pour la commission.

Les experts étaient au courant du dossier en possession de la Cour de cassation mais ont décidé de ne pas faire usage de ces documents. J'aurais toutefois aimé les consulter, ainsi que la note Brassine. L'histoire est toujours constituée de nombreuses facettes.

Les ministres belges ne sont malheureusement pas tenus de permettre la consultation de leurs archives personnelles. Si, il y a cinquante ans, ces archives avaient déjà été du domaine public, nous aurions assurément pu considérer les événements sous un autre éclairage. J'ai développé une interpellation à ce propos. J'ai également demandé quelles archives étaient disponibles au département des Affaires étrangères, quelles ne l'étaient pas et pourquoi.

Il régnait au sein de la commission une bonne atmosphère de travail. Le président s'est acquitté de son rôle avec brio.

Il convient toutefois de souligner deux points négatifs: il y a eu des fuites à la presse concernant certaines affaires et des mensonges flagrants ont été proférés.

J'ai voté en commission contre le rapport final et je lance un appel pour être suivi en ce sens en séance plénière. D'abord, il existe des fonds secrets auxquels le rapport ne s'intéresse nullement. Ces fonds auraient permis aux milieux politiques belges de se livrer à des faits de corruption active. C'est dans ce cadre que nous avons déposé l'amendement n° 35.

Ten tweede, er werden soms leugens verkocht dat het niet meer mooi was, waarvan één me persoonlijk zeer zwaar heeft getroffen in Kinshasa zelf. We hebben de heer Bomboko ondervraagd. Hij was een hooggeplaatst persoon, namelijk minister, en die man beweert nooit te hebben gehoord van de 5 miljoen die hij heeft gekregen. Hij weet niets daarvan. Hij kreeg 5 miljoen en veertig jaar later weet hij daar niets meer van. Hij heeft daarover nooit een boek gelezen. Onbegrijpelijk is dit. De man loog dat hij zwart zag.

Kortom, er staan goede dingen in het rapport. Ik zal de conclusies die de heer Bacquelaine vanmorgen uitstekend heeft voorgelezen, nogmaals herhalen. Vele van deze conclusies bevallen ook mij en toch heb ik tegen gestemd en zal ik straks de collega's ook vragen tegen te stemmen onder bepaalde voorwaarden.

Vanwaar die motieven? Het weze duidelijk dat het feit dat ook het Vlaams Blok zinnens is tegen te stemmen mij niet beïnvloedt, noch ten goede, noch ten kwade. Dat is mijn zaak niet.

Ten eerste, er zijn geheime fondsen. Op dat punt hebben we het amendement nr. 35 ingediend, met de volgende tekst: "Met dit geld hebben Belgische politici zich schuldig gemaakt aan poging tot actieve corruptie, in de vorm van politieke beïnvloeding, met als bezwarende omstandigheid dat het hier ging om inmenging in een vreemd land". Dit amendement is niet aangenomen. Nochtans zegt de tekst zelf dat men met dat geld oppositiepers heeft gesubsidieerd, politici geld heeft gegeven, radiocampagnes heeft gesubsidieerd, undercoveracties heeft gefinancierd, dat bovendien dit geld werd beheerd door Belgische kabinetten. Ik blijf er bij, als dit geen corruptie is en geen inmenging in een vreemd land, dan begrijpen we elkaar niet goed meer.

Ten tweede, de motieven van het Belgische optreden. Nergens in het rapport wordt gepoogd te achterhalen waarom het fysiek uitschakelen van Lumumba is gebeurd. Dat kreeg nergens enige aandacht. De humane kwestie interesseerde niemand. Nochtans beweerden de vroegere politici, in begrepen het Hof, zich te beroepen op christelijke of humanitaire beginselen. Geen mens heeft ooit een poging gedaan om dat te verhinderen; geen enkele tuchtprocedure is nadien gestart, niets.

Na onze analyse van het dossier hebben we amendement nr. 33 geformuleerd. We stelden dat de moord wel degelijk is gepleegd, ten eerste, omdat op die manier elke terugkeer van Lumumba onmogelijk werd. Dat is een duidelijk motief, want er was op dat moment gevaar voor. Ten tweede, Tshombe kreeg nu de kans om terug te keren, niet alleen in Katanga zelf, maar in geheel Congo. Ten derde, men heeft de Katangezen die moord laten plegen; zij hadden bloed aan de handen, zodanig dat de erkenning van een onafhankelijk Katanga verdacht werd. Op die manier kon men dus ook een gefederaliseerd Congo verhinderen, hetgeen ook een Belgische doelstelling was. Bovendien was er geen dreigende Franse invloed, want er bestond de vrees dat de Fransen de Belgische invloed zouden overnemen. Ook dat kon men door de moord op Lumumba voor eens en voor goed uitschakelen. Dit zijn zeer plausible motieven die echter niet werden uitgespit.

Ten derde, onze tegenstem kan ook worden verklaard door de Union

A aucun endroit, le rapport ne met en évidence les motifs. L'aspect humanitaire n'est pas développé. Nous avons dès lors déposé l'amendement n° 33, qui énumère des motifs très plausibles. L'élimination de Lumumba permettait par exemple d'empêcher que les Français n'exercent leur influence à la place des Belges ou que Lumumba revienne jamais au pouvoir.

En outre, nous nous voyons contraints d'émettre un vote négatif en raison du rejet de notre amendement n° 29 concernant les intérêts de l'Union Minière.

Sept autres nationalistes ont été assassinés au Kasai, ce qui tend à démontrer qu'une opération systématique était en cours. D'aucuns refusent toutefois de l'admettre, et c'est l'une des raisons pour lesquelles nous ne pouvons accepter les conclusions de la commission d'enquête.

Notre cinquième objection a trait au rejet de notre amendement n° 38 dans lequel nous dénonçons la négligence coupable du gouvernement belge.

Sixième objection: l'implication de la Belgique dans cet assassinat est toujours mise en question parce qu'il n'y aurait pas de preuve tangible l'attestant. Que fait-on, dans ce cas, du télex du 16 janvier 1961? Notre interprétation de ce télex est au moins aussi plausible que celle de l'expert qui en minimise l'importance.

Le rôle du Roi et de la Cour est crucial. Dans ce dossier, les experts arrivent à une série de constatations effarantes. Ils commencent par une réflexion cynique, à savoir qu'il est inutile que ceux qui pensent que l'humiliation subie par Baudouin le 30 juin ne pouvait être vengée que par la mort de Lumumba continuent à lire le rapport. J'ai poursuivi la lecture et j'ai été

Minière en de financiële belangen. In ons amendement nr. 29, deel 1, vroegen we er ook de Forminière in Zuid-Kasai aan toe te voegen. Dat is gebeurd. Het tweede deel echter van ons amendement nr. 29, dat nochtans zeer essentieel is, werd niet aangehouden.

Dit amendement stelt, ik citeer: Het was echter onmogelijk om na te gaan welke financiële belangen bij Union Minière of de andere Congolese of Katangese bedrijven of financiële instellingen aanwezig waren in hoofde van de diverse actoren die in de zaak-Lumumba een rol hebben gespeeld, individuele personen, groepen, maatschappijen of instellingen". Welke financiële belangen er achter de moord op Lumumba zitten, is een knelpunt in het dossier. Het weze duidelijk – ik kom hierop later terug – dat hiermee ook het Hof wordt bedoeld.

Vierde element dat we in de commissie hebben aangebracht zijn de moorden van 9 februari 1961. Drie weken later – er is een parallel tussen Union Minière in Katanga en Forminière in Kasai – werden in Kasai 7 andere nationalistische koelbloedig vermoord in omstandigheden die perfect vergelijkbaar zijn met wat op 17 januari is gebeurd met de drie die in Katanga werden vermoord. Voor ons is het duidelijk dat we te maken hebben met een soort systematiek waarbij België altijd de andere kant opkijkt alsof er niets is gebeurd, duidelijke belangen heeft bij de moorden maar ze laat uitvoeren door derden. Ons amendement werd echter niet in aanmerking genomen.

Een vijfde element heeft betrekking op de juridische gevolgen. Onder de rubriek rechtstaat hebben we amendement nr. 38 ingediend. Dit amendement stelt, ik citeer: "Er dient te worden nagegaan of er ten overstaan van de vermoorde personen vanwege de Belgische autoriteiten geen inbreuk werd gepleegd op de wetgeving inzake schuldig verzuim ten overstaan van personen in nood". Als ik morgen verneem dat iemand vermoord gaat worden en die iemand wordt effectief vermoord en ik doe niets dan maak ik me schuldig aan verzuim. Men deed niets. Men wist heel goed dat – Katanga had die bedreiging duidelijk geuit – dat Lumumba naar Katanga sturen zijn dood zou betekenen. Dat wist men in Congo. Dat wist men in Kasai. Men deed niets. Met "men" bedoel ik opnieuw ook het Hof.

Zesde element: de Belgische betrokkenheid. Sommigen stellen dat ondanks allerlei verdachte en laakbare feiten er nergens een smoking gun, een tastbaar bewijs is gevonden voor een Belgisch aandeel in de moord. Cruciaal is de telex van 16 januari 1961 waarin een ambtenaar van Buitenlandse Zaken de volgende tekst stuurt naar Tshombe. Ik citeer: "Minaf Aspremont insiste personnellement auprès du président Tshombe pour que Lumumba soit transféré au Katanga dans les délais les plus brefs". De experts onderstreepten dat dit document zijn bewijskracht verliest omdat het slechts in de late namiddag, na 17.10 uur werd verstuurd. Dat is correct. Dit verhindert, mijns inziens, echter niet de bewijskracht van dit document. Volgens ons is dit een aansporing, een bevestiging van de minister waarbij hij laat weten dat het voor hem kan en dat Lumumba mag weggestuurd worden. Ik voeg eraan toe dat d'Aspremont Katanga zeer goed kende. Hij had er verbleven. Hij kende de bedreigingen van Munongo en wist wat Van Eynde in dit parlement had verklaard. Dit late uur kan voor ons land bezwarend zijn als een soort uiteindelijk fiat vanuit Brussel, als een soort "nihil obstat". Onze interpretatie is minstens even plausibel als de andere interpretaties.

choqué. Revenons sur quelques-unes des nombreuses constatations des experts: le 30 juin 1960, le Roi a prononcé un discours dans lequel le ministre Eyskens avait supprimé les passages offensants et humiliants pour le peuple congolais. Or, le Roi n'a pas tenu compte de certaines de ces modifications. Il s'est aussi impliqué personnellement au début de la crise du Congo. Il a également pris position dans le cadre de la crise du Katanga et, dans une allocution radiophonique, il s'est clairement exprimé contre Lumumba et en faveur de Tshombe. Le 5 août, le Roi a demandé la démission du gouvernement. Il s'ensuivit des réunions nocturnes avec Van Zeeland et Spaak, toutes top secrètes, et à l'issue desquelles le Roi approcha notamment la rédaction du journal *Le Soir*. Le 11 août, *Le Soir* publia un article destructeur pour le gouvernement. Voilà qui ressemble fort à une conspiration. Le Roi souhaitait la mise en place d'un gouvernement qui jouerait sans équivoque la carte du Katanga.

Le Roi s'est immiscé à plusieurs reprises dans les événements politiques. Il existe suffisamment de preuves de cette implication. Les experts qualifient l'attitude du Roi, soit de naïve, soit de calculée, mais en tout cas d'attitude compromettante. Selon les experts toujours, il est en tout état de cause question de négligence grave.

L'attitude du Roi dans l'affaire Lumumba contraste violemment avec les valeurs chrétiennes qu'il défendait, notamment en matière d'avortement, mais également avec la grande sympathie que lui vouait Lumumba selon les dires du fils de ce dernier et avec l'attitude humanitaire du Roi dans la crise du Rwanda et son soutien à Mobutu. Notre amendement n° 37 a été transformé en deux petits amendements n° 197 et n° 198.

Ik kom tot een cruciaal punt in mijn appreciatie, de rol van de Koning en het Hof. Hier zit de essentie. In de pers kan men lezen dat Koning Boudewijn een heilige is waarvan geen kwaad woord wordt gezegd. Deze morgen werd reeds gezegd dat na vandaag de heiligverklaring er niet meer zal komen. Ik sluit me daarbij aan. Ik beperk me tot een kort overzicht waarbij ik me alleen baseer op nota's van de experts. Ik zal de 60 bladzijden niet voorlezen maar wil wel de hoofdelementen overlopen. De nota over Koning Boudewijn en de Congo-crisis begint met een zeer cynische tekst. Ik citeer: "Boudewijn en Lumumba, als weinige anderen spreken deze beide tegenspelers tot de verbeelding en hebben ze aanleiding gegeven tot dramatische maar tegelijk karikaturale voorstellingen van zaken". Een zin die lijkt op een shakespeariaanse tragedie. "De vernedering van Boudewijn op 30 juni kon enkel worden gewroken door de dood van de Congolese leider op 17 januari". De experts besluiten: "Wie daarvan overtuigd is, hoeft niet verder te lezen".

Ik heb uiteraard wel verder gelezen en ik kom tot toch wel erg bezwarende gegevens.

Ik heb al aangetoond dat wij een aantal zaken niet hebben onderzocht. Als kers op de taart lees ik op bladzijde 454 letterlijk: "Een volledige studie van de rol van Koning Boudewijn en zijn entourage in de Congo-crisis ligt buiten het bereik van dit rapport". Daarmee zetten wij onszelf eigenlijk al onmiddellijk buitenspel.

Nochtans kom ik tot ontstellende dingen, mij alleen op het rapport baserend.

Ten eerste, noem ik de kroonraad van 18 februari 1960. Ik citeer uit het rapport: "De Koning opent met een toespraak waarin hij onverbloemd de fouten van het gevoerde beleid hekelt". Ik vraag mij af welke fouten.

Ten tweede noem ik de toespraak naar aanleiding van de onafhankelijkheid van 30 juni 1960, in het rapport vanaf bladzijde 455. De experts brachten aan het licht dat een aantal beledigende, voor Congo vernederende teksten zijn weggewerkt, onder meer door premier Gaston Eyskens zelf. Onder andere had Koning Boudewijn oorspronkelijk geschreven: "Leopold II was een bevrijder van Congo". De experts vermelden echter ook dat Koning Boudewijn in Congo een aantal van die correcties van de eerste minister heeft genegeerd. Mijn eenvoudige vraag daarbij luidt: kan dat als de vorst spreekt namens België?

Ten derde noem ik de koninklijke bemoeienissen bij het begin van de Congo-crisis. Ten eerste, bestond het voorstel om de BSP-oppositie bij de Congolese politiek en dus bij de regering te betrekken. De regering wijst dat voorstel af. Ten tweede, staat in het rapport op bladzijde 458 letterlijk: "In de Katangese kwestie engageert Boudewijn zich persoonlijk". Ten derde, vond op 21 juli 1960 een radiotoespraak plaats – wat toen nog ongewoon was – waarbij de Koning zich uitdrukkelijk, zonder de naam te noemen, tegen Lumumba keert en zich pro Tshombe uitsprekt, weliswaar met toestemming van de regering. Ten vierde, stelde de Koning zelf voor om in New York zelf de Belgische zaak te bepleiten, wat door de regering niet werd aanvaard.

Mais ces amendements qui visent à rappeler à la Cour la place que lui impartit la Constitution, ont également été rejetés. Le SP.A. et Agalev se sont abstenus et il s'agit là d'un signal important.

Je ne peux donc approuver ce rapport, même s'il contient de nombreux points positifs. Nous sommes au courant de beaucoup de choses et pourtant nous ne savons encore rien. Nous savons comment Lumumba a été assassiné mais les raisons fondamentales de son assassinat nous sont pratiquement inconnues: pourquoi Lumumba a-t-il été assassiné, qui a commandité son meurtre et à quelles fins? Qu'en est-il des fonds secrets? Quels étaient les intérêts de l'Union minière? Qu'en est-il des autres assassinats politiques? Quel rôle le gouvernement et le Roi belges ont-ils joué?

Il s'agit d'un rapport intermédiaire qui ne trouvera grâce à nos yeux que si l'enquête peut être poursuivie avec le soutien du gouvernement. La note de M. Brassine et l'ancien rapport, actuellement en possession de la Cour de cassation, demandent que l'enquête soit approfondie.

Nous ne pouvons pas non plus nous satisfaire d'une responsabilité morale. Il faut également désigner les responsables politiques et oser tirer les conclusions juridiques et constitutionnelles, certainement en ce qui concerne la Cour. Quoi qu'il en soit, la Belgique et le Congo devront se présenter mutuellement des excuses. Les deux gouvernements pourraient peut-être présenter conjointement leurs excuses à toutes les victimes de cette période troublée. En l'occurrence, le ministre Michel pourrait être le médiateur idéal.

Tout comme les autres pays et institutions internationales, la Belgique doit continuer de

Het wordt pas veel erger na 22 juli 1960, wanneer er hoog oplopende spanningen ontstaan tussen de regering en Koning Boudewijn. In het rapport op bladzijde 461 staat letterlijk dat Koning Boudewijn op 4 augustus 1960 majoor Weber en de Katangese delegatie ontvangt "in alle discretie en zeer tot ongenoegen van Wigny", toenmalig minister van Buitenlandse Zaken. Daarover zit in het dossier een zeer scherpe brief van toenmalig CVP-voorzitter Theo Lefèvre, waarin hij spreekt over de nationale eenheid en over een nieuwe koningskwestie.

s'impliquer dans le processus de démocratisation du Congo. Nous attendons également beaucoup du ministre Michel en l'espèce. Une remise de dettes pourrait constituer une première étape.

Op 5 augustus 1960 vraagt Koning Boudewijn het ontslag van de regering. Hij wil een zakenkabinet, geregeerd door de heren Paul van Zeeland en Paul-Henri Spaak. Minister Gaston Eyskens noteert daarover in zijn notaboek: "Faire un gouvernement derrière mon dos". Duidelijker kan niet. Er vonden nachtelijke vergaderingen plaats met de heren van Zeeland en Spaak op het paleis, die worden omschreven als top secret, cosmique en strictement privé.

In het verslag op bladzijde 464 lees ik het volgende: "Om de publieke opinie te bewerken convoceert de Koning in alle discretie de leiding van twee Brusselse kranten, La Libre Belgique en Le Soir". Verder: "Alles wijst erop dat de Koning steun heeft gevraagd voor het nieuwe kabinet. Op 11 augustus, op het ogenblik dat Eyskens zijn ontslag had moeten aanbieden, verschijnt in Le Soir een vernietigend artikel over de regering". Dat lijkt wel een conspiratie of een samenzwering.

Op bladzijde 465 in het verslag stat letterlijk: "De precieze contouren van de politieke crisis die zich – onttrokken aan het oog van het publiek – tussen 4 en 10 augustus afspeelt, zijn nog onduidelijk. Een en ander wijst erop dat de Koning een regering op de been wil brengen die ondubbelzinnig de kaart van Katanga kiest". Verder: "Handelt de Koning uit eigen beweging of onder druk van andere machten (bijvoorbeeld financiële groepen)". Daar raken wij de kern van het probleem.

Op 10 augustus 1960 biedt Gaston Eyskens zijn ontslag aan als eerste minister. De Koning wil echter verder gaan, want hij wilt de hele regering nekken.

In september 1960 bemoeit de Koning zich onmiddellijk met de herschikking van de regering. Hij wilt De Schryver niet langer als minister van Afrikaanse Zaken. De oppositie noemt Harold d'Aspremont een man van de Koning en de grote maatschappijen. Harold d'Aspremont wordt minister van Afrikaanse Zaken "tot groot ongenoegen van Wigny" zoals op bladzijde 468 staat. De rol van de Koning is onduidelijk in heel die zaak.

Op bladzijde 473 in het verslag staat een cruciale nota van 19 oktober 1960, essentieel voor het dossier, van Weber gericht aan de kabinetschef van de Koning. Het gaat over Tshombe die ontvangen moet worden maar geen foto kan krijgen. In die nota staat letterlijk: "On neutralise complètement (et si possible physiquement...) Lumumba". Niemand, ook de experts niet, betwistte dat het hier gaat om een moord. Op dat stuk komt een kantschrift voor van de Koning. Koning Boudewijn heeft dat dus zelf gelezen.

Het oordeel van de experts hierover is vernietigend. Ik citeer: "De reactie van de Koning is hetzij naïef, hetzij berekend, maar in elk geval bezwarend. Volgens ons is er minstens schuldig verzuim."

Hierbij wil ik drie cynische bedenkingen formuleren. Ten eerste, in andere omstandigheden heeft diezelfde Koning hoge christelijke en ethische waarden ingeroepen om het ongebooren leven te beschermen, te weten tijdens de abortuscrisis. Ten tweede, de getuigenissen van de zoon van Patrice Lumumba en de heer Van Lierde waren ontroerend pijnlijk. Zij hadden het over – ik citeer: “een grote liefde van Lumumba voor de Koning”. Wanneer men die uitspraak confronteert met de rol van de Koning... Ten derde, het Hof heeft nadien van dezelfde, niet-humane houding blijk gegeven tijdens de Rwanda-crisis en bij zijn steun aan Mobutu. De Koning heeft Mobutu uitdrukkelijk gesteund. Hij is daar pas mee gestopt toen Mobutu zelf dreigde een boekje open te doen over de Koning.

Daarnaast is er nog een hele reeks brieven van en aan Tshombe. Er was een hele vaudeville – zoals de experts het noemen – want de Koning schreef brieven aan een vreemd, sterk omstreden staatshoofd –Tshombe dus – zonder medeweten van de regering.

Tot slot, en ik zal u de citaten besparen, heeft niemand minder dan de commissievoorzitter zelf in Knack van 31 oktober 2001 en in De Morgen van 24 november 2001 vernietigende teksten geschreven over de rol van de Koning. Ik heb die teksten overgenomen in mijn amendement nummer 37. Zij werden door de commissie echter niet in aanmerking genomen.

Later, in de avond van de discussie, is mijn amendement 37 omgevormd tot twee kleine amendementen, de nummers 197 en 198. De tekst daarvan wil ik u wel citeren.

Amendement nummer 197 luidt als volgt: “De regering dient de procedure te voorzien waarbij het Hof steeds controle kan toelaten op haar financiële participaties of belangen op de Belgische of internationale aandelenmarkten.” Wij willen de Koning dus eigenlijk helpen. Immers, zelfs vermoedens van participaties zouden zo worden weggenomen. Het blijft de vraag van waar de enorme inzet van het Hof kwam, in alle fases van het dossier, telkens opnieuw. Zelfs de experts suggereren dat het hier om financiële belangen ging.

Amendement nummer 198 luidt als volgt: “Er dient te worden nagegaan of de Koning al dan niet zijn bevoegdheden te buiten is gegaan inzake enerzijds, de wetgeving op schuldig verzuim ten overstaan van personen in nood, en anderzijds, het naleven van de beperkingen van de Grondwet.”

Beide amendementen werden verworpen. Ik wil hieraan toevoegen dat het niet om alleenstaande feiten gaat. Frans Baert, mij goed bekend, een gewezen lid van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, is ooit geen minister kunnen worden – hij heeft het me zelf verteld – wegens bezwaar van het Hof. Ook in de zaak-Sabena wordt een interventie van het Hof vermeld. Er is ook de recente toespraak van de Koning terzake. Het wordt volgens mij tijd dat het Hof weet wat zijn grondwettelijke plaats is.

Collega's, mijn twee amendementen zijn in de commissie verworpen, zij het met onthoudingen van SP.A en Agalev. U weet dat wanneer regeringspartijen zich onthouden, daar wellicht een reden voor is.

Samengevat, ik zal het rapport niet goedkeuren. Waarom niet? Ondanks de vele correcte en zelfs prachtige dingen die erin staan, moet ik concluderen dat wij perfect weten hoe Lumumba is vermoord. Wij zijn als het ware fysiek aanwezig geweest bij die moord. Wij weten bijna in welke boom welke kogels zijn terechtgekomen. Wij zijn er als in een filmopname bij geweest.

Toch weten wij een aantal dingen niet. Ten eerste, waarom? Ten tweede, door wie? Wie zat erachter? Het gaat niet om de man die het geweer vasthield, maar wie zat erachter? Ten derde, welke belangen diende de persoon die erachter zat, of welke belangen dienden de personen die erachter zaten? Ten vierde, hoe zit het met de geheime fondsen? Ten vijfde, wat waren de motieven van het Belgische optreden in Congo? Ten zesde, hoe zit het met de Union Minière en de Forminière? Ten zevende, hoe zit het met de zeven andere mensen die vermoord zijn? Ten achtste, wat met de juridische consequenties? Ten negende, wat met de betrokkenheid van de Belgische regering? En ten tiende, wat met de rol van de Koning?

Collega's, ik stel voor het rapport vandaag niet goed te keuren. Tenzij... Ik wil hier wel zeggen dat ik niet twijfel aan de intellectuele eerlijkheid van wie het rapport wel goedkeurt. Ik kom echter in eer en geweten tot een andere conclusie. Anderen kunnen hun eigen conclusie trekken. Dat is democratie.

Kortom, ik keur het rapport niet goed, tenzij aan een aantal voorwaarden voldaan wordt. Een eerste voorwaarde is dat er met steun van de regering verder onderzoek gevoerd wordt.

Er is inderdaad het rapport dat bij Cassatie en Buitenlandse Zaken ligt en de nota Brassinne. Ik zou graag weten wat er mogelijk is rond die 10 punten die ik zonet heb opgesomd. Is er een speciaal fonds mogelijk om dit onverwekte verleden op te ruimen? Het is mijn overtuiging dat zowel in België als in Congo nog velen met een onverwerkt verleden leven.

Ten tweede, zou ik willen dat men het heeft over de politieke verantwoordelijkheid en niet alleen over de morele verantwoordelijkheid. Of beter nog, dat men het adjectief weglaat en het enkel heeft over de verantwoordelijkheid van België.

Ten derde, moet men conclusies trekken. Dat houdt in dat België zijn excuses aanbiedt aan de Democratische Republiek Congo. Dat dit kan is in Rwanda bewezen. Excuses ook aan de 10 families van de vermoorde politici – Lumumba was immers niet de enige. Excuses van Congo aan België ook. Ik wil erop wijzen dat er misschien toch een verschil is tussen de twee dossiers. Men kan bijvoorbeeld onderzoeken of Lumumba dit geweld heeft proberen te vermijden. Dit is echter nog niet gebeurd. Heeft de Belgische politiek van 1945 tot 1960, het te vroeg en onvoorbereid verlenen van onafhankelijkheid aan Congo ook niet een belangrijke rol gespeeld? Die vraag lijkt me in elk geval legitiem. Ook de Belgische slachtoffers zijn slachtoffers van onrecht, van geweld. Daarom stel ik voor dat België en Congo zich samen excuseren voor alle slachtoffers. Voor mij is een slachtoffer, blank of zwart, een mens die ten onrechte is vermoord of verkracht. De minister is voldoende diplomaat, zeker in Congo, om dit mogelijk te maken en ik vraag mij af of voldoende menselijkheid en breddenkendheid bij de politici aanwezig is om tot deze oplossing te

komen. Dan kan de discussie over de verantwoordelijkheid afgesloten worden, want ik denk dat de twee landen verantwoordelijk zijn voor moorden op blanken en zwarten.

Ik zou willen weten hoe men juridisch en wettelijk, de grondwettelijke consequenties onderzoekt, met inbegrip van die voor het Hof. Ik zou ook willen dat België zich verder zou inspannen voor een democratisch Congo. Ik heb dat ook al in de commissies gezegd. De minister trekt lessen uit het verleden. Onderzoek naar het verleden heeft pas zin als men bereid is er iets uit te leren. Concreet in verband met Congo zou dat betekenen dat men in Congo de doodstraf afschaft. Zo zullen incidenten als die met Mobutu niet meer mogelijk zijn. Voor België houdt dat in dat men de schulden van Congo kwijtscheldt, dat men met respect voor de Congolese authenticiteit en het Congolese volk alles doet om een democratisch Congo mogelijk te maken.

Ik ben met de minister en met andere Belgische politici in Congo geweest. Ik heb in de paar dagen dat ik er was van dit land leren houden. Dit land is al vijftig jaar lang het voorwerp van crisis en miserie. Toch blijft de doorsnee Congolees optimistisch. Deze mensen verdienen een beter lot. Maar het huidige politieke compromis voldoet mij niet. Samen met François Lumumba, de oudste zoon van de vermoorde president, geloof ik dat felicitaties op hun plaats zijn. België heeft het inderdaad aangedurfd om de zaak te onderzoeken. Samen met hem vraag ik dat men niet overgaat tot financiële tegemoetkomingen, want dat zou slechts een onaangename bijklank geven. Samen met hem zeg ik ook dat dit halfweg gestopt is. Men verwacht meer dan eenvoudige morele verantwoordelijkheid. De huidige stand van zaken is onvoldoende. Voor mij blijft het standpunt dat de regering zal innemen echter essentieel. In de commissie hebben we zeer terecht gesteld dat wij niet moeten voorschrijven wat de regering moet doen, maar ik kijk met veel belangstelling uit naar wat de regering zelf met dit rapport wil doen. Dat zal uiteindelijk ons ultieme stemgedrag in deze zaak bepalen.

01.04 Eric van Weddingen (PRL FDF MCC): Monsieur le président, monsieur le vice-premier ministre, chers collègues, selon Ernest Renan, "les vrais hommes de progrès sont ceux qui ont pour point de départ un respect profond du passé". Pour être à même de respecter le passé, il faut le connaître et, pour le connaître, il faut la volonté de savoir ce qui s'est réellement passé. C'est la démarche, reconnaissons-le assez exceptionnelle, que notre parlement a voulu entreprendre en créant la commission dite "Lumumba".

C'est une démarche que la plupart ont entreprise sans tabou ni préjugé, avec pour unique objectif de faire apparaître la réalité des faits. A chacun ensuite d'apprécier cette réalité et de se forger sa propre opinion sur ce passé qu'il convient de respecter sans l'idolâtrer.

Une difficulté majeure apparaît d'entrée de jeu, une difficulté quasiment insurmontable. Pour faire œuvre équitable, il faudrait apprécier les faits du passé avec les yeux du passé et non avec la mentalité d'aujourd'hui. C'est la difficulté qu'éprouvera tout un chacun au moment où il se forgera sa propre opinion. Ce n'est fort heureusement pas la mission première de la commission qui devait prioritairement établir les faits.

01.04 Eric van Weddingen (PRL FDF MCC): Volgens Renan "zijn de echte vooruitstrevende geesten zij die uitgaan van een diep respect voor het verleden". Om het verleden te kennen, moet men willen weten wat er zich werkelijk heeft afgespeeld en dat is de vrij uitzonderlijke demarche die ons Parlement met de oprichting van de zogenaamde commissie-Lumumba heeft gedaan. Ter wille van de billijkheid zou men de feiten uit het verleden moeten beoordelen met de toen heersende tijdsgeschiedenis als maatstaf en niet vanuit de huidige mentaliteit. Dat is de moeilijkheid waarmee ieder van ons wordt geconfronteerd als men zijn eigen opinie wil vormen. Een periode van anderhalf jaar is veel te kort

La commission était prévue pour un an, elle a duré plus d'un an et demi. Trop court! Beaucoup trop court pour accomplir un travail totalement achevé. Ce ne sont d'ailleurs pas les experts qui le démentiront. La contribution à l'histoire, à la connaissance du passé est considérable et je remercie et je félicite très sincèrement les experts pour l'énorme travail accompli.

L'œuvre est-elle complète? L'œuvre est-elle parfaite? Certainement pas. D'autres qui ne seront pas soumis aux contraintes de temps qui s'imposaient à nous s'emploieront certainement à critiquer, à compléter et à parfaire le travail entrepris. Je me réjouis dès à présent de ces contributions futures.

Pour en revenir concrètement au rapport, je vois d'entrée de jeu une lacune. Un chapitre manque. Il aurait dû figurer en début de rapport. Il aurait pu aider chacun à appréhender les faits avec un regard plus proche de celui des contemporains des événements. Ce chapitre manquant aurait dû décrire la période écoulée entre l'avènement du premier ministre Lumumba et son éviction du pouvoir. C'est une période assez terrible. J'ai relu récemment un chapitre de l'ouvrage d'un professeur canadien à l'Académie militaire de Kingstown – et j'invite d'ailleurs ceux qui sont soucieux d'objectivité à le lire. Ce chapitre est consacré à la mission de protection des Nations unies au Congo en 1960 et 1961. Le titre du chapitre est éloquent: "L'horreur, l'horreur". Lorsqu'on s'y plonge, on ne peut plus lire le rapport avec les mêmes yeux. On l'examine avec le regard de l'époque. Je crois qu'une part importante de l'écueil que je citais tout à l'heure est déjà surmontée.

J'estime que l'absence totale de description de cette période durant laquelle, reconnaissons-le, Lumumba a fait l'unanimité contre lui, constitue une grave lacune, tant la connaissance de cette période est indispensable pour, non pas excuser, mais comprendre la suite des événements.

S'agit-il de pudeur des experts et de la commission? Certainement. C'est par un souci semblable que je n'ai pas exigé que ce chapitre figure au rapport. Mais à la réflexion, c'est peut-être une pudeur mal placée car elle est de nature à fausser le jugement de nos contemporains qui sont, en grande majorité, trop jeunes pour avoir connu les faits.

S'il manque un chapitre, il y en a aussi un en trop. C'est le chapitre consacré au rôle du Roi Baudouin dans la crise congolaise. Ce chapitre est démesuré par rapport aux documents répertoriés. Le rapport n'a malheureusement pas réussi à échapper entièrement à la mode récente des tentatives de mise en cause de notre monarchie. Que tous ceux qui, comme moi, éprouvent un attachement raisonné à l'institution monarchique se rassurent: le rôle du Roi Baudouin dans la crise congolaise est tout à l'honneur de ce grand souverain, Roi des Belges, mais aussi souverain des Congolais jusqu'à l'indépendance. Peut-on réellement imaginer que le Roi se soit désintéressé du sort du peuple congolais et des milliers de Belges restés sur place? Peut-on imaginer qu'il ne se soit pas informé sur leur sort par tous les canaux mis à sa disposition? Certains le lui reprochent. Peut-on imaginer qu'il n'ait pas tenté, avec toute l'autorité que lui confère sa fonction, d'influer sur la politique en vue de la meilleure solution

om alles grondig uit te spitten. Het geleverde werk is niet perfect en ik verheug mij nu al over toekomstige bijdragen. Volgens mij ontbreekt er een hoofdstuk in het begin van het verslag. Daarin had men de verschrikkelijke, en in sommige opzichten gruwelijke, periode moeten beschrijven die is verstreken tussen het aan het bewind komen van eerste minister Lumumba en zijn afzetting.

Ik kan u allen het boek aanbevelen van de Canadees Maloney, professor aan de militaire academie van Kingston, dat met name handelt over de beschermingsmissie van de Verenigde Naties in Congo in 1960-1961. De titel van het desbetreffende hoofdstuk is veelzeggend: "The horror, the horror".

Is het schroom dat de deskundigen en de commissie ervan heeft weerhouden die periode waarin Lumumba iedereen tegen zich in het harnas heeft gejaagd, te beschrijven? Ongetwijfeld. En het is ook om die reden dat ik niet heb geëist dat dat hoofdstuk in het verslag zou worden opgenomen. Achteraf bekeken is die schroom wel misplaatst: zij kan bij onze tijdgenoten een vertekend beeld doen ontstaan. Er mag dan al een hoofdstuk ontbreken, er is er ook één teveel, namelijk het hoofdstuk dat gewijd is aan de rol van de Koning in de Congolese crisis. Dat hoofdstuk is immers buiten proportie in vergelijking met de verzamelde documenten. Bij het opstellen van het verslag is men niet volledig ontsnapt aan de recente tendens waarbij gepoogd wordt de monarchie in een kwaad daglicht te plaatsen.

Al wie, net als ik, op een beredeneerde manier gehecht is aan de monarchie, weze gerustgesteld: de rol die koning Boudewijn in de Congo-crisis gespeeld heeft, strekt deze grote

possible? Peut-on imaginer que le Roi soit resté les bras croisés pendant que des milliers de Belges et de Congolais couraient des dangers réels?

Peut-on imaginer qu'il ait laissé le gouvernement à ses déchirements internes sur les solutions de la crise sans tenter de l'aider à sortir de l'ornière? Car le Roi n'a rien fait d'autre que d'utiliser pleinement son pouvoir d'information et d'influence qui, en l'espèce, était un devoir; un devoir dont le Roi Baudouin s'est parfaitement acquitté dans le respect de nos principes constitutionnels, puisque aucun acte public n'a été posé par lui sans contreseing ministériel. M. Harmel nous le rappelait dans une lettre, dont le président de notre assemblée, ce matin même, nous a donné lecture au début de nos travaux d'aujourd'hui.

Le rapport pinaille. Il décortique. Il présume. Il sous-entend. "Peut-être", souligne le rapport, "que le Roi n'a pas informé le gouvernement d'un passage d'une lettre l'informant que Lumumba courait un danger. Peut-être qu'une autre lettre du Roi n'a pas reçu l'accord du gouvernement". Peut-être, peut-être! Ce qui est certain, c'est que le rapport, lui, ignore le colloque singulier. Voilà la base des insinuations aussi mal fondées qu'insignifiantes mais si porteuses sur le plan médiatique. Durant les derniers mois de la commission, la presse n'a parlé que de cela, autrement dit de rien. Un rien que d'aucuns ont subtilement distillé aux médias pour servir leurs visées politiques contemporaines.

J'ai introduit plusieurs amendements visant à corriger le projet de recommandation sur ce point. Le texte de compromis, qui fut finalement adopté, n'énonce qu'une lapalissade, ce qui est à la juste mesure de ce non-événement.

vorst alleen maar tot eer. Men kon zich toch niet indenken dat de Koning zich niets zou hebben aangetrokken van het lot van de Congolese bevolking en van de duizenden Belgen die in Congo gebleven waren? Dat hij werkeloos zou hebben toegezien terwijl duizenden Belgen en Congolezen in groot gevaar verkeerden? Dat hij de regering, ten prooi aan interne verscheurdheid, zou hebben laten aanmodderen?

De Koning heeft gewoon zijn macht om informatie in te winnen en zijn invloed ten volle aangewend, wat in casu ook zijn plicht was. Hij heeft echter geen enkele openbare daad gesteld die niet door de regering gedekt was. De brief van de heer Harmel die vanochtend werd voorgelezen, sprak boekdelen. Maar in het verslag wordt aan kommanekkerij gedaan, wordt er uitgeplozen, wordt er voorondersteld, wordt er stilzwijgend uitgegaan van. "Misschien", zo onderstreept het verslag, heeft de Koning de regering niet ingelicht over een brief waarin stond dat Lumumba in gevaar verkeerde. "Misschien" keurde de regering een andere brief van de Koning niet goed. "Misschien" dit ..., "misschien" dat ...

Zeker is wel dat dit verslag de Kroon ontbloot. Zo ontstaan ongefundeerde en onbeduidende insinuaties, die echter een enorme impact hebben in de media. Tijdens de laatste maanden van de commissiewerkzaamheden had de pers het alleen daar nog over. Nergens over, dus. Onbeduidendheden die sommigen de media subtiel influisterden om hun bedoelingen vooruit te helpen. Eigentijdse politieke bedoelingen. Ik heb verscheidene amendementen ingediend om de ontwerp-aanbevelingen op dat punt bij te sturen. De compromistekst die uiteindelijk werd goedgekeurd trapt slechts open deuren in, helemaal in de lijn

van dit non-event.

01.05 Francis Van den Eynde (VLAAMS BLOK): Mijnheer de voorzitter, collega, ik zeg dit zonder ironie. Ik kan respect opbrengen voor het feit dat u hier uw trouw aan de monarchie betuigt. U zult begrijpen dat ik een andere visie heb. Wat voor mij echter zwaar valt – en daarop hebt u geen allusie gemaakt – is de uitnodiging op theevisite aan hoofdredacteuren van belangrijke kranten van toen. Deze kranten zijn ook nu nog belangrijk. Het staatshoofd heeft toen aan de hoofdredacteuren gevraagd om de regeringspolitiek aan te vallen. Dit is een vorm van “colloque singulier”, die toch een klein beetje minder orthodox is. Het gaat er mij niet om wie gelijk had in dit conflict. Het regerend staatshoofd heeft zich echter rechtstreeks gemengd in regeringszaken. Dat is toch moeilijk verdedigbaar.

01.06 Eric van Weddingen (PRL FDF MCC): Monsieur Van den Eynde, je ne compte pas recommencer les heures de discussion et les joutes que nous avons eues, vous et moi, au sein de la commission. Cela nous entraînerait trop loin. Vous me permettez, par conséquent, de ne pas répondre à la question que vous venez de poser.

Nombreux sont aussi les Belges coopérants, fonctionnaires, anciens colons – certains se sont livrés à moi – qui se sont sentis agressés par la création de la commission. Des milliers d'entre eux ont œuvré au Congo, dans des conditions souvent difficiles, avec dignité et sens de l'intérêt général. Plusieurs y ont été assassinés. A leur égard aussi, nous avons un devoir de mémoire et de reconnaissance pour la tâche accomplie.

C'est pourquoi je tiens à rappeler ici – mais d'autres l'ont fait avant moi – la principale conclusion des travaux de la commission, à savoir: "Il ne ressort d'aucun document ni d'aucun témoignage dont la commission a pris connaissance que le gouvernement belge ou l'un de ses membres a donné l'ordre d'éliminer physiquement Lumumba". Autrement dit, aucune autorité belge n'est directement impliquée dans l'assassinat de Patrice Lumumba, décidé et exécuté par des autorités et katangaises et congolaises.

Le reste, l'éviction politique, les tentatives individuelles avortées, si elles sont éminemment critiquables, c'est évident, ne s'excusent pas, mais s'expliquent, par le climat de l'époque et sont extrêmement difficiles à juger équitablement avec la sérénité dont nous jouissons aujourd'hui.

En reconnaissant une responsabilité morale dans les circonstances qui ont conduit à la mort de Patrice Lumumba, la commission a volontairement, moi y compris, pris un important recul par rapport au climat de l'époque.

Ce faisant, nous avons implicitement accepté le reproche d'appliquer un jugement de valeur contemporain à des faits du passé. En effet, qui, en 1961, et informé comme nous le sommes aujourd'hui de la réalité des faits, aurait pu conclure à une responsabilité morale? Probablement personne. Mais nous avons tenu à poser cet acte de réconciliation.

01.05 Francis Van den Eynde (VLAAMS BLOK): Je respecte votre fidélité à la monarchie mais je trouve que votre invitation à l'adresse des rédacteurs en chef des principaux journaux à fustiger la politique gouvernementale n'est guère défendable.

01.06 Eric van Weddingen (PRL-FDFMCC): Sta mij toe dit verder met u te bespreken op een andere plaats dan in het halfroond.

Wat ik hier wou zeggen is dat veel Belgen zich bedreigd voelen door de oprichting van deze commissie. Duizenden Belgen hebben op een waardige manier en met gevoel voor het algemeen belang in Congo gewerkt. Velen werden er om het leven gebracht. Hen moeten wij ook gedenken en erkentelijk zijn voor het werk dat ze hebben volbracht.

De belangrijkste conclusie van het werk van de commissie is dat geen enkele Belgische gezagsdrager rechtstreeks betrokken is bij de moord op Patrice Lumumba, die werd bevolen en uitgevoerd door de Katanganese en Congolese overheid. De rest wordt verklaard door het toenmalige klimaat en is heel moeilijk: een oordeel vellen op een grafzerk. Door een morele verantwoordelijkheid te erkennen heeft de commissie, en ook ik, afstand genomen van het toenmalige klimaat.

Wie had in 1961, zoals wij nu geïnformeerd zijn over de waarheid van de feiten, kunnen besluiten tot een morele verantwoordelijkheid? Waarschijnlijk niemand! Wij stonden er op dit teken van verzoening te geven.

Le rapport de la commission met-il un point final à toute polémique? Evidemment, non. Bien au contraire. Ceux qui espéraient voir triompher une thèse par rapport à une autre, ne changeront probablement pas d'avis. Par contre, tous ceux qui voulaient sincèrement connaître la vérité historique, auront – je le crois – progressé dans leur connaissance objective du passé et, je l'espère, dans le respect de celui-ci. Les historiens poursuivront leur recherche de la vérité historique, les polémistes développeront leurs argumentaires; c'est leur rôle. A nous, par contre, il appartenait de donner un signal fort de notre volonté de réconciliation en profondeur avec le peuple congolais. Par la création même de la commission, nous avons donné ce signal. Par notre choix délibéré de ne pas accabler les responsables congolais et de mettre en exergue les responsabilités belges, nous avons amplifié ce signal. Depuis deux ans, notre ministre des Affaires étrangères multiplie les actes concrets. Aujourd'hui, c'est le parlement tout entier qui tend la main. C'est avant tout cela qu'il faut retenir des travaux de la commission. C'est pour cela que je voterai en faveur des conclusions de celle-ci.

Het verslag van de commissie plaatst uiteraard geen eindpunt achter de hele polemiek, integendeel. Maar zij die in alle oprechtheid de historische waarheid wilden achterhalen, zullen er inzake objectieve kennis van het verleden op vooruit zijn gegaan en er, zo hoop ik toch, een groter respect voor opvatten. De historici zullen hun zoektocht naar de historische waarheid onverminderd voortzetten. De polemici zullen het aantal door hen opgestelde argumentaties opvoeren. Voor ons kwam het er echter op aan, een fors signaal te geven van ons streven naar een diepgaande verzoening met het Congolese volk. Door onze vrijwillige keuze om de Congolese beleidsactoren niet met de vinger te wijzen doch veeleer de Belgische verantwoordelijkheden te belichten, hebben wij het door de oprichting van deze commissie uitgebrachte signaal extra laten doorklinken. Sedert twee jaar voert onze minister van Buitenlandse Zaken het aantal concrete actiemaatregelen op. Vandaag reikt het hele Parlement de hand. Dit is het, wat wij uit de werkzaamheden van de Commissie moeten onthouden, en dat is meteen ook de reden waarom ik voor de conclusies van de commissie zal goedkeuren.

01.07 **Leen Laenens** (AGALEV-ECOLO): Mijnheer de voorzitter, mijnheer de minister, collega's, "Travaillez sur ce dossier, je vous en supplie! Travaillez sur cette affaire qui a gâché et détruit des vies!". Dit was de uitdrukkelijke vraag van Jacqueline Mpolo tijdens haar getuigenis op 15 juni. De antwoorden waarop mevrouw Mpolo recht heeft, hebben we niet gevonden. We hebben echter wel gewerkt en gezocht voor al diegenen wiens leven verwoest werd. Verschillende opmerkingen hebben ons duidelijk gemaakt dat heel wat mensen, zowel Belgen als Congolezen, teleurgesteld zijn. De conclusies zijn te zwak geformuleerd of evasief. "Ze hebben weer niet gedurfd", of iets van die aard.

We willen toch benadrukken dat de tekst, onderschreven door zowat alle democratische partijen, niet vrijblijvend is. Dit is wat we hebben vastgesteld, met alle mogelijke gevolgen van dien. Vooral aan collega Willems wil ik zeggen dat we niet alleen de conclusies hebben goedgekeurd, maar het volledige rapport. De geformuleerde vaststellingen en aanbevelingen zijn het resultaat van een eerlijke discussie en debat om tot een consensus over de tekst te komen.

01.07 **Leen Laenens** (AGALEV-ECOLO): Bestudeer dit dossier dat levens heeft vernield.

Nous n'avons pas trouvé trace des réponses auxquelles Mme Mpolo a droit et que nous avons pourtant cherchées longuement.

Nous avons adopté l'ensemble du rapport, pas uniquement les conclusions. Cependant, le travail n'est pas terminé. Nous devons aller plus loin et traiter toute l'histoire commune à la Belgique et au Congo.

Quelques imperfections subsistent en dépit des sentiments

Deze tekst moet een uiting zijn van het zoeken naar waarheid en gerechtigheid. We hebben tientallen amendementen ingediend waarvan de belangrijkste werden aangenomen, maar waarmee we vooral wilden aantonen dat het werk niet af is en dat we moeten doorgaan.

Met dit betoog wil ik onze interpretatie van de tekst geven en stilstaan bij enkele onvolkomenheden. Zoals collega's voor mij deden, kan het niet genoeg worden benadrukt dat de manier waarop we hier een passage uit onze geschiedenis belichten vrij uniek is en hiermee de weg heeft geopend om voort te gaan en om ons niet blind te staren op dat ene belangwekkende feit: de moord. Volgens ons heeft deze commissie geen zin als het geen begin betekent om het verleden te verwerken dat Belgen en Congolezen delen. Het is trouwens een van de aanbevelingen en voor ons kan het belangrijkste resultaat van de onderzoekscommissie daarin worden samengevat.

Dat verwerken gebeurt vandaag. Hier precies ligt onze politieke verantwoordelijkheid. Het werk in commissie en de keuze om het leeuwendeel aan een team van deskundigen toe te vertrouwen blijft ik verdedigen. Weliswaar zijn er de nodige spanningen geweest, maar het feit dat wij gevraagd hebben om hun conclusies als team in een rapport neer te schrijven heeft de grootste spanningen kunnen neutraliseren. Hun werk kan dan ook alleen ons gemeend respect wegdragen. Eén zaak blijf ik betreuren en zie ik als een blaam, namelijk dat we er niet in geslaagd zijn om Congolese deskundigen als volwaardige leden in het team op te nemen. Tot op vandaag begrijp ik niet hoe de meerderheid van de leden van de commissie de aanbeveling van het Afrika-Instituut voor de kandidatuur van professor Jean Omasombo gewoon naast zich neer heeft kunnen leggen. Zijn onduidelijke en dubbelzinnige aanstelling als deskundige ad hoc heeft ervoor gezorgd dat Jean Omasombo zichzelf le nègre de la commission voelde, in de letterlijke en figuurlijke betekenis van het woord. Het blijft een gemiste kans om de Congolese kant van de Belgische betrokkenheid in beeld te brengen. Als we achteraf de werkzaamheden van de commissie bekijken, zijn er echter nog meer gemiste kansen. Dat is volgens ons het gevolg van het feit dat een onderzoekscommissie zich moet beperken tot de opdracht die haar toegekend werd en het tijdsbestek dat haar werd toegestaan en dat tot tweemaal toe werd verlengd. Dat deze commissie heel wat nieuwe vragen heeft opgeroepen beschouwen wij niet als een signaal van mislukking maar wel van succes. Het toont vooral aan dat wij ernstig aandacht moeten besteden aan dat onverwerkte verleden.

Ik wil kort de hoofdzaken van de conclusies overlopen. Eerst is er de politieke eliminatie. De Belgische overheid heeft bijzonder actief gewerkt aan de verwijdering van Lumumba van het politieke toneel. Naast deze officiële Belgische steun was er ook die van Union Minière dat nauwe banden onderhield met de Belgische politieke wereld en het koninklijk Hof. Nader onderzoek van het deelrapport van Union Minière leert ons dat die activiteiten een internationaal karakter hadden en gesteund werden door buitenlandse extreemrechtse organisaties. De Belgische regering nam in Leopoldstad onder meer initiatieven met het oog op politieke destabilisatie en steun aan de Congolese oppositie. Daarbij deed ze een beroep op geheime fondsen die aangewend werden om politici te steunen, de oppositiepers te steunen en undercover acties op te zetten. België drong aan op de arrestatie van Lumumba om te vermijden dat hij

majoritairement positifs des commissaires et des experts qui ont participé aux travaux de la commission d'enquête. Nous ne sommes pas parvenus à désigner un expert congolais comme membre à part entière de notre équipe. Jean Omasombo avait l'impression d'être "le nègre de la commission" dans tous les sens du terme. C'est regrettable à mes yeux. Et nous avons manqué plusieurs autres occasions d'agir comme il se devait, parce qu'une commission d'enquête doit se borner à remplir sa mission et doit s'y atteler dans le délai imparti. Les nombreuses questions soulevées par ce rapport me semblent être un signe de réussite.

Les autorités belges ont pris une part active à l'éviction de Lumumba de la scène politique. En outre, l'Union Minière, qui entretenait des contacts étroits avec le gouvernement et le Palais royal, a joué dans cette affaire un rôle important.

Bruxelles a conseillé à Kasa Vubu de procéder à l'arrestation de Lumumba et, si possible, de l'évincer de la scène politique. Il est impossible d'interpréter cela d'une seule manière.

Cette enquête ne nous a pas appris grand-chose de concret au sujet de l'assassinat lui-même. Il est très difficile de démontrer s'il s'est agi d'un meurtre avec préméditation. Mais grâce à cette enquête, nous disposons d'une chronologie rigoureuse des événements.

La commission est arrivée à la conclusion qu'un certain nombre de membres du gouvernement belge et d'autres acteurs de la scène politique belge sont moralement responsables des circonstances qui ont conduit à l'assassinat de Lumumba.

On peut aussi interpréter de

opnieuw aan de macht zou komen na zijn afzetting als eerste minister door president Kasa Vubu. Kasa Vubu werd daartoe op zijn beurt gestimuleerd en geadviseerd vanuit Brussel. Toen deze arrestatie niet het gewenste effect had – want Lumumba bleef politiek invloed uitoefenen – moest hij zo sterk mogelijk geïsoleerd worden om zijn élimination définitive dixit minister van Afrikaanse Zaken d'Asprémont-Lynden van het politieke toneel te verzekeren. Een eenduidige verklaring van wat dit concreet kon inhouden kan niet worden gegeven.

Vervolgens is er de fysieke eliminatie. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen diverse plannen of pogingen om Lumumba te vermoorden en de uiteindelijke moord op 17 januari. Het onderzoek heeft heel wat materiaal opgeleverd dat aantoont dat er verschillende plannen en pogingen tot moord zijn geweest. Er zijn zelfs twee plannen geweest die naast een particuliere ook een uitgesproken officiële signatuur hadden. Over de moord op 17 januari heeft het onderzoek weinig opgeleverd. Dat is niet toevallig. In het geval van moord met voorbedachte rade zal immers worden geprobeerd om alle mogelijke bewijslast te vermijden of te verbergen. Eenvoudig gesteld: wie heeft ooit in een proces van een moordzaak het bewijs zwart op wit neergeschreven gevonden, met de moordenaar, de dag en het uur?

Alle informatie betreffende de moord berust bovendien op getuigenissen die om verschillende redenen weinig betrouwbaar zijn. Het onderzoek heeft wel een strikte chronologie van de gebeurtenissen opgeleverd.

Dit wil niet zeggen dat het verslag geen belangrijke zaken aanbrengt, want het is duidelijk aangetoond dat de Belgische regering aanstuurde op de overbrenging van Lumumba naar Katanga. Bovendien toont het verslag duidelijk aan dat België de opdracht gaf om mee te werken aan de realisering van die transfer. De commissie besluit, ik citeer: "In het licht van wat voorafgaat, met de normen inzake publieke moraal van vandaag en zonder te treden in toenmalige persoonlijke morele afwegingen, komt de commissie tot de conclusie dat sommige Belgische regeringsleden en andere Belgische actoren een morele verantwoordelijkheid dragen in de omstandigheden die tot de dood van Lumumba hebben geleid".

Ik beklemtoon het belang dat ik hecht aan de morele verantwoordelijkheid. Laten we eerst even ingaan op wat op het eerste zicht het eigenlijk onderwerp was van het onderzoek: de moord en mogelijke Belgische betrokkenheid. Zoals gezegd weten we bijzonder weinig over de eigenlijke moord. Hij werd om 21.43 uur vermoord op 17 januari in de aanwezigheid van minstens één Belg. Dat is niet alles wat erover te vertellen valt. Vast staat immers dat België officieel betrokken was bij de overbrenging en dat die overbrenging leidde naar moord. En die overbrenging was niet zomaar het gevolg van omstandigheden. De omstandigheden dat in het militaire kamp Hardi, waar Lumumba gevangen zat, munitie dreigde. Neen, het gaat om een strategie die al heel wat vroeger werd ontwikkeld. Reeds begin december was die overbrenging een reële mogelijkheid en zelfs eind september werd al een dergelijke actie beoogd.

De vraag moet worden gesteld wat de betekenis kon zijn van die

plusieurs manières la recommandation de "transférer" Lumumba. On ne connaissait pas toujours les ordres donnés aux officiers et aux fonctionnaires belges ni ceux qui les leur donnaient.

Le transfert de Lumumba pouvait déboucher sur l'élimination physique de l'intéressé. Le gouvernement belge en était conscient. Il n'a pas empêché l'exécution de Lumumba. Or, la commission estime qu'il était cependant en mesure de l'empêcher.

Déterminer une responsabilité juridique signifierait réduire l'affaire à des faits avérés et minimiser les événements. Les coupables ont été désignés. En optant pour la responsabilité morale, nous y incluons non seulement les faits mais aussi les circonstances de l'assassinat. Une responsabilité historique aurait également été réductrice des événements. Le concept de responsabilité morale, en revanche, est assez large et permet de lancer un appel au gouvernement actuel.

overbrenging. Een mogelijk antwoord is: hem overbrengen naar een "veilige gevangenis". Want het was duidelijk dat Lumumba in gevangenschap in de nabijheid van Leopoldstad nog altijd een politiek gevaar betekende. Voor Marlière betekende dat veilig aspect echter ook "à l'abri de l'ONU"; een plek waar de Verenigde Naties niet kon ingrijpen. De Verenigde Naties kon in Katanga minder goed de toestand controleren dan in de rest van Congo, want in Katanga werd het gebied voor het grootste deel gecontroleerd door Katangese militairen en inlichtingendiensten die werden uitgebouwd door en onder supervisie van Belgisch personeel. Dit is een delicaat punt, want officieel had dit personeel wel de Belgische nationaliteit en was het in Belgische dienst, maar het was geaffecteerd en stond ook onder Congolees bevel. Dit was zo voorzien in het vriendschaps-, bijstands- en samenwerkingsverdrag dat onder meer technische ondersteuning door België beoogde.

Afgezien van het feit dat Katanga als staat niet was erkend en België er dus per definitie geen technische ondersteuning aan kon verlenen, is het belangrijk dat de conclusies met betrekking tot die Belgische ambtenaren en officieren de volgende zijn, ik citeer: "Wat hun opdrachten betreft en wie hun opdrachtgevers waren, was niet steeds duidelijk. Niettegenstaande het statuut voorzag in de terbeschikkingstelling van de Congolese overheid". De betekenis van die zin kan niet worden overschat want iedere Belg die van ver of dichtbij betrokken was bij de gebeurtenissen in Elisabethstad die 17de januari – en dat zijn er nogal wat – beweerde immers machteloos te zijn want handelend onder bevel van de Katangese regering.

Laten we nog even voortgaan in de vraagstelling wat uiteindelijk met Lumumba moest gebeuren. Een langdurige detentie op Katangees grondgebied was een zeer moeilijke zaak, want internationaal zou het de regering Tshombe nog meer compromitteren. Ook in Katanga was Lumumba een politiek gevaar. De pro-Lumumbistische troepen bezetten daar het noordelijk deel van het Katangese grondgebied. Dit alles in acht genomen, kan men moeilijk uitsluiten dat de overbrenging gebeurde met het oog op fysieke eliminatie. Het onderzoek heeft enkele zaken aan het licht gebracht die erop wijzen dat de autoriteiten in Brussel zich daarvan bewust moeten zijn geweest. Vanuit dit perspectief lijkt het erop dat de conclusies elementen bevatten die neerkomen op een negatieve bewijslast. De Belgische regering stuurt wel aan op de arrestatie en de overbrenging, maar vraagt geen garanties voor een juridisch correcte behandeling of de fysieke integriteit van Lumumba.

Evenmin werd actie ondernomen om een correcte gang van zaken in Katanga te verzekeren om de executie te verhinderen. Impliciet betekent dit dat de commissie erkent dat de Belgische regering de mogelijkheid bezat om dit alles wel te doen. Bovendien heeft de commissie niet de gelegenheid gehad de laatste overlevende van de vier aanwezige Belgen bij de moord te horen.

Laat het duidelijk zijn dat voor ons België een bijzonder grote verantwoordelijkheid draagt voor die moord. Wat moeten wij verstaan onder morele verantwoordelijkheid? Het vaststellen van juridische verantwoordelijkheid zou neerkomen op een minimalisering ervan. Men zou zich noodgedwongen moeten beperken tot die elementen waarvoor men harde bewijzen kan leveren. In de praktijk betekent dit dat men zichzelf slachtoffer maakt van de tactiek om werkelijke

bewijslast te vermijden of te laten verdwijnen. Toegegeven dat het niet verlenen van bijstand aan personen in nood zeker van toepassing is voor heel wat van de betrokkenen. Dit artikel van het strafrecht is al van toepassing op 17 januari. Jean Van Lierde heeft er in zijn getuigenis terecht op gewezen dat dit in het strafrecht in België werd ingebracht op 6 januari 1961. Veeleer dan de beschuldigingen van enkele individuele personen waarvan de meesten reeds overleden zijn en waarvan geweten is dat zij niet de enige schuldigen waren, willen wij alle twijfel wegnemen dat de zaak afgehandeld zou zijn: de schuldigen zijn benoemd, en daarmee uit. Nee, een morele schuld breidt de verantwoordelijkheid uit van de feitelijkheden van de moord naar de omstandigheden. Terwijl het vaststellen van een politieke verantwoordelijkheid een zeker gevaar inhoudt dat de zaak zou worden gehistoriseerd en de schuld bijna exclusief bij de toenmalige regering zou worden gesitueerd, is de reikwijdte van die morele schuld erg ruim en sluit ze duidelijk een vraag in aan de huidige regering om haar verantwoordelijkheid te nemen.

Voorzitter: Herman De Croo, voorzitter.

Président: Herman De Croo, président.

In het kader van de strijd tegen Lumumba is België rechtstreeks tussengekomen in een binnenlandse Congolese aangelegenheid en dit op verschillende manieren, ook militair. Hiermee schond België de beginselen van non-interventie zoals bepaald door de Verenigde Naties. Daarvoor kunnen geen beweegredenen van humanitaire aard worden ingeroepen. België mengde zich ook in de binnenlandse aangelegenheden door het steunen van anti-Lumumba-propaganda, het aanzetten tot burgerlijke ongehoorzaamheid, het onderzoek naar de mogelijkheid tot staatsgreep en fysieke eliminatie en het omkopen van politici. Nog geen twee weken na de onafhankelijkheid schond België de democratische grondbeginselen waarmee het zelf de Congolese republiek had uitgerust. Een advies van professor David op vraag van de onderzoekscommissie stelt zonder omwegen: "l'aide ou l'encouragement de la Belgique à l'arrestation et/ou à l'exécution de Patrice Lumumba peuvent être qualifiées d'activités subversives ou d'interventions dans la lutte intestine du Congo, donc comme des violations des textes précités", te weten zoals in verslag is vernoemd, de VN-resoluties 2131 en 2625 inzake de non-interventie van een staat in een andere staat. De Belgische staat heeft dus op verschillende punten het internationaal recht geschonden en heeft niet alleen Lumumba, maar ook Congo als geheel grote schade berokkend. Professor David vermeldt ook nog wat daarvan de juridische gevolgen kunnen zijn: "L'Etat lésé est en droit d'obtenir de l'Etat qui a commis un fait internationalement illicite, une réparation intégrale sous une ou plusieurs formes de réparation: restitution en nature, indemnisation, satisfaction et assurance des garanties de non-réquisition."

Wat de schadeloosstelling betreft, vermeldt hij ook nog: "l'indemnisation couvre tout dommage susceptible d'évaluation économique subi par l'Etat lésé et peut comprendre des intérêts et, le cas échéant, le manque à gagner."

Dit betekent dat België naast het aanbieden van officiële

La Belgique s'est immiscée dans une affaire intérieure et a foulé aux pieds les droits fondamentaux du Congo, moins de deux semaines après la déclaration d'indépendance du pays.

Deze feiten kunnen worden beschouwd als "een schending van de bovenvermelde teksten".

Les conventions des Nations Unies 21, 31, 2625 portent sur la non-ingérence d'un Etat dans les affaires d'un autre Etat. Le professeur David évoque également les conséquences politiques mais aussi celles qui concernent les indemnisations.

Dit kan bijvoorbeeld leiden tot de verplichte schadeloosstelling, tot de garantie dat de feiten niet herhaald zullen worden en tot het recupereren van de interesten en eventueel van de gederfde inkomsten.

La Belgique est donc également

verontschuldiging aan het Congolese volk ook verplicht is tot een schadevergoeding zoals het rechtssysteem dit voorziet in het geval van de gepleegde inbreuken. De omvang van die schade kan niet worden berekend, maar is immens. De Belgische regering moet dan ook zien dat zij bijkomende middelen kan vrijmaken om in een symbolische, maar fundamentele vergoeding te voorzien. In die middelen kan worden voorzien, zoals door verscheidene collega's aangehaald, voor schuldkwijtschelding, maar ook – dit lijkt ons het belangrijkste – voor werken die de sociale, ecologische en economische heropbouw van Congo ten goede komen. Het eigenlijke slachtoffer is immers niet de Congolese Staat, maar de Congolese bevolking. Die schadevergoeding moet dan ook hen ten goede komen. Daarnaast is het ook belangrijk om nu in het Belgisch Parlement vandaag officieel vast te stellen dat corruptie en politieke eliminatie door middel van staatsgreep of moord niet eigen zijn aan Congolese normen of tradities.

tenue à une indemnisation, qui est toutefois immense. Une remise de dettes et le soutien à des projets profitables à la population congolaise me semblent offrir des perspectives car c'est cette dernière et non pas l'Etat qui est la véritable victime. Nous devons savoir que la corruption et les coups d'Etat qui sévissent en Afrique ont selon toute vraisemblance été induits par les régimes occidentaux. Nous devons réparer le mal que nous avons causé.

Deze Afrikaanse praktijken hebben geen exclusief Congolese origine, maar blijken even goed onder Belgische invloed geïnstalleerd of gepropageerd te zijn geweest.

Délégation étrangère **Buitenlandse delegatie**

Le **président**: Mes chers collègues, monsieur le vice-premier ministre, nous avons le plaisir d'accueillir dans les tribunes son excellence le président de la République de Bulgarie, M. Parvanov, et sa très importante délégation.

Monsieur le président, je vous salue. (*Applaudissements*)

Bespreking (voortzetting) **Discussion (continuation)**

Wij zetten de bespreking voort.

Mevrouw Laenens, u kunt uw uiteenzetting voortzetten.

01.08 **Leen Laenens** (AGALEV-ECOLO): De rol van de Staatsveiligheid. De Staatsveiligheid was duidelijk betrokken bij het subversieve netwerk. Onder het mom van anticommunisme mocht het Congolese bewustzijn, het Congolese nationalisme van Patrice Lumumba, geen eerlijke kans krijgen. Uit onze aanbevelingen blijkt eens te meer dat de Veiligheid van de Staat nog meer onder parlementaire controle moet komen. Ik zeg eens te meer, omdat hierop reeds in aanbevelingen van andere commissies werd gewezen. Dit betekent uiteraard niet dat de Veiligheid van de Staat zijn rapporten in de kranten moet publiceren, wel dat er met de nodige verantwoordelijkheidszin binnen het Comité I over de zaken van staatsveiligheid ten gronde moet kunnen worden overlegd.

01.08 **Leen Laenens** (AGALEV-ECOLO): La Sûreté de l'Etat était également concernée. La commission recommande que la Sûreté de l'état soit davantage soumise au contrôle du Parlement.

En ce qui concerne le rôle de la Cour, je me rallie aux recommandations de la commission. La question de la Maison Royale devrait être abordée sereinement au cours d'un débat distinct et pas seulement dans le cadre de l'affaire Lumumba.

Over de rol van het koningshuis wil ik kort zijn. Ik onderschrijf volledig wat in de aanbevelingen staat. Ik durf zelfs te zeggen dat het koningshuis zijn koninklijk boekje te buiten ging, zijn verantwoordelijkheid moet opnemen en kijkt in welke mate zij tot een vorm van eerherstel kan bijdragen. Daarnaast zal de discussie inzake het koningshuis – waarvan de zaak-Lumumba slechts één aspect is – in een afzonderlijke politieke discussie moeten worden beslecht – weliswaar subtiel, zoals de heer Schalck heeft beklemtoond.

La reprise des relations entre la Belgique et le Congo constitue le fondement de l'enquête. Nous devons commencer par nous

Het onverwerkte verleden. De commissie is na veel maanden van onderzoek en reflectie van oordeel dat bij de Congolese zowel als bij de Belgische bevolking sprake is van een onverwerkt verleden. Dit toont aan dat het onderwerp nog steeds heel gevoelig ligt en een bijzonder grote betekenis heeft voor Belgen én Congolezen. Het toont aan dat het dieperliggende onderwerp van het onderzoek niet de moordzaak was, maar de verhouding tussen beide volkeren. Deze verhouding is en blijft in belangrijke mate problematisch omdat ze gebaseerd is op misverstanden, wantrouwen en een gebrek aan zelfkritiek. Dat geldt voor beide volkeren, maar wij moeten in de eerste plaats onszelf bevragen.

Zo bepaalde de algemeen aanvaarde publieke opinie dat Congo te snel de onafhankelijkheid had bekomen en die nog niet aankon. Een gevolg hiervan was dat België zich de macht en de kennis toe-eigende om te bepalen welke politici in staat waren om het land te besturen. Een dergelijke politiek had tot gevolg dat het Congolese volk in 1960 de democratie werd ontnomen en ze nooit heeft kunnen herwinnen. Omdat het onderzoek op dergelijke problemen heeft gewezen, is het mogelijk dat de Lumumba-commissie de basis van een nieuwe dialoog kan worden, gebaseerd op gelijkwaardigheid en wederzijds respect. Het was belangrijk dat het onderzoek op Belgen én op Congolezen betrekking had. Heel wat koloniale voelen zich immers tot op vandaag evenzeer in de kou staan. Dat werd bevestigd op een recent colloquium naar aanleiding van het verschijnen van het boek van Peter Verlinden, "Weg uit Congo".

Ik heb mij in naam van alle betrokkenen geëngageerd ervoor te zorgen dat ook dit niet in de doofpot verdwijnt. Voor heel wat Belgen was Congo hun thuis. In hoeverre is België ooit een thuis voor Congolezen geweest? Verdere studie van dat verleden moet dan ook gebeuren door samenwerking tussen onderzoekers uit beide landen. Voor België lijkt het ons aangewezen dat het Afrika-Instituut wordt uitgerust om dergelijk onderzoek en debatten terzake te coördineren. Ik maak de vergelijking met het Soma, het Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij.

Ik onderstreep dat het onderzoek tweërlei moet zijn. Structureel moet een onderzoeksplan worden opgesteld om de gehele kolonisatie en dekolonisatie interdisciplinair te besturen.

Dit gebeurt in samenwerking met bestaande onderzoeksinstellingen in Congo of via een programma van capaciteitsopbouw in Congo zelf.

Naast een strikt wetenschappelijk onderzoek moet het evenwel ook ruimte bieden voor een waarheidscommissie waarin elke getuigenis een plaats krijgt. Dit moet toelaten ons niet te beperken tot de historische feiten, maar ons ook te buigen over de persoonlijke en emotionele zijde van de Belgisch-Congolese betrekkingen.

Ik zal een wetsvoorstel indienen om de opdracht van het Afrika-Instituut in die zin aan te passen en ik hoop dat de regering het zal steunen, naar aanleiding van de concretisering van de aanbevelingen van de onderzoekscommissie. De commissie is het bovendien zichzelf verplicht haar werk te evalueren.

Tot slot nog dit. Belgen in Congo, Congolezen in België, Belgisch-

interroger. La commission peut constituer l'amorce d'un nouveau dialogue. L'enquête concerne des Belges comme des Congolais. Pour de nombreux Belges, le Congo était leur patrie mais dans quelle mesure les Congolais se sentaient-ils chez eux au Congo?

L'Institut africain doit pouvoir disposer des moyens nécessaires à la poursuite de l'enquête. Il doit pouvoir concrétiser les constats de la commission. Peut-être pourrions-nous même créer une commission de la vérité. J'ai préparé une proposition de loi à ce sujet.

La commission se doit également, pour elle-même, d'évaluer son travail.

Il faut une réhabilitation visible. Pourquoi, par exemple, l'avenue Léopold II ne deviendrait-elle pas l'avenue Lumumba? Ce serait une manière d'associer la population aux résultats de la commission d'enquête, ce qui constitue, du reste l'une des recommandations de cette dernière.

Le moment est venu d'épurer le passé colonial, ce qui s'est également fait à Durban.

J'espère que la commission du Sénat apportera davantage de précisions sur le pillage des matières premières. Cet élément revêt une importance primordiale, puisque les matières premières financent les guerres.

Dans l'Est du pays, la guerre fait chaque semaine 5000 victimes. Si nous perdons de vue cette réalité, nous risquons d'alimenter l'idée, très présente en Afrique après les attentats du 11 septembre, que certains morts ont plus de valeur que d'autres.

La mort de M. Lumumba a sonné le glas de la démocratie congolaise naissante. Nous devons adresser nos sincères

Congolezen en Afrikaanse Belgen. Als de commissie in haar conclusies de hoop uitspreekt dat haar werkzaamheden zullen bijdragen tot een betere verstandhouding, dan moet de Belgische samenleving van hieruit in haar geledingen vertrekken en niet alleen voor Congolezen in Congo, maar ook voor degenen die in België wonen, initiatieven nemen met het oog op die gelijkwaardigheid.

excuses aux familles et à la population du Congo et prendre des engagements très clairs à l'égard des citoyens de ce pays.

Inhoud en uitwerking van een dergelijk project gebeuren best in overleg met de vertegenwoordigers van de vele Afrikaanse organisaties en verenigingen in België. Een eerste stap zou erin kunnen bestaan een centrum op te richten als knooppunt voor de Afrikaanse gemeenschappen.

Als signaal van een werkelijk engagement pleiten wij voor een zichtbaar eerherstel. Waarom zouden alle Leopold II-lanen niet worden omgedoopt tot Patrice Lumumba-lanen? Immers, het is geweten dat de politiek van Leopold II in Congo een zwarte bladzijde uit onze geschiedenis is. Niet alleen de afgehakte handen getuigen hiervan, maar ook dat veel van de enorme weelde en uitstraling van Oostende, Antwerpen en Brussel – denk aan Tervuren – werd gefinancierd met opbrengsten van de rubberplantages uit Congo. Waarom geen standbeeld plaatsen van Patrice Lumumba gerealiseerd door kunstenaars in de Brusselse Matongewijk? In het Midden-Afrikamuseum zou de zaal waar de dekolonisatie in beeld wordt gebracht, de Lumumba-zaal kunnen worden genoemd.

Via zulke zichtbare tekenen betreft men de bevolking dagelijks bij de realiteit van het verleden. Dat is een van de aanbevelingen.

Sommige sprekers verwezen reeds naar de belangrijke redevoering van minister Michel in Durban en naar de wijze waarop hij de conferentie aldaar van de ondergang redde. Dit getuigt volgens mij van het besef dat de tijd rijp is om het koloniaal verleden te zuiveren.

De toespraak van Patrice Lumumba ter gelegenheid van de onafhankelijkheid, had evengoed in Durban kunnen worden gehouden en zou er zeker bijval hebben geoogst, want hij onderschreef volledig wat de VN-conferentie tegen racisme stelde, met name dat men niet te snel de spons mag vegen over het koloniaal verleden van veel volkeren.

Laten wij ook de oorlog niet vergeten.

Ik hoop dat het lopende onderzoek in de Senaatscommissie naar de grondstoffenroof klaarheid brengt inzake een bepaald aspect van de specifieke en complexe relatie tussen België en Congo, met name de grondstoffenrelatie. Niet alleen is dit een bron van financiering, maar ook een perfide bron van financieren van een oorlog.

Laten wij evenmin vergeten aandacht te besteden aan een oorlog waarbij alleen al in de oostelijke regio wekelijks vijfduizend slachtoffers vallen. Immers, zoals de Congolese getuigen zegden, als men die vijfduizend doden die wekelijks vallen, vergelijkt met de vijfduizend doden na de terroristische aanslag van 11 september in New York, dan kan men niet anders dan besluiten dat een dode niet overal evenveel waard is. Met andere woorden, in Amerika en in Europa ligt de pijndrempel veel lager dan in Afrika.

Voor sommigen zal het misschien ironisch overkomen dat een onderzoek over de moord op Patrice Lumumba, aanleiding zou zijn om de Belgisch-Congolese verhouding te versterken en te verbeteren. Voor de groenen echter niet, want de foltering en de moord op Lumumba, Mpolo en Okito betekende meteen ook de moord op de ontluikende Congolese democratie. Hiervoor dragen wij allen een enorme morele verantwoordelijkheid.

Liever dan een juridische vervolging in te stellen naar de enkele overlevenden die terzake kunnen worden geduid, verzoeken wij de regering uitdrukkelijk officiële verontschuldiging aan te bieden aan de drie families en aan de Congolese bevolking en dit niet te beschouwen als een louter symbolische – zij het erg belangrijke – daad, maar als een engagement ten aanzien van de Congolese gemeenschap, zoals door sommige collega's en door mij werd uiteengezet.

Als dit het resultaat van het werk zou zijn, kan Lumumba misschien eindelijk in vrede rusten en de plaats krijgen die hij verdient. Hij was geen god, noch een duivel, maar gewoon een politicus die werkte voor een betere wereld. Net zoals Mandela.

01.09 Francis Van den Eynde (VLAAMS BLOK): Wanneer gaat u verontschuldiging vragen voor onze slachtoffers daar?

01.09 Francis Van den Eynde (VLAAMS BLOK): Quand demanderez-vous enfin des excuses pour nos victimes?

01.10 De voorzitter: Dat hebt u al gezegd.

01.11 Francis Van den Eynde (VLAAMS BLOK): Wanneer gaat u dat doen? Ga u gang, mevrouw, maar u shockeert een grote meerderheid van de openbare opinie.

01.11 Francis Van den Eynde (VLAAMS BLOK): Vos déclarations ne manqueront pas de choquer des milliers de Belges.

01.12 Leen Laenens (AGALEV-ECOLO): Collega Van den Eynde, u hebt niet goed naar mijn betoog geluisterd. Ik heb heel duidelijk verklaard dat ik het engagement neem om ervoor te zorgen dat de verhalen van de Belgische slachtoffers niet in de doofpot verdwijnen.

01.12 Leen Laenens (AGALEV-ECOLO): Apparemment, vous avez écouté mon intervention d'une oreille distraite. J'ai exposé les faits selon le point de vue des deux parties.

01.13 Francis Van den Eynde (VLAAMS BLOK): U hebt niet gesproken over verontschuldiging tegenover onze slachtoffers.

01.13 Francis Van den Eynde (VLAAMS BLOK): Mais vous n'avez pas demandé que le Congo présente ses excuses.

01.14 Leen Laenens (AGALEV-ECOLO): Ik wil niet op de zaken vooruitlopen.

01.15 Francis Van den Eynde (VLAAMS BLOK): Daarover hebt u niet gesproken!

Mededeling van de voorzitter Communication du président

Collega's, men heeft mij gevraagd om na deze plenaire vergadering in het huis van de parlementsleden een zaal ter beschikking te stellen waar de zoon van Patrice Lumumba een persconferentie wenst te houden.

Je vous informe qu'à l'issue de la séance plénière, le fils de M. Patrice Lumumba tiendra une conférence de presse à la Maison des parlementaires.

Je crois qu'il était normal que j'agisse de la sorte.

Bespreking (voortzetting)
Discussion (continuation)

Le **président**: Nous poursuivons la discussion.

Mevrouw Coenen, mevrouw Laenens heeft straks tamelijk lang gesproken.

J'aimerais donc vous demander, lorsque ce sera votre tour de prendre la parole, d'être aussi concise que possible. Ce n'est pas parce que votre groupe parle par la bouche de trois charmantes dames qu'il peut se permettre d'allonger le temps de parole qui a été convenu en Conférence des présidents.

01.16 Francis Van den Eynde (VLAAMS BLOK): Mijnheer de voorzitter, sommige zaken ontsnappen mij. Agalev-Ecolo is één fractie. Dat heeft men mij altijd verteld, maar toch hebben al drie sprekers uit die fractie het woord gekregen.

01.16 Francis Van den Eynde (VLAAMS BLOK): Je constate d'ailleurs que Mme Coenen souhaite à nouveau prendre la parole. Il s'agira de la troisième intervention au nom des Verts. Devons-nous en conclure qu'Agalev et Ecolo forment soudain à nouveau deux groupes distincts?

01.17 De voorzitter: U was afwezig op de Conferentie van voorzitters. Daar werd gezegd dat iedere fractie ongeveer 30 minuten spreektijd krijgt. Of men die tijd alleen vol spreekt, zoals u, of men doet dat met 17 sprekers, blijft gelijk.

01.18 Francis Van den Eynde (VLAAMS BLOK): Ik heb toch de indruk dat hun spreektijd al zwaar overschreden is.

01.19 De voorzitter: Nog niet, maar binnenkort zal dat wel het geval zijn.

01.20 Leen Laenens (AGALEV-ECOLO): Mijnheer de voorzitter, ik vraag het woord in verband met het verloop van de werkzaamheden. Ik wil de verantwoordelijkheid op mij nemen voor het overschrijden van mijn spreektijd, maar het belang van de commissiewerkzaamheden verantwoordt dat.

01.20 Leen Laenens (AGALEV-ECOLO): L'importance de notre travail justifie un temps de parole un peu plus long.

01.21 De voorzitter: Mevrouw, als iedereen die zijn betoog belangrijk vindt de spreektijd zou overschrijden, dan hadden wij nooit gedaan. Dat is een kwestie van zelfdiscipline.

01.21 Le président: S'il fallait accorder un temps de parole supplémentaire à chaque parlementaire qui considère sa propre intervention comme très importante...

01.22 Daan Schalck (SP.A): Mijnheer de voorzitter, ik heb mijn tijd niet overschreden. Daarom meen ik dat mevrouw Coenen, na anderhalf jaar hard werken, een beetje van mijn tijd kan krijgen.

01.22 Daan Schalck (SP.A): Je cède volontiers une partie de mon temps parole inutilisé à Mme Coenen.

01.23 Le président: C'est de la galanterie parlementaire, mais n'abusez pas!

01.24 Marie-Thérèse Coenen (ECOLO-AGALEV): Monsieur le président, on n'abuse jamais des bonnes choses, comme de prendre la parole à cette tribune, par exemple. Contrairement à ce que mon collègue Jacques Lefevre nous a dit ce matin, je soulignerai qu'avec la décision de mettre en place cette commission d'enquête sur l'assassinat de Patrice Lumumba, nous avons, je crois, enclenché un processus dynamique et engrangé des résultats positifs.

Le sujet: une controverse historico-politique sur un épisode de notre histoire. La Belgique est-elle oui ou non impliquée dans l'assassinat de Patrice Lumumba? Le parlement ose ouvrir cette page difficile de notre histoire politique, histoire de la décolonisation voire même de la colonisation. Ce n'est pas rien. Philippe Raxhon, un des experts, disait dans une interview: "C'est même peut-être la première fois qu'une commission d'enquête parlementaire se penche sur son propre passé colonial. Cette démarche est en elle-même porteuse de sens mais, il faut le reconnaître, les réponses apportées ne sont sans doute pas à la hauteur des espoirs de certains."

Un passé colonial. Il faut le reconnaître, notre travail a été concentré sur la seule question interpellante limitée à la Belgique: les autorités belges ont-elles une responsabilité dans l'assassinat de Patrice Lumumba? Cet effort d'objectivation que nous avons entrepris nous ouvre officiellement aussi la porte à un travail de relecture de notre histoire nationale. La Belgique fut un Etat colonial, le Congo, pays quatre-vingts fois plus grand que la Belgique, a été intégré dans un projet économique, politique et religieux. Oui, la Belgique, comme Etat colonisateur, a mis en place un système qui reposait sur un apartheid dit "bon-enfant" – je plagie Van Bilssem dans ses mémoires. Il y avait le monde des blancs et celui des noirs; la cité blanche, la cité noire.

François Ryckmans, dans une de ses émissions de radio sur l'indépendance, a enregistré un tout petit témoignage porteur de sens. La veille de l'indépendance, un Africain demande à une dame blanche pour la première fois de sa vie de danser. Et pour l'Africain et pour la dame blanche, cet acte était courageux. A la poste, il y avait les guichets des blancs et ceux des noirs. Il n'y avait pas vraiment de place dans un projet colonisateur pour le droit des peuples à l'autonomie, et pour l'émancipation du peuple.

Et nous le soulignons dans le rapport, le projet de trente ans de Van Bilssem apparaît aux yeux de certains comme révolutionnaire. Nous étions en 1956. Avons-nous fait œuvre de civilisation au Congo, pour plagier le discours royal au moment de l'indépendance? Aujourd'hui, les questions se posent en d'autres termes qu'hier. Il suffit de se promener au musée de Tervuren pour se rendre compte combien cette manière d'évaluer l'impact des civilisations est dépassée par les faits. Le patrimoine culturel précolonial est impressionnant.

L'enquête que nous avons menée sur l'assassinat de Patrice Lumumba et de ses compagnons ouvre donc une nouvelle porte. Celle de la reconnaissance de fait que la colonie fait partie de notre histoire politique et que nous devons la traiter comme telle. Il faut réhabiliter ce chapitre dans notre historiographie, dans nos émissions. Ce sont sans doute des compétences communautaires mais peut-être pouvons-nous imaginer de stimuler les recherches et cette réappropriation par nos parlements communautaires.

01.24 Marie-Thérèse Coenen (ECOLO-AGALEV): Ik wens allereerst te onderstrepen dat deze commissie een dynamiek op gang heeft gebracht.

Was België betrokken bij de moord op Patrice Lumumba? Het Parlement heeft die vraag durven aankaarten.

Een dergelijke demarche is nuttig, maar de aangereikte antwoorden lossen de verwachtingen niet altijd in.

De inspanning die werd geleverd om de verantwoordelijkheid van de Belgische overheid terzake objectief vast te stellen, wierp een nieuw licht op de geschiedenis van België als koloniserende staat die er ten aanzien van de zwarten een vorm van apartheid op na hield. Het recht op zelfbeschikking van de volkeren paste niet in dit project. Wij hebben ook de rol van België als land dat Congo de beschaving zou brengen, in vraag gesteld.

Onze generatie is van oordeel dat die periode tot het verleden behoort en haar niet aangaat. Die periode heeft echter ook nu nog een politieke betekenis en wij moeten ons vragen blijven stellen. Om de publicatie van dit onderzoek te waarborgen dienen synergieën tussen de universitaire studie- en onderzoekscentra te worden aangemoedigd.

We moeten ook durven toegeven dat we met onze werkzaamheden binnen een bepaald bestek gebleven zijn, en in het verslag niet zoeken wat er niet in staat en er ook niet in hoort te staan.

Wij hebben ernaar gestreefd de gebeurtenissen die aan de moord op Patrice Lumumba ten grondslag lagen, te achterhalen en hebben ook oog gehad voor de Belgische opinie en de reacties op de moord. Sommigen betreuren dat. Binnen de Belgische publieke

Cela m'a toujours frappé lorsque je rencontre des Zaïrois d'hier et des Congolais d'aujourd'hui, combien ils sont attachés à nous rappeler que nous sommes leurs anciens colonisateurs. Sans cesse, ils nous rappellent que ce passé nous lie. Pour nous, c'est de l'histoire ancienne qui concerne les générations précédentes. A vrai dire, je ne me sens pas une âme colonialiste, au contraire. J'ai plutôt tendance, comme ceux de ma génération, à ne pas me sentir concernée. Pour moi, c'est du passé. Mais nous n'avons pas le droit de tourner cette page d'histoire avant même de l'avoir écrite. Avec la mise en œuvre de la commission d'enquête sur la mort de Patrice Lumumba, nous donnons le signal qu'aujourd'hui encore, cette période de l'histoire a un sens politique.

Nous devons avoir le courage de nous réinterroger, de réinterroger la Belgique coloniale, de susciter des recherches croisées – de préférence – entre le Congo et la Belgique, de faire connaître et reconnaître ces recherches souvent confinées à des cercles spécialisés qui font de l'excellent travail mais qui sont trop peu connus du grand public.

Nous devons faire un pas significatif et cela relève aussi d'une politique des ministres concernés, la politique scientifique pour soutenir des projets de recherches interdisciplinaires et intercontinentaux et, dans le cadre de la coopération, soutenir des projets d'échanges, de partenariats entre universités. Il faut sans doute intensifier désormais les relations.

Il faut aussi reconnaître les limites de notre travail. A travers cette commission, il ne s'agit pas de réécrire l'histoire de l'indépendance du Congo, l'histoire de cette décolonisation qui pourrait être ratée aux yeux de certains. D'autres l'ont fait et le feront encore, c'est nécessaire. Il ne faut pas chercher dans le rapport de la commission ce qui n'y est pas et ce qui n'y avait pas sa place. Il y a encore beaucoup de recherches à mener sur cette période. Vous le savez, notre président l'a dit lui-même, cette commission suscite de nombreuses réactions.

Nous sommes une institution belge. Nous nous sommes préoccupés de retracer les événements qui ont amené à l'assassinat de Patrice Lumumba. Nous nous sommes occupés essentiellement des réactions, des actions des autorités belges, des responsables, des fonctionnaires qui relevaient d'une certaine façon de l'autorité belge. On peut le regretter mais ce sont aussi les limites de notre mission. Nous nous sommes intéressés à l'opinion belge et aux réactions des autorités belges face à cette opinion. Certains estiment que nous n'avons pas été assez loin. Bon nombre l'ont exprimé ici à cette tribune. Dans "La Libre Belgique" de ce matin, M. Brassinne dit ce qui suit: "En vérité, nous nous foutions comme un poisson d'une pomme de Lumumba. Il n'y a personne qui ait versé une larme à sa mort". Dans un courrier que j'ai reçu ce matin, on me dit l'inverse: "En Belgique, le jour de l'annonce de la mort de Patrice Lumumba, nous, la jeune fédération d'étudiants des jeunes gardes socialistes, nous avons dessiné un grand portrait au fusain de Patrice et c'est ce tableau entouré d'un crêpe que nous avons veillé à la Maison de la présence africaine ce soir-là et les jours suivants".

L'opinion belge n'était pas monolithique non plus et nous ne nous

opinie weerklonken echter ook afwijkende geluiden.

Uit sommige teksten kan worden opgemaakt dat iedereen bang was van iedereen. Dezelfde feiten werden soms op een totaal andere manier beleefd. Het was echter niet de taak van de commissie om een en ander weer in de juiste context te plaatsen.

Voor sommigen is Lumumba uitgegroeid tot een mythe, waaruit een pan-Afrikaanse identiteit is kunnen voortspuiten. Voor anderen is hij dan weer verantwoordelijk voor de mislukking van de dekolonisatie. Die mythe moet ontkracht worden om die periode van de geschiedenis beter te begrijpen. Daartoe moet deze episode in de context van het Belgische koloniale politieke bestel geplaatst worden. Enige beïnvloeding is dus niet weg te denken.

Over de fysieke integriteit van Lumumba werd geen enkele opmerking gemaakt, behalve in een telex.

Het is onze plicht de families van de drie slachtoffers en het Congolese volk onze excuses aan te bieden.

Er moet dringend werk gemaakt worden van een openstelling van de archieven en de archiefbronnen en van een goede bewaring van de archiefbronnen.

De disfuncties werden aan het licht gebracht. Er moet een echt partnerschap tot stand worden gebracht tussen onze twee staten.

In verband met de functie van de Koning, wezen sommigen op de onenigheid tussen het Staatshoofd en de eerste minister. Verbergt het bos hier niet de bomen om een campagne ten gunste van de deelgebieden te rechtvaardigen? Elke koning is het product van zijn persoonlijkheid en houdt zijn

sommes pas préoccupés de retracer de manière très fine et très complète cette partie-là du dossier. Mais nous avons aussi un miroir déformant de cette réalité, un miroir dont nous n'avons saisi qu'un côté. L'autre côté du miroir n'existe pas non plus mais ce n'était pas notre propos. Nous n'avons jamais essayé de comprendre ni d'expliquer le point de vue de Patrice Lumumba dans ses décisions ni le point de vue des Congolais face aux événements. Ce n'était pas notre souci prioritaire. Il apparaît à travers une série de lectures – et chacun a fait son propre travail de recherche – que tout le monde avait peur de tout le monde. Les blancs avaient peur des noirs, les noirs des blancs. Tout le monde accusait tout le monde. La lecture de divers documents peut nous montrer que les mêmes faits étaient vécus, pensés et ressentis de manière tout à fait différente par les uns et par les autres. Ce travail de remise en contexte et d'analyse très claire des positions et des motifs des décisions des uns et des autres, n'a pas été l'objet du travail de la commission. En ajoutant à tout cela ce que représente la distance d'un continent, la rumeur devient une amplification de fausses nouvelles et la situation peut se dégrader très rapidement.

Pour certains, Patrice Lumumba est un mythe fondateur de l'identité panafricaine. Pour d'autres, il est le responsable de la débâcle et de l'échec de la décolonisation. Il n'est sans doute pas non plus le héros sans peur et sans reproche que d'aucuns mettent en scène ni le Satan que d'autres présentent. Il est peut-être important de s'attaquer au mythe pour retrouver enfin l'homme politique véritable et évaluer la portée de son action.

Je ne crois pas que c'est le détrôner mais au contraire, sans doute, lui donner une véritable stature historique que d'analyser concrètement ses actes et ses décisions. Il faut aussi se rendre compte que la construction de ce mythe a sans doute servi également aux autorités congolaises en place à asseoir leur propre légitimité. Mobutu a donné l'impulsion à la constitution du mythe, d'autres ont suivi. Le premier acte de l'intronisation de Moïse Tshombe comme premier ministre est le dépôt d'une gerbe au pied du monument de Lumumba.

Il faut voir à quel point il a pu coaliser de nombreuses forces contre sa politique pour se rendre compte à quel point il ne pouvait laisser indifférent. Il est tout aussi important de le replacer dans son contexte donné. Patrice Lumumba n'est pas le produit d'une autre planète. Il est formé, forgé à partir d'une identité politique, à partir d'un système colonial belge, à partir des contacts qu'il a pu entretenir. Il a donc accumulé diverses expériences. Il n'est pas vierge de toute influence.

En ce qui concerne le portrait de Patrice Lumumba, je terminerai par souligner que je suis d'accord avec Maryse Hockers selon laquelle "nous aurions dû, nous, les Belges, être fiers d'avoir produit une personnalité politique d'une telle envergure internationale", sans avoir, d'ailleurs, déployé beaucoup de moyens!

Venons-en aux responsabilités de la Belgique. Je rappellerai que l'intégrité physique de Patrice Lumumba n'a jamais fait l'objet d'une remarque ou d'une attention sauf à une exception. Il est en effet précisé, dans un télex, qu'un traitement décent doit lui être réservé.

La commission constate que les acteurs belges sur place n'ont jamais tenté d'intervenir. Comme membre de cette commission d'enquête,

tijdsgenoten een spiegel voor. Onze maatschappij evolueert, net zoals onze instellingen en koningen.

Bij de eedaflegging van Koning Boudewijn in 1950, weerklonk vanuit de linkerhelft van het halfrond de kreet "Vive la république". Op 18 augustus 1950 werd Julien Lahaut vermoord. Het gerecht heeft deze misdaad nooit kunnen ophelderen. In 1982 verklaarde een getuige onthullingen te kunnen doen en ontmoette hij historici.

Er kunnen dus middelen worden vrijgemaakt om belangrijke historische gebeurtenissen op te helderen. Vele vragen werden opnieuw actueel en sporen ons ertoe aan in het verlengde van de onderzoekscommissie-Lumumba de moord op de betrokkene verder te onderzoeken. Ik zal terzake een motie indienen die de oprichting van een onderzoekscommissie voor de moord op Julien Lahaut beoogt.

comme membre de cette assemblée – il y a en effet continuité dans la fonction de représentation –, il est de mon devoir de présenter officiellement mes excuses à la famille Lumumba, à la famille Okito et à la famille M'polo. Je les prie de m'excuser de ne pas avoir pris la mesure, finalement, que derrière l'homme politique se trouvait l'homme et que sa vie était en danger.

Je demande à mon gouvernement, comme représentante de la Belgique, de présenter les excuses de la Belgique au peuple congolais pour les conséquences que la perte et la destitution politique de Patrice Lumumba ont pu entraîner.

Je voudrais épinglez trois recommandations: tout d'abord, l'accès aux archives, ensuite, l'accès aux fonds et, enfin, la conservation de ces fonds. En ce qui concerne l'accès aux archives, nous avons pu constater au travers de ce travail de commission qu'une urgence se situe à ce niveau. Des législations pour contraindre les responsables politiques à déposer leurs archives manquent. Ensuite, un problème se situe dans l'accès aux fonds et, enfin, un problème financier existe au niveau de leur conservation. Il est urgent de développer une véritable politique scientifique de conservation avec la mise à disposition de moyens techniques et de personnel. Je ne dois pas vous faire un dessin. Demandez au président de la commission. Il vous guidera et vous comprendrez au travers de son expérience ce qu'il a pu découvrir. Cela serait faire œuvre utile à la science et à la connaissance de demain.

Les dysfonctionnements ont été soulignés par d'aucuns. Je passerai au-dessus de l'ensemble de ceux-ci.

En ce qui concerne les accords de coopération, une nouvelle forme de coopération et d'échanges scientifiques est nécessaire. Un véritable partenariat entre nos deux Etats s'avère indispensable. D'autres se sont déjà prononcés à ce sujet.

En ce qui concerne la fonction royale, certains ont mis en évidence les désaccords possibles entre le chef de l'Etat et le gouvernement. Par rapport à certains aspects de la politique congolaise, je me demande si l'arbre ne cache pas la forêt. Je me demande, en effet, si on ne prend pas un fait qui s'est produit voilà 40 ans pour justifier aujourd'hui une nouvelle campagne de régionalisation et d'autonomie pour les entités fédérées. Le débat politique ne me dérange pas mais il faut appeler un chat un chat. Au regard de l'histoire et pour l'historienne que je suis, je peux dire que chaque roi a produit sa propre façon d'occuper la fonction royale.

Les historiens nous ont déjà habitués à une lecture critique des règnes de Léopold Ier, de Léopold II, d'Albert Ier. Je ne parlerai pas ici de Léopold III dont l'historiographie ne cesse de s'enrichir de travaux passionnants.

On peut constater que chaque règne est le produit, sans doute, de la personnalité du Roi, mais aussi le reflet de son époque.

Aujourd'hui, nous levons le voile pudique sur ce qu'a été le règne de Baudouin. Nous approchons une vision critique. Un livre devrait – c'est Colette Braeckman qui nous le disait – sans doute être écrit sur Baudouin et le Congo. Mais laissons cela aux historiens. C'est leur

travail et leur fonction.

Nous sommes en 2002 et non en 1960. En conséquence, Albert II n'est pas Baudouin. Notre société politique évolue. Les institutions évoluent et s'adaptent et les rois aussi. Les recommandations de la commission sont claires. Je n'y reviendrai pas.

La question de la fonction royale et de l'usage politique que certains veulent lui donner, me permet de faire un rapprochement avec un autre événement à l'occasion duquel la royauté est également concernée.

Lors de la prestation de serment de Baudouin, en août 1950, un cri fuse dans cet hémicycle, à l'extrême gauche. "Vive la république!". Le Roi s'arrête et reprend le texte du serment constitutionnel. Nous nous rappelons tous cette image puisque Belgavox filma pour la postérité ce moment doublement historique.

Le 18 août, Julien Lahaut est assassiné par deux inconnus sur le pas de sa porte. Il est 9 heures du soir.

En 1970, il y a eu prescription.

En 1972, l'affaire est classée sans suite. Malgré de nombreuses recherches, la justice n'a jamais pu prouver le crime ni trouver les assassins.

En 1982, dans le cadre d'une émission de télévision "Ordre nouveau", programmée par la BRT, un témoin anonyme signale qu'il peut faire des révélations sur l'assassinat de Julien Lahaut. Deux historiens le rencontrent. Et finalement apparaissent une série de pistes nouvelles. Ils publient "L'assassinat de Julien Lahaut" en 1983.

Il est possible de mettre des moyens exceptionnels au service de l'objectivation d'un fait grave comme l'assassinat d'un homme politique belge ou étranger. La collaboration entre la recherche historique et le travail politique est une richesse. Il est temps de prendre la mesure de l'échec de l'enquête sur Julien Lahaut et de s'interroger sur les auteurs de ce crime crapuleux mais également sur la raison pour laquelle la justice n'a pas réussi à élucider ce dossier.

Aujourd'hui, le doute subsiste. Tous les devoirs d'enquête ont-ils été menés? N'y a-t-il pas eu occultation, abandon de pistes? N'y a-t-il pas eu complot pour empêcher l'enquête d'aboutir? Y a-t-il eu dysfonctionnement de l'Etat? A qui profite l'impunité? Voilà des questions qui circulent aujourd'hui.

Pour une démocratie saine et légitime, nous devons avoir le courage de nous attaquer aux "pages noires", aux "silences" de notre histoire. Nous en avons les moyens. La commission Lumumba nous en a donné la preuve. Il nous faut maintenant une décision politique.

Je déposerai à la Chambre une demande visant à mettre en place une "petite" commission d'enquête sur l'affaire Lahaut. Elle s'inspirerait de la méthode et de la mise en œuvre de la commission Lumumba. Je ne serais d'ailleurs pas opposée à ce qu'elle se tienne au Sénat. Mais il est vrai que c'est ici à la Chambre que nous pouvons mesurer tous les résultats de la commission d'enquête relative à

l'assassinat de Lumumba et voir dans quelle mesure elle peut être reproduite pour une autre enquête, pour un autre crime non élucidé de notre histoire politique.

01.25 Le président: Je ne voudrais pas que la Chambre se méprenne quand je demande aux membres de respecter leur temps de parole. Ce débat me passionne, madame. Je pense d'ailleurs pouvoir dire que je connais assez bien ce pays. Mais nous nous sommes mis d'accord sur l'organisation de ce débat. L'autodiscipline est une façon de respecter la démocratie, spécialement lorsque l'on a pris des engagements.

01.26 Daniel Bacquelaine (PRL FDF MCC): Monsieur le président, monsieur le vice-premier ministre, chers collègues, connaître l'histoire doit constituer un guide utile pour comprendre le présent et décider des orientations du futur. Toute société fonde ses racines sur les composantes culturelles de son histoire et tire sa capacité d'évolution et d'adaptation de la richesse de son passé.

Une histoire assimilée, comprise et acceptée permet à un pays de tracer les grandes lignes de son avenir mais lui donne aussi la sérénité voulue pour étudier et comprendre les pages difficiles de son histoire.

Mais la référence sommaire aux événements parfois tragiques du passé sert aussi des choix politiques ou idéologiques. L'histoire peut être détournée, dévoyée et instrumentalisée à des fins pernicieuses. Le siècle qui vient de s'achever est rempli d'exemples où l'idéologie l'a emporté sur l'histoire, où les dogmes les plus pervers ont pris le pas sur la réalité et sur la vérité.

L'invocation d'un devoir de mémoire censé nous responsabiliser en ce qu'il nous permettrait de dominer la compréhension de notre réalité contemporaine ne doit pas faire l'objet de dérives. Ce devoir de mémoire, en définitive le sens même de notre travail au sein de la commission Lumumba pendant près de deux ans, devait nécessairement reposer sur une exigence de clarté, de différenciation entre exactitudes, présomptions, intuitions et doutes. Ce travail devait donc avoir pour objectif de récuser toutes approximations et conclusions intellectuellement non fondées sur des faits ainsi démontrés. Il fallait ensuite tirer les leçons qui s'imposaient à nous.

L'histoire n'est évidemment pas une science facile. La critique historique consiste sans doute dans l'art de distinguer le vrai du faux en histoire, discerner ce qui est probable, possible, invraisemblable ou invérifiable et hiérarchiser les éléments ainsi appréciés entre eux. La critique exige le discernement et le respect des faits. Lutter contre les fausses certitudes, c'est déjà servir la vérité.

L'historien indiquera clairement ce qui paraît certain et ce qui est probable. Il ne masquera surtout pas ses lacunes. Soumettre un événement historique à la critique, ce n'est pas diminuer sa dimension, son intensité tragique; c'est la recherche permanente et difficile de la vérité.

Nous sommes conviés à honorer une certaine mémoire afin de nous responsabiliser pour notre présent. Mais la responsabilisation ne doit pas être assimilée à une culpabilisation automatique et globale.

01.26 Daniel Bacquelaine (PRL FDF MCC): Kennis van de geschiedenis moet een nuttige leidraad zijn om het heden te begrijpen en te weten waar men naartoe wil.

Nochtans dient de snelle verwijzing naar soms tragische gebeurtenissen in het verleden ook politieke en ideologische keuzes. De geschiedenis kan worden verdraaid en gebruikt voor negatieve doeleinden.

Het aanvoeren van de herinneringsplicht met de bedoeling ons op onze verantwoordelijkheid te wijzen mag niet tot ontsparingen leiden, maar moet berusten op een streven naar duidelijkheid, en het onderscheid tussen juistheid, vermoeden, intuïtie en twijfel. Een moraal mag niet op een ongenueanceerde herinnering zijn gestoeld.

Als een gebeurtenis onduidelijk is, zijn meerdere interpretaties mogelijk. Er bestaat geen kant en klare historische realiteit. Omdat de historische realiteit menselijk is, is ze onduidelijk en onuitputtelijk. We moeten er afstand van nemen om objectief te zijn. Historisch onderzoek is een dynamische speurtocht waardoor we de gezichtspunten ten opzichte van de voorbije gebeurtenissen kunnen vernieuwen en aanvullen. Maar het is pas relevant als we een aantal wetenschappelijke criteria respecteren. Geschiedenis is geen gemakkelijke wetenschap. De historicus moet er alleen maar

Responsabilité morale, responsabilité juridique, responsabilité historique, toutes trois ont évidemment une partie commune: l'établissement des causes et, plus fondamentalement, la notion même de responsabilité. La différence fondamentale concerne plus l'ordre des causes. Le moraliste vise les intentions et l'historien les actes; le juriste confronte les intentions et les actes et les mesures aux concepts juridiques.

La responsabilité des actes se trouve mesurée par les suites qu'ils ont entraînées, par les conséquences qu'ils auraient pu avoir suite à une décision ou à une absence de décision, et enfin par l'initiative et l'intention qui s'y manifestent. Cette distinction entre les différents types de responsabilités et les conséquences qui en découlent ont fait l'objet de toute notre attention lors de la rédaction des conclusions de la commission d'enquête. Il n'en reste évidemment pas moins que la notion de responsabilité demeure la notion essentielle, quelle que soit sa qualification.

La publication du livre de Ludo De Witte s'inscrit dans le cadre d'une liberté d'expression et de publication que tout le monde admet; c'est même un principe constitutionnel que l'on doit défendre dans une démocratie. L'auteur choisit ses sources, adopte une grille d'analyse propre, structure son discours en fonction des convictions qu'il se forge à travers son travail d'étude. On ne peut lui reprocher de tirer des conclusions de ses travaux. Tous les acteurs concernés par ce thème l'ont fait, de même que les témoins d'ailleurs. Il en déduit des responsabilités directes pour les autorités belges, une implication du Roi, de plusieurs ministres, de fonctionnaires, le tout sans beaucoup de distinction, ni sans beaucoup de nuance, en fonction des responsabilités et des pouvoirs des uns et des autres. La phrase de Ludo De Witte qui est la seule que je citerai, à savoir "La classe politique belge est le pivot de ce massacre politique", indique à suffisance l'absence de nuances. Ludo De Witte présente le pouvoir belge comme un bloc monolithique, mû par une même volonté d'exécuter un plan arrêté en commun.

Il a voulu démontrer son hypothèse construite a priori, en utilisant des parties de documents, en comblant les trous par des appréciations personnelles. Il construit en fait une nouvelle histoire à partir d'une interprétation scientifiquement contestable de différents documents. Il développe des accusations diverses vis-à-vis des autorités de l'Etat. Le parlement qui contrôle l'activité de l'exécutif, ce parlement devait rétablir la vérité sur cette partie de l'histoire coloniale belge.

En conclusion de cette introduction, je ferai mienne cette phrase de Raymond Aaron, tirée de son ouvrage d'introduction à la philosophie de l'histoire: "Pour surmonter l'histoire, il convient d'abord de la reconnaître." La Belgique se devait de clarifier sereinement son implication dans le décès du premier ministre du Congo indépendant.

Des zones d'ombre subsistaient, des témoignages étaient contradictoires, des responsabilités politiques étaient mises en cause et une étude détachée, objective et scientifique devait permettre de rétablir vérité, ordre et cohérence.

Un travail de presque 20 mois a été entrepris et il a permis de rétablir, au-delà de polémiques et de divers travaux, la véracité des faits. La Belgique et ses autorités politiques doivent assumer leur action

naar streven de teksten en getuigenissen goed te begrijpen.

Een historische gebeurtenis aan de historische kritiek onderwerpen, komt neer op een permanente en moeizame zoektocht naar de waarheid. Deze waarheid wordt echter bedreigd en op losse schroeven gezet door de vervalsingen die de geloofwaardigheid van de amateurs, de compilers aantasten.

Vandaag worden wij verzocht een bepaald geheugen de eer te bewijzen die het toekomst, teneinde voor het heden onze verantwoordelijkheden op te nemen, maar dit 'opnemen van de eigen verantwoordelijkheid' hic et nunc mag niet verglijden tot een automatisch, globaal opwekken van schuldgevoelens.

De publicatie van het boek van Ludo De Witte past in de context van een vrijheid van meningsuiting en van publicatie waar eenieder het volmondig mee eens is. Zoals alle auteurs die met dit thema bezig zijn, trekt hij er zijn conclusies uit. Maar evenzeer leidt hij er rechtstreekse verantwoordelijkheden voor de Belgische overheden uit af, besluit hij tot betrokkenheid van de Koning, verscheidene ministers en ambtenaren zonder enig onderscheid of de minste nuance naar gelang van de verantwoordelijkheden en bevoegdheden van zowel de enen als de anderen.

Op dezelfde wijze benadert de auteur kritiekloos de persoonlijkheid van Lumumba en geeft hij zelfs tussen de regels te verstaan dat de huidige structurele problemen van Congo louter te wijten zouden zijn aan de Belgische overheid. Ludo De Witte heeft op die manier zijn *a priori* opgebouwde hypothese willen bewijzen, vertrekkend vanuit een wetenschappelijk bedrieglijke

politique et les choix qui la sous-tendent. Elles ne doivent pas, par leur silence, donner l'impression d'avaliser toutes les thèses et toutes les expressions.

C'est en ayant en mémoire l'ensemble des principes que je viens d'évoquer que nous avons travaillé, me semble-t-il, dans un esprit constructif.

La commission d'enquête n'avait évidemment pas pour but de rédiger une thèse ou un acte d'accusation. Le parlement, à travers la loi du 24 février, lui a confié la tâche de faire la lumière sur les responsabilités ou non des autorités belges mises en cause par ces propos.

Il était donc indispensable de rappeler les faits qui ont mené à la mort de Patrice Lumumba en décrivant l'ensemble des éléments qui ont entraîné sa disparition et, ensuite, de s'interroger sur le rôle des différents acteurs qui sont intervenus dans ce qu'il convient d'appeler cet assassinat politique.

Dans ce cadre, la commission devait établir les interventions des uns et des autres, pour chacun d'entre eux leur responsabilité précise, responsabilité qui pouvait être de différents types comme je l'ai souligné précédemment. Voilà en ce qui concerne les objectifs de notre commission.

Pour ce faire, la commission a donc désigné quatre experts qui ont eu pour tâche, d'une part, de remettre à plat les sources connues jusqu'alors, d'en faire une analyse critique et, d'autre part, de sonder les archives, archives qui n'avaient pas encore été dépouillées. Je pense à certains documents de ministres dont les commentaires personnels du ministre des Affaires étrangères de l'époque, Pierre Wigny, ceux du comité Congo, ceux du major Loos, de l'ambassadeur Rothschild, les carnets du major Weber, ceux du palais et de la Sûreté de l'Etat et, pour ces dernières sources, les difficultés ne portaient pas tant sur la disponibilité des documents, ni sur la collaboration de la propriétaire d'ailleurs, mais bien sur l'inventaire même des sources. La collaboration de ces différents propriétaires de documents a permis à la commission d'étendre sa compréhension des faits jusqu'à un niveau encore jamais atteint.

Sur la base de ces documents, les experts ont rédigé une série de textes. Ils ont secondé les commissaires dans l'élaboration d'une liste de témoins à auditionner et, dans leur interrogation essentiellement par le biais du président de notre commission, ils ont enfin apporté leurs commentaires sur les conclusions de la commission en précisant certains points historiques.

L'ensemble des membres de la commission n'a pu que se féliciter du travail des experts qui ont pu, en toute autonomie, effectuer un travail de qualité, se basant sur une somme archivistique considérable. Les experts nous ont aussi appris que l'essentiel n'est pas tant d'apprendre à écrire l'histoire que d'apprendre à la lire intelligemment. Qu'ils en soient ici personnellement remerciés.

Les conclusions des experts présentent différents degrés de certitudes, différents degrés qui sont assumés afin d'éviter au maximum leurs propres convictions personnelles. Celles-ci appartiennent aux commissaires qui se basent donc sur un travail

interpretatie van diverse documenten.

Het Parlement, dat de werkzaamheden van de uitvoerende macht controleert, moest de waarheid met betrekking tot dit deel van de Belgische koloniale geschiedenis in ere herstellen.

België moest zijn betrokkenheid bij de dood van Patrice Lumumba sereen toelichten. Het werk van de commissie heeft het mogelijk gemaakt de waarheid te achterhalen. Ons land en zijn politieke overheid moeten hun politieke actie op zich nemen zonder de indruk te wekken dat ze valse beschuldigingen en bedrieglijke beweringen goedkeuren. Wij hebben aldus op een constructieve manier gewerkt, wars van alle emoties.

Het doel van de commissie was niet het boek van de heer De Witte te verbeteren. Het Parlement had de commissie de opdracht gegeven in verband met de Belgische overheid die verantwoordelijk wordt gesteld, klaarheid te brengen.

De feiten die tot de dood van Patrice Lumumba hebben geleid moesten in herinnering worden gebracht en men diende zich vragen te stellen over de rol van de verschillende actoren. De feiten moesten dus nauwkeurig worden geconstrueerd, de onzekerheden moesten worden afgebakend en tevens moest er gepoogd worden de verantwoordelijkheden aan het licht te brengen.

Daartoe heeft de commissie vier experts aangewezen, met name: de heren Jules Gérard-Libois, Luc De Vos, Emmanuel Gérard et Philippe Raxhon. Hun opdracht was enerzijds de toen bekende bronnen kritisch te analyseren en anderzijds kennis te nemen van de archieven die nog niet waren geanalyseerd.

scientifique.

L'ensemble des travaux des experts a alimenté la réflexion des commissaires pour interroger la quarantaine de témoins qui avaient pu ainsi être rassemblés. Ces acteurs-témoins ont nécessairement des visions différentes de faits identiques. De ces approximations, l'histoire ne triomphe jamais complètement car les expériences vécues constituent la matière de la science historique. L'histoire vise un objet qui non seulement relève du passé, non seulement a disparu mais qui ne peut être atteint à nouveau que dans les esprits et qui change avec eux.

C'est pourquoi nous avons dû relativiser quelque peu le poids des déclarations des témoins par rapport aux sources écrites. Aurait-il fallu approfondir les témoignages en les confrontant, d'une part, avec les déclarations antérieures, notamment celles contenues dans les annexes de la thèse de Jacques Brassinne et, d'autre part, avec les déclarations faites par d'autres témoins devant notre commission? Ces confrontations ont eu lieu en partie. Nous avons fait des essais, notamment avec Victor Nendaka, mais sans résultats probants. Cette expérience a démontré la pertinence de l'un des experts, Jules-Gérard Libois, qui avait souligné toute l'importance des sources écrites et de leur analyse approfondie.

Nous avons, mes chers collègues, découvert une réalité complexe, une situation politique difficile à gérer dans un contexte historique particulier. La question Lumumba fait interagir différents milieux, à différents niveaux de pouvoir: le monde politique belge et la société politique naissante au Congo, l'ONU et un Etat qui vient d'accéder à l'indépendance, les oppositions internes au gouvernement Lumumba et le rapport de force propre au contexte international.

Le gouvernement belge de l'époque qui a dû traiter ce dossier était également confronté à une situation politique belge et aux dossiers de politique internationale. En d'autres termes, la question Lumumba s'inscrivait dans un cadre plus large constituant le succès du processus souhaité de décolonisation du Congo et le maintien de relations harmonieuses entre Léopoldville et Bruxelles. Le maintien de ces relations profitables aux deux parties était d'autant plus nécessaire que le processus de décolonisation n'avait pu se dérouler de manière optimale et peut-être même de façon satisfaisante.

Le sort politique de Patrice Lumumba et la préservation de son intégrité physique ne constituaient qu'un des éléments d'une politique plus vaste visant à conserver la densité des liens tissés pendant l'époque coloniale. C'est dire si le malentendu était total. La Belgique conservait vis-à-vis du Congo indépendant des responsabilités qu'elle voulait assumer et des intérêts qu'elle voulait défendre. C'était là deux dimensions que Lumumba ne voulait pas intégrer dans sa stratégie politique.

Historiquement, il est rare, peut-être même impossible d'établir une responsabilité intégrale ni d'un individu, ni d'un acte ni la seule cause d'un événement historique. La faute est toujours relative puisqu'elle se définit par le fait qu'elle a augmenté les chances de réalisation de la catastrophe ou qu'elle a, au contraire, diminué les chances d'éviter celle-ci.

Op basis van deze documenten hebben de experts een reeks teksten opgesteld, hebben ze samengewerkt aan de opmaak van een lijst van te horen getuigen en hebben ze commentaar geleverd op de conclusies getrokken uit de werkzaamheden door bepaalde historische punten te preciseren. Deze experts hebben degelijk werk geleverd. Wij danken hen daarvoor.

Eerst hebben zij de bestaande werken bestudeerd waarbij speciale aandacht uitging naar het boek van kolonel Vandewalle, de thesis van de heer Jacques Brassinne en voor de akte van beschuldiging van de heer Ludo De Witte.

Vervolgens werd een systematisch bronnenonderzoek verricht en werden getuigen verhoord. De experts hebben de documenten die hen werden voorgelegd, geïnterpreteerd en samengevat. Zij hebben getracht de vragen van de commissie te beantwoorden.

De beschrijving van de historische feiten van juni 1960 tot januari 1961 en vier thematische verslagen betreffende de rol van Koning Boudewijn, het gebruik van het archief van de Staatsveiligheid, de geheime fondsen en de Union Minière, werden gebundeld in een uit twee delen bestaand verslag van de onderzoekscommissie, dat nu ter beschikking van het publiek ligt. De experts hebben getracht de verantwoordelijkheid van alle betrokkenen op een objectieve manier vast te stellen op grond van de feiten en het Belgisch beleid in Congo te analyseren. Al die werkzaamheden vormden een voedingsbodem voor het denkwerk in de commissie, die een veertigtal getuigen heeft gehoord. Zij brachten tevens meer klaarheid over het ombrengen van Lumumba, het besluitvormingsproces, de daders en de opdrachtgevers en de

Les experts expliquent d'ailleurs très bien que la mort de Lumumba n'est aucunement une fin en soi pour les autorités belges. Pour les différents acteurs, les notions de destitution, d'arrestation et de mort évoluent au fil du temps, en fonction de leur analyse de la situation et de la position même de Patrice Lumumba. C'est une option implicite quand il est premier ministre. Sa chute politique apparaît aux Belges et aux Congolais comme une fin heureuse à une situation impossible à supporter plus longtemps. L'option devient explicite quand il est destitué car il reste actif politiquement et représente donc toujours une menace. Elle finit par devenir nécessaire aux yeux de ses adversaires politiques en janvier 1961 car elle est devenue la seule solution possible après la mutinerie de Thysville.

L'opinion publique belge, mal préparée, désorientée face à la tournure des événements, a réagi de façon nette face aux exactions perpétrées contre les nationaux et leurs biens. Elle en a imputé, à tort ou à raison, la responsabilité aux nouvelles autorités congolaises détentrices du pouvoir dans le pays en matière de maintien de l'ordre, spécialement au premier responsable de ce pays. Elle a donc exigé que le gouvernement réagisse énergiquement. A ses yeux, le nouveau premier ministre congolais était le premier responsable de leur sécurité. Son échec dans cette tâche et les initiatives politiques qu'il a prises l'ont décrédibilisé aux yeux des autorités belges qui en sont arrivées à la conclusion de la nécessité de son éviction de la scène politique congolaise.

Le gouvernement belge devait assumer ses responsabilités vis-à-vis de l'ensemble des Belges, civils et militaires, qui étaient restés volontairement au Congo et qui avaient pour ambition de mettre leurs compétences et leur expérience à la disposition des autorités du nouvel Etat. Si la préparation de la décolonisation avait été réduite, la présence de coopérants belges au statut variable pouvait, selon le gouvernement, faciliter la transition.

La situation sur le terrain, issue de la mutinerie de la Force publique, en décida autrement et le gouvernement, poussé par son opinion publique, dut intervenir militairement pour rétablir un semblant de paix civile. Les interventions belges étaient donc motivées par la sécurité des Belges restés volontairement au Congo, sécurité qui n'était pas garantie par le gouvernement congolais.

Je rappelle également la dimension anticommuniste de l'époque de l'intervention belge, qui doit se replacer dans le contexte particulier de la guerre froide et la rivalité avec la France et les Etats-Unis pour la domination économique des richesses naturelles du Congo. Les experts ont, à juste titre, décrit le poids de la guerre froide sur les relations inter-étatiques et l'importance du prisme idéologique propre à cette époque dans l'analyse des situations, de la justification des réactions. Les règles de droit international arrêtées dans la charte des Nations unies étaient connues depuis 15 ans, mais interprétées dans le cadre d'un système international bloqué par ce que l'on pourrait appeler un jeu à somme nulle.

Une intervention multidimensionnelle associant les nombreuses oppositions internes et l'action déterminée du président Kasavubu vont mener à la destitution de Patrice Lumumba et à son élimination de la vie politique congolaise, élimination politique qui, il faut l'admettre, a été très largement encouragée par le gouvernement

wederzijdse beïnvloeding.

De diverse betrokkenen hebben uiteraard een uiteenlopende kijk op dezelfde feiten. De geschiedenis kan het nooit halen van die relativiteit en die subjectieve benaderingen. Getuigenissen werden met elkaar vergeleken, waardoor zij konden worden gerelativeerd. Wij werden geconfronteerd met een complexe realiteit, een moeilijk te ontwarren politieke situatie in een bijzondere historische context. De kwestie Lumumba heeft ertoe geleid dat diverse milieus op diverse bevoegdheidsniveaus op elkaar hebben ingewerkt.

De toenmalige regering die dat dossier moest behandelen, werd ook met andere nationale beleidsdossiers geconfronteerd. De kwestie Lumumba kaderde in de ruimere context van het dekolonisatieproces van Congo en het behoud van harmonieuze betrekkingen tussen beide landen. De dekolonisatie was niet in optimale omstandigheden verlopen. Het politiek lot van Lumumba en het vrijwaren van zijn fysieke integriteit waren maar onderdelen van een ruimer beleid dat erop gericht was de banden tussen de beide landen in stand te houden.

België wilde ten aanzien van het onafhankelijke Congo verantwoordelijkheden en belangen behouden en Lumumba heeft daar bij het uitstippelen van zijn politieke strategie nooit rekening willen mee houden. Ieder determinisme in het optreden van het individu moet worden geweerd. Wij moeten inzicht verwerven in de opeenvolgende beslissingen en de manier waarop zij door de diverse actoren werden gerechtvaardigd vanaf het moment waarop Lumumba, die eerste minister was geworden, zijn eigen beleid is beginnen voeren.

De dood van Lumumba was voor

belge de l'époque.

Nous devons donc reconnaître, en toute honnêteté, que le gouvernement belge de l'époque a exercé des pressions, à différents degrés, pour obtenir une inflexion plus favorable des hommes politiques congolais. On peut citer, comme exemple, les relations entretenues avec Kasavubu, mais aussi avec Ileo, au moment de la formation de son gouvernement, des demandes répétées des Belges pour l'arrestation de Lumumba, qui contribuent à son assignation à résidence à Léopoldville et à sa fuite vers Stanleyville et la volonté belge de voir se renouer des relations entre Léopoldville et Elisabethville pour contrer les lumumbistes de Stanleyville.

Le transfert de Patrice Lumumba vers le Katanga doit être replacé dans cette volonté politique belge de rééquilibrer les relations entre Tshombe et Kasavubu afin de favoriser les relations entre eux.

Il faut bien reconnaître que cette élimination politique ne pouvait être définitive qu'à la suite de son arrestation physique, conséquence que le gouvernement belge de l'époque ne voulait pas voir mais qui était, par contre, bien comprise par les différents dirigeants de Léopoldville: Kasavubu, Bomboko et Mobutu.

Cette élimination politique complète de Lumumba, c'est-à-dire son élimination physique, a fait l'objet de préparations embryonnaires d'attentats qui ôtent toute crédibilité à leurs auteurs. C'est vrai qu'aucun ministre – nous ne l'avons en tout cas pas mis en évidence – n'a été impliqué dans ces intentions. Nous devons, néanmoins, déplorer que les autorités belges, qui désiraient l'emprisonnement de Patrice Lumumba et son transfert vers le Katanga sans pour autant en étudier ou en assumer toutes les conséquences, ont négligé, dans leur analyse de la situation politique congolaise, le sort qui serait réservé à Lumumba à la suite de son transfert au Katanga.

Les conclusions du rapport parlementaire mentionnent d'ailleurs très clairement le peu d'attention qui a été porté au respect de l'intégrité physique de l'ancien premier ministre congolais, alors que des indices et des avis corroboraient les déclarations de ministres katangais qui, eux, ne cachaient évidemment pas leurs intentions par rapport au sort de Lumumba s'il arrivait au Katanga.

La décision finale a été prise par les autorités katangaises dans un laps de temps extrêmement court – ce qu'a réellement découvert notre commission –, trop court, en tout cas, pour permettre aux conseillers belges présents aux côtés des ministres katangais et qui étaient d'un avis négatif sur le transfert même de Lumumba, d'influencer cette décision.

Si les autorités belges et congolaises de Léopoldville ont favorisé le transfert de Lumumba vers le Katanga sans en évaluer toutes les conséquences pour la vie de Lumumba, ce sont les autorités de Léopoldville, avec le concours de conseillers belges en poste à Bruxelles et à Léopoldville, qui ont organisé le transfert et c'est le gouvernement Tshombe qui, lui, s'est réuni sans les conseillers belges et qui, après avoir accepté le transfert, a pris la décision du meurtre de Lumumba.

Les seuls Belges impliqués dans cette action finale étaient sous le

de la Belgique l'overheid geenszins een doel op zich. Zijn politiek einde was voor de Belgische en Congolese actoren een gelukkige uitkomst, aangezien de situatie ondraaglijk was geworden.

Die idee wint meer veld wanneer hij wordt afgezet, want hij blijft nadien politiek actief en vormt dus nog altijd een bedreiging. In januari 1961, na de muiterij in Thysstad, wordt die oplossing in de ogen van zijn politieke tegenstanders zelf noodzakelijk.

De Belgische publieke opinie, die helemaal niet voorbereid is op de wending die de gebeurtenissen nemen en er helemaal van haar stuk door is gebracht, heeft duidelijk haar afkeuring laten blijken over de wandaden die tegen onze landgenoten en hun bezittingen werden gepleegd.

De publieke opinie eiste een krachtadig optreden van de regering. In haar ogen was de nieuwe Congolese premier verantwoordelijk voor de veiligheid: zijn falen op dat gebied en de politieke beslissingen die hij nam, hebben zijn geloofwaardigheid bij de Belgische autoriteiten ondermijnd, waarna de Belgische overheid uiteindelijk tot de slotsom is gekomen dat de premier van het Congolese politieke toneel verdreven moest worden.

De Belgische regering moest haar verantwoordelijkheid op zich nemen ten aanzien van alle Belgen, burgers en militairen, die vrijwillig in Congo achtergebleven waren en hun bekwaamheid en ervaring ter beschikking wilden stellen van de nieuwe staat. De Belgische regering heeft militair moeten ingrijpen om een schijnvrede op te leggen en de Belgen in Congo en hun goederen te beschermen.

Op politiek vlak is de hoop dat Katanga kon dienen als

contrôle direct des autorités katangaises. On peut regretter qu'après un certain moment d'incertitude, le gouvernement belge n'ait prononcé aucune désapprobation relative au meurtre de Lumumba.

Nous partageons donc les conclusions qui estiment que si le transfert a recueilli l'accord de toutes les parties, les autorités katangaises n'ont pas rencontré d'opposition à leur volonté de tuer Lumumba. Tous les intéressés ont donc voulu, souhaité ou du moins accepté la mort de Lumumba, mais ce sont les acteurs congolais et katangais qui ont pris la décision finale de l'assassinat de Patrice Lumumba.

Le gouvernement belge voulait le transfert vers le Katanga. Ce sont les autorités de Léopoldville qui ont pris les décisions nécessaires pour réaliser cette opération. Bruxelles a appuyé cette décision, n'a pas pu ou voulu évaluer pleinement les conséquences directes que celle-ci entraînait pour la vie de Patrice Lumumba. Cela explique son absence de réaction et – plus grave – son absence de préoccupation quand celui-ci est emmené au Katanga. Dans ce cadre, les autorités katangaises, seules, ont alors pris les décisions pour mettre fin à la vie de Lumumba. Cette dernière phase s'est passée de manière très rapide, ainsi que je l'ai dit tout à l'heure.

Cette absence de réaction des Belges, cette mauvaise appréciation des risques n'impliquent en aucun cas que les autorités belges aient ordonné la mort de Lumumba. Il ne ressort d'aucun document ou témoignage dont la commission a pris connaissance, que le gouvernement belge ait donné cet ordre ou ait prémédité son assassinat à travers son transfert vers le Katanga. Mais il ressort par contre clairement que l'intégrité physique de Lumumba n'était pas une préoccupation du gouvernement belge. On doit donc déplorer un manque de précautions et de respect tout simplement à l'égard de l'Etat de droit.

Un manque de transparence a également introduit un doute sur les intentions et les responsabilités concrètes des autorités belges. In fine, nous pouvons conclure que certains membres du gouvernement belge et d'autres acteurs belges ont une responsabilité dans les circonstances qui ont conduit à la mort de Lumumba.

On peut cependant déplorer l'action de certains fonctionnaires belges, qui ont parfois interprété de façon extensive leur pouvoir et leur liberté d'initiative sur le terrain. Et on doit s'interroger, pour certains d'entre eux, sur la précision des directives qui leur étaient envoyées et le contrôle a posteriori de leur action ou l'absence d'action par les autorités belges. Certaines de ces actions étaient couvertes par les ministres compétents; d'autres provenaient de conseillers belges des autorités congolaises. Si la politique belge était définie dans ses grandes lignes, sa traduction concrète, au jour le jour, le suivi de son application et la coordination des acteurs ont été marqués par de sérieux dysfonctionnements sur place.

Je voudrais terminer ce parcours des faits et des responsabilités par un commentaire plus détaillé sur la question du rôle du Roi dans cette affaire. Je regrette que cette question ait pu faire l'objet de polémiques stériles au moment de la publication des conclusions de la commission. Nos conclusions commencent par un paragraphe introductif, que je vous invite à relire et à méditer. Ses premières lignes insistent pour que le lecteur s'imprègne du climat politique,

bruggenhoofd waaruit een nieuwe aanwezigheid in Congo zou kunnen uitgroeien, snel vervlogen. De oprichting van een Belgisch Bureau-Consil kaderde in de verwezenlijking van die politieke intentie. Het was de bedoeling een federaal Congo tot stand te brengen, waarin Lumumba en zijn op centralisatie gerichte beweging verzwakt zouden worden. In dat Katangese scenario heeft de Union Minière een doorslaggevende rol gespeeld, door Katanga financieel de hand boven het hoofd te houden. Uiteindelijk besepte België dat de Katangese afscheuring politiek niet levensvatbaar was op internationaal niveau.

De experts hebben terecht gewezen op het belang van de koude oorlog voor de betrekkingen tussen de staten, en op het gewicht van de indertijd geldende ideologisch gekleurde kijk op de dingen bij de analyse van de situaties en de verantwoording van de reacties. In die context moet de anticommunistische dimensie van het Belgische optreden ingepast worden. Een en ander moet ook gezien worden in het licht van de rivaliteit met Frankrijk en de Verenigde Staten, die eveneens aasden op de economische hegemonie over de natuurlijke rijkdommen van Congo.

De Belgische regering werd ook tot ingrijpen genoopt door de politieke onbekwaamheid van Patrice Lumumba om de situatie onder controle te houden en de toenemende binnenlandse oppositie in de hand te houden. De beslissing van Lumumba om bij Moskou om steun te vragen wekte een radicalere reactie met vele facetten op, die uiteindelijk leidde tot de afzetting van Lumumba en zijn verwijdering uit het Congolese politieke leven, met de instemming van de Belgische regering. Deze laatste heeft de nodige druk uitgeoefend om de Congolese politici gunstiger te stemmen. De

institutionnel et international de l'époque, afin de ne pas plaquer son cadre d'analyse actuel sur des faits, des comportements et des justifications propres à la situation de l'année 1960.

Le cadre institutionnel est particulièrement important, et notamment les relations entre le Palais et le gouvernement, le pouvoir d'influence du Roi, conforme à l'esprit politique du temps, ou le fait que le Roi des Belges était aussi, jusqu'à l'indépendance, le Roi du peuple congolais.

Nous disposons d'un rapport complet des historiens dont les conclusions sont particulièrement claires et les passages concernant le Roi ont été adoptés de façon consensuelle par la plupart des commissaires. L'été 1960 est effectivement marqué par une divergence de vue entre le Roi et le gouvernement Eyskens. Le Roi a désiré favoriser l'indépendance du Katanga, alors que le gouvernement n'était pas favorable à cette thèse. Cette différence d'appréciation s'est plus nettement marquée lors de l'intervention de l'ONU au Congo. Cette opposition à la politique congolaise se reflète sur le plan de la politique intérieure, où le Roi marque ses faveurs pour un gouvernement d'union nationale, seul capable à ses yeux de répondre aux défis de la crise congolaise. Il a également émis la volonté d'aller au Conseil de sécurité pour défendre la position belge. Notons que sur l'ensemble de ces faits, c'est la volonté du gouvernement qui va s'imposer. Le Roi a une opinion déterminée; il l'exprime, parfois publiquement comme lors de son allocution du 21 juillet 1960, où il condamne Lumumba tout en appuyant Tshombe, sans les nommer.

Mais seul le gouvernement, responsable politiquement devant les représentants de la nation, prend les décisions et les met en œuvre. Les experts ont d'ailleurs découvert, dans les archives, une partie de la correspondance entre le Roi et Tshombe ainsi que des échanges de lettres entre Lefébure et Weber, lettres dont le contenu a été transmis au Roi. Cette correspondance parle entre autres d'une rencontre entre Mobutu et Tshombe, de leur accord sur l'élimination physique de Lumumba et de son transfert au Katanga. Le gouvernement aurait ignoré ces lettres et leur contenu mais manifestait au même moment la volonté d'empêcher Lumumba de jouer un rôle politique au Congo.

Si même, on peut constater que le Roi n'a pas transmis au gouvernement l'ensemble des éléments en sa possession, et si on peut regretter qu'il ait maintenu à travers Lefébure un canal d'information particulier avec Weber, on ne peut pourtant pas en déduire une implication directe du Roi dans l'élimination de Lumumba.

Certains, prétextant de ce qui précède, voudraient à nouveau entreprendre des réformes ou des aménagements institutionnels, coutumiers ou constitutionnels touchant à la fonction royale. Personnellement et en tant que président de mon groupe, je ne ressens pas, au sein de la population, une véritable préoccupation majeure à cet égard. Me référant au discours prononcé par le premier ministre le 29 janvier dernier, je partage les propos suivants: "Le fait que notre monarchie évoluait en permanence avec son temps, constitue un des succès de notre dynastie. Le rôle joué par le Roi Albert II dans la politique de notre pays est radicalement différent de celui joué par Léopold Ier ou Léopold II et ce, malgré le fait que la plupart des dispositions constitutionnelles relatives au Roi sont

overbrenging van Lumumba naar Katanga past dan ook in het streven van de Belgische staat om het evenwicht te herstellen in de betrekkingen tussen Tshombe en Kasa Vubu en de relaties te verbeteren.

Ook al was geen enkele Belgische minister betrokken bij de plannen om Lumumba fysiek uit te schakelen, toch betreuren wij de nalatige manier waarop de Belgische autoriteiten de Congolese politieke situatie analyseerden en het lot dat Lumumba na zijn overbrenging naar Katanga te wachten stond in overweging namen.

De autoriteiten van Leopoldstad hebben die overbrenging, met de steun van de Belgische raadgevers, georganiseerd, en de regering-Tshombe heeft, zonder dat de Belgische raadgevers erbij waren, beslist dat Lumumba omgebracht moest worden. De enige Belgen die hierbij betrokken waren, stonden onder het directe toezicht van de Katangese autoriteiten. Wel kan men betreuren dat de Belgische regering nooit heeft laten blijken dat ze de moord op Lumumba afkeurde. Er is geen bewijs dat de Belgische regering opdracht gegeven heeft tot die moord, maar het is duidelijk dat de fysieke integriteit van Lumumba niet tot haar prioriteiten behoorde. De commissie is derhalve tot de conclusie gekomen dat bepaalde leden van de toenmalige Belgische regering en andere Belgen een morele verantwoordelijkheid dragen in deze zaak, en moreel verantwoordelijk zijn voor de omstandigheden die tot de dood van Lumumba hebben geleid. De vele disfuncties ter plaatse moeten eveneens onderstreept worden. De kwestie van de rol van de Koning in deze affaire moet gezien worden in het raam van het toen heersende politieke, institutionele en internationale klimaat. De feiten, de handelingen en de

demeurées inchangées depuis 1830. Je dirais même que l'expérience acquise par les rois belges peut faire office de modèle pour le fonctionnement d'une monarchie constitutionnelle."

En conclusion, quel regard les protagonistes belges et congolais peuvent-ils poser sur cette période appartenant au passé afin de favoriser la normalisation des relations entre les deux pays?

Premièrement, ce travail de transparence et de réflexion sur une phase de la décolonisation, cette volonté de mettre à jour les faits entourant la mort de Lumumba ne remet en aucun cas en cause l'action de milliers de Belges qui ont œuvré au développement du Congo avant et après l'indépendance. Les coopérants belges ont souffert de la politique suivie immédiatement après l'indépendance et nous ne pouvons qu'approuver les interventions humanitaires des militaires belges pour sécuriser nos ressortissants et leurs biens.

Deuxièmement, si la période post-coloniale n'a pas permis de mettre sur pied une politique de coopération régulière et soutenue avec les autorités congolaises, ce travail de mémoire doit permettre de créer un climat d'ouverture et de confiance entre nos deux pays afin de dépasser les relations chaotiques qu'ils ont connues. L'objectif de ces travaux était de faire la lumière sur un pan de notre histoire et de construire sur cette base une relation fructueuse et apaisée afin de pouvoir répondre aux besoins de la population congolaise. Les efforts de notre pays pour aider au développement du dialogue congolais en sont un exemple concret. La Belgique doit d'ailleurs être aidée par ses partenaires européens et américains afin de participer, en partenariat avec les peuples d'Afrique centrale, au développement auquel ils ont droit.

Troisièmement, comme j'ai déjà eu l'occasion de le dire à cette tribune, la politique étrangère de notre pays est basée à la fois sur une éthique de responsabilité marquée par une réelle volonté de faire jouer à la Belgique tout son rôle dans le nouvel ordre international, mais aussi sur une éthique de conviction qui se traduit par sa vigilance pour les droits de l'homme et le respect du droit international et qui, dans un monde dégagé des pesanteurs idéologiques de la guerre froide, ne doit plus subordonner strictement ses actions à des objectifs stratégiques.

Je terminerai en soulignant que les conclusions issues des travaux de notre commission sont le fruit d'une discussion riche et d'une analyse fouillée, confrontant les points de vue, les interprétations issues des rapports des experts et le témoignage des acteurs de l'époque, nourrie par vingt mois de travaux, d'auditions et de nombreuses lectures. Nous avons, je pense, réussi à dégager un texte clair, dense et surtout marqué par la recherche de l'objectivité.

rechtvaardigingsgronden van 1960 mogen niet door een hedendaagse bril geanalyseerd worden. Wij beschikken over een volledig verslag van de historici, en de passages met betrekking tot de Koning werden door de commissieleden ex consensu goedgekeurd. Ik plaats dan ook vraagtekens bij de relevantie en de onderliggende motivering van de polemieken.

De Belgische binnenlandse politiek in de zomer van 1960 wordt gekenmerkt door de uiteenlopende opvattingen van de koning en de regering Eyskens. De koning is voorstander van een nationale eenheidsregering en wil de Belgische positie bij de Veiligheidsraad van de V.N. verdedigen. Toch legt de regering haar wil op. Hoewel we bovendien kunnen vaststellen dat de koning niet alle elementen die hij in zijn bezit had aan de regering heeft gegeven, kunnen we daar toch niet uit afleiden dat de koning rechtstreeks betrokken was bij de opruiming van Lumumba. De koning heeft eerder gezondigd uit nalatigheid door geen informatie te geven die elementen had kunnen bevestigen die in het bezit waren van de bevoegde ministers. Als voorzitter van de PRL FDF MCC – fractie merk ik geen ernstige bezorgdheid bij de bevolking om de traditionele of grondwettelijke instellingen betreffende de koninklijke functie te wijzigen of te hervormen. In tegendeel, ik denk juist dat onze dynastie eerder succes heeft omdat ze onder andere altijd al met haar tijd mee is geëvolueerd. Tot slot stelt deze opdracht tot transparantie en reflectie over een stadium van de dekolonisatie de daden van duizenden Belgen die zich voor en na de onafhankelijkheid hebben ingezet voor de ontwikkeling van Congo, geenszins aan de kaak. Als het vervolgens in de postkoloniale periode niet mogelijk was een beleid te voeren voor een regelmatige en permanente

samenwerking met de Congolese overheid, moet dit verslag een klimaat kunnen creëren van openheid en vertrouwen tussen beide landen, meer bepaald om de Congolese bevolking te helpen. België heeft bovendien de hulp nodig van zijn Europese en Amerikaanse partners om een partnerschap met de bevolkingsgroepen van Midden-Afrika tot stand te brengen. Ons buitenlands beleid is ten slotte gebaseerd op een verantwoordelijkheidsgevoel, getekend door de wil van België om een volwaardige rol te spelen in de nieuwe internationale orde, maar ook op de overtuiging nauwlettend toe te zien op de naleving van de Rechten van de Mens en het internationaal recht. De conclusies van onze commissie zijn de vrucht van een rijke discussie en een uitgespitte analyse waarbij de standpunten en de interpretaties van de deskundigenverslagen en de getuigenissen van de toenmalige betrokkenen werden vergeleken. Ik denk dat we erin zijn geslaagd een duidelijke en beknopte tekst op te stellen die opvalt door zijn objectiviteit.

01.27 De voorzitter: Collega Versnick, vooraleer u het woord voert, wens ik u mijn appreciatie betuigen voor de wijze waarop u met de collega's dit werk tot een goed einde hebt gebracht.

Je formule mon appréciation pour vous et tous vos collègues, ainsi que pour les experts et autres collaborateurs.

01.28 Geert Versnick, voorzitter van de parlementaire onderzoekscommissie: Mijnheer de voorzitter, ik was zinnens mijn verslag aan te vangen met een woord van dank aan de rapporteurs maar nu, na deze vriendelijke woorden van de voorzitter, zal ik mijn verslag aanvangen met een woord van dank aan de voorzitter van onze assemblee.

Mijnheer de voorzitter, mijnheer de vice-eerste minister, collega's, een groot woord van dank aan de drie rapporteurs voor hun zeer degelijk verslag. Het is immers een zeer goede en moeilijke synthese van meer dan 980 bladzijden, wat steeds een moeilijke aangelegenheid is, het is een zaak van keuzes maken. Dat is op een voortreffelijke wijze volbracht

Collega's, tevens is een woord van dank passend voor alle personen en instellingen – inzonderheid het Paleis – die spontaan en vrijwillig

01.28 Geert Versnick, président de la commission d'enquête parlementaire: Je remercie les rapporteurs pour leur excellent travail. Je tiens également à remercier toutes les personnes et institutions, et en particulier le Palais, qui ont spontanément et volontairement ouvert leurs archives. Les experts ont, en effet, eu accès à l'ensemble des archives qu'ils souhaitaient consulter. A propos de ces dernières, je fais observer que leur état de conservation laissait souvent à désirer. Je souhaite

hun archieven hebben opengesteld voor de commissie.

Meerdere collega's hebben er reeds op gewezen dat de staat waarin die archieven zich bevinden niet steeds van degelijkheid getuigt. Ik zou zelfs zeggen, de archieven en onder andere deze die zich op het Koninklijk Paleis bevinden – het zijn toch archieven van de Staat en van dit land -, zijn een modelstaat onwaardig.

Het dient te worden onderstreept dat de experts van de commissie alle archieven die zij wensten – en dit in tegenstelling tot sommige niet gefundeerde uitspraken in kranten – hebben kunnen inkijken, ook die van de Veiligheid van de Staat en de militaire inlichtingendiensten. Overigens, over het gebrek aan accuraatheid van de rapporten van de Veiligheid van de Staat en de militaire inlichtingendiensten zijn er door de commissie een vaststelling en een aanbeveling geformuleerd.

Ik zeg ook een woord van dank aan tal van getuigen die, binnen de mogelijkheden die zij hadden, hebben bijgedragen tot de nuancering of verduidelijking van de geschreven bronnen.

Mevrouw Drion, ik kan u op dit vlak verzekeren dat wij alle pogingen hebben ondernomen om alle relevante getuigen op te sporen. Evenwel hebben wij moeten vaststellen dat een aantal getuigen niet meer fysiek in staat waren om op een menswaardige, op een degelijke manier te getuigen. De heer Gatt was in dat geval. Hij werd evenwel gehoord en er zijn contacten geweest met de experts zodat we toch zo veel mogelijk informatie hebben gekregen uit die getuigenis. Ik denk dat ook – en de commissie heeft deze afweging gedaan – op een bepaald ogenblik menswaardige aspecten in rekening dienden te worden gebracht, zodat geen getuigen voor een openbare commissie werden gebracht, die niet meer in staat zijn om op een degelijke manier te getuigen.

Door de medewerking van de getuigen en door de archieven werd het mogelijk dat de commissie, in tegenstelling tot de zeer sterke scepsis die aanvankelijk bestond, er toch in geslaagd is belangrijke nieuwe feiten bloot te leggen, een meer accuraat inzicht te verwerven, heldere conclusies te formuleren en relevante aanbevelingen te doen.

Het welslagen van de commissie was onmogelijk geweest zonder de onverdroten inzet en wetenschappelijke precisie van de experts, evenals de uitstekende medewerking van alle diensten van de Kamer.

Onze hartelijke dank hiervoor.

Dit brengt me tot een eerste aanbeveling die werd geformuleerd in het voorwoord van het eindrapport van de commissie.

Vanuit de vaststelling dat tussen wetenschap en politiek – wellicht voor het eerst in de Belgische parlementaire geschiedenis – een vruchtbare band werd gesmeed, heeft de commissie aanbevolen om vaker een beroep te doen op de expertise die aanwezig is in de academische wereld, de onderzoeksinstituten en de internationale organisaties. De inbreng van deze expertise, ook in gewone commissiewerkzaamheden, kan de inhoud van het debat verdiepen en de toon ervan zakelijker maken. Ook voor de onderzoekscommissie-Sabena zal het, mijns inziens, zeer belangrijk

également exprimer ma gratitude à l'égard des témoins qui ont nuancé ou précisé les sources écrites. Nous avons tout mis en œuvre afin de retrouver la trace des témoins que nous souhaitions entendre, je tiens à rassurer Mme Drion sur ce point. La commission est parvenue à mettre au jour d'importants faits nouveaux, à acquérir une compréhension plus précise du dossier et à formuler des conclusions claires et des recommandations pertinentes.

La commission recommande qu'il soit recouru plus fréquemment dans le cadre des travaux parlementaires, et notamment celui des commissions ordinaires, à l'expertise des universités, des instituts de recherche et des organisations internationales. Ce conseil pourrait se révéler utile pour la commission d'enquête chargée de se pencher sur le dossier de la Sabena. Il ne tiendra qu'à nous de mettre cette recommandation en pratique.

Qui n'a pas mis de l'ordre dans son passé ne peut envisager l'avenir avec sérénité. Voilà une considération qui justifie, à elle seule, la mise en place de notre commission. Un passé non exorcisé pèse sur le présent et hypothèque l'avenir.

Ce gouvernement a mis en œuvre une nouvelle politique africaine mais il doit pouvoir recommencer sa collaboration avec le Congo sur de bonnes bases.

La recherche historique multidisciplinaire et internationale relative à la période coloniale et post-coloniale devrait être stimulée. Les résultats de cette commission devraient être publiés sous une forme claire, et diffusés à l'attention d'un large public. Il serait bon que d'autres anciennes puissances coloniales se prêtent à cet exercice. Dans ce contexte, nous recommandons également au gouvernement de s'atteler aux

zijn degelijke experts aan te stellen, hen eerst de tijd te geven de stukken te onderzoeken en te weerstaan aan de drang – dikwijls door de media aangewakkerd - om onmiddellijk te beginnen met hoorzittingen. Als een onderzoekscommissie over onvoldoende voorkennis beschikt, wordt ze gewoon in de "farine" gedraaid. Collega's, de aanbeveling inzake de expertise is een fundamentele aanbeveling niet alleen voor de onderzoekscommissies maar ook voor de gewone commissies. Voor de uitvoering van deze aanbeveling kunnen we ons niet verschuilen achter de regering. Voor deze aanbeveling zijn we zelf verantwoordelijk. Willen we een echte herwaardering van het parlement moeten we er werk van maken. Dit is een mogelijkheid om het debat te objectiveren, te verzakelijken en mutatis mutandis te verdiepen.

Ik kom tot het waarom van deze commissie. Veel burgers en ook leden van deze assemblee vragen zich af wat de zin is van het opnieuw openrijten van oude wonden. Zij vragen zich af wat voor zin het heeft feiten die 40 jaar geleden hebben plaatsgegrepen opnieuw op te rakelen. Het antwoord is eenvoudig. Wie niet in het reine is met zijn verleden kan niet met een onbevangen blik de toekomst tegemoet zien. Een onverwerkt verleden bezwaart constant het heden en hypothekeert de toekomst. Met steun van en in overleg met dit parlement heeft de regering terecht een nieuwe voluntaristische Afrika-politiek tot stand gebracht. Zij kan dit niet efficiënt doen als de demonen uit het verleden blijven opduiken. De regering moet in Congo kunnen starten met een propre lei.

Dit brengt me tot de tweede aanbeveling. Heel wat collega's hebben er reeds op gewezen dat het werk helemaal niet af is. Deze commissie had een beperkte opdracht. In het kader van deze beperkte opdracht hebben we een meer algemene aanbeveling opgesteld. Zij luidt als volgt, ik citeer: "De commissie doet de aanbeveling dat multidisciplinair en internationaal historisch onderzoek over de koloniale en de postkoloniale periode zou worden gestimuleerd. Op basis van objectief wetenschappelijk verantwoord totstandgekomen feitenmateriaal kan de politieke wereld tot een synthese komen die bijdraagt tot de verwerking van het verleden. Een eerste aanzet hiertoe kan erin bestaan de resultaten van de werkzaamheden van de commissie in een bevattelijke vorm uit te geven en te verspreiden voor een breed publiek". Het weze opgemerkt dat het ook aanbeveling zou verdienen mochten andere ex-koloniale mogendheden dezelfde moed hebben als het Belgisch Parlement en die uitdaging eveneens aandurven. De heer Schalck heeft reeds verwezen naar de conferentie in Durban. We moeten op deze ingeslagen weg verdergaan en proberen andere ex-koloniale mogendheden aan te zetten om dit effectief aan te durven.

Een tweede randbemerking inzake het onverwerkt verleden houdt verband met onze landgenoten. Het verdient, mijns inziens, ook aanbeveling dat de regering op een energieke wijze de herstelbetalingdossiers van onze landgenoten ter hand neemt. Mijnheer Van den Eynde, deze aanbeveling toont duidelijk aan dat de commissie de moeilijkheden niet uit de weg is gegaan.

Wij hebben namelijk wel degelijk gesproken over de begane wreedheden tegenover Belgen. Daarover ging het debat echter niet. Dat was niet de opdracht van onze commissie; dat is voer voor een ander debat. Wij hebben wel de aanbeveling geformuleerd om dat

dossiers qui concernent les réparations financières en faveur de compatriotes. Il convient à cet effet d'étudier le rapport de la Cour de cassation de l'époque.

Je vais à présent évoquer la méthode de travail de la commission. On ne peut bien évidemment pas être certain que tous les documents intéressants ont été mis au jour, même si les experts et les membres de la commission ont cherché à mettre la main sur les archives et les ont passées au crible. Lorsqu'on enquête sur des faits vieux de plus de quarante ans, il n'est pas toujours possible de s'appuyer sur des témoignages fiables. Pour le surplus, les enquêteurs courent le risque de confronter des faits de l'époque à nos normes actuelles. Les règles de la bonne conduite politique ont considérablement évolué au cours des dernières décennies. J'en veux pour preuve la condamnation sans procès d'Oussama Ben Laden et la manière dont la Convention de Genève est appliquée à Guantanamo.

Néanmoins, la commission ne s'est pas servie de cette réflexion pour justifier l'intervention du gouvernement belge. Le rapport souligne au contraire que les règles du droit international interdisaient déjà à l'époque l'ingérence d'un Etat dans les affaires intérieures d'un autre Etat. J'aimerais y ajouter la règle de droit suivante, vieille de plus de 2000 ans: "Tu ne tueras point".

Les conclusions du rapport ont déjà fait couler beaucoup d'encre, qu'il s'agisse de remarques positives ou négatives. La commission n'a rien dissimulé et son rapport contient toutes les informations qui ont pu être prouvées. La commission n'a toutefois pas cherché à démontrer une thèse en particulier.

Certains ministres belges ainsi

debat te voeren. In het kader van dat debat is het voor mij duidelijk dat het rapport dat de magistraten van het Hof van Cassatie destijds hebben opgesteld, moet worden besproken.

Benevens een reflectie over de noodzaak van de commissie, lijkt het mij wenselijk even stil te staan bij de werkwijze van de commissie. Hier past vooreerst een waarschuwing. Uiteraard kan geen zekerheid worden gegeven dat elk relevant document werd ontdekt. Wel hebben de experts en de commissieleden zich ingespannen om alle archieven op te sporen en te doorvlooiën. Een onderzoek naar feiten die meer dan veertig jaar geleden plaatsvonden, ontbeert het bovendien aan tal van bevoorrechte getuigenissen en de overlevende getuigen zijn, dikwijls buiten hun wil om, niet meer echt accuraat.

Daarnaast is er het probleem dat wij de neiging hebben om de daden van toen af te meten aan de normen van vandaag. De maatstaven van het politiek correct handelen zijn de voorbije decennia meer geëvolueerd dan tijdens de vorige eeuw. Dergelijke feiten zijn nu totaal onmogelijk geworden, of niet? Onlangs hoorde ik de Amerikaanse president op de televisiezender CNN over Osama Bin Laden verklaren: "You know, we have an old poster here. It reads: Wanted. Dead or alive". Nochtans heb ik geen bewijzen en evenmin een proces gezien van Osama bin Laden. Ik heb helemaal niets gezien. In de Verenigde Staten wordt, zonder reactie van de publieke opinie, gesteld dat iemand ter dood gebracht zou moeten worden. Een recent voorbeeld is dat de conventie van Genève in Guantanamo kennelijk "voor zover mogelijk" wordt nageleefd. De maatstaven voor correct handelen zijn dus blijkbaar niet in alle omstandigheden veranderd.

De commissie heeft die overweging volgens mij terecht gemaakt, maar niet om het optreden van de Belgische autoriteiten te vergoelijken. In het rapport wordt eraan herinnerd dat er in de jaren '60 al internationale rechtsregels bestonden die de inmenging in binnenlandse aangelegenheden door een andere mogendheid verboden. Laat het duidelijk zijn: enkele van de Belgische interventies waren in strijd met het internationaal publiek recht. Persoonlijk voeg ik eraan toe dat de rechtsregel "gij zult uw naaste niet doden" al meer dan 2000 jaar bestaat.

Over de conclusies van de commissie is al veel inkt gevloeid. De commentaren liepen van: "het parlement tracht de feiten onder de mat te vegen," of recentelijk nog: "Ondermaats," via: "Tussen de lijnen zegt men nu waar het op staat", tot: "Moedige conclusies". Collega's, er is niets onder de mat geveegd! Alle elementen waarvoor de commissie bewijzen heeft gevonden, staan in het verslag vermeld. Niets meer, maar ook niets minder.

De commissie heeft onderzocht à charge en à décharge. De commissie had ook een precieze opdracht. Zij wenste geen thesis te bewijzen, zoals bepaalde geëngageerde auteurs hadden gewild. Ik vraag mij af of de commentatoren die schrijven dat wij tussen de lijnen door een en ander toegeven, het verslag wel degelijk hebben gelezen.

Ik vraag me af of de commentatoren, die zeggen dat tussen de lijnen een en ander wordt toegegeven, het rapport wel degelijk hebben gelezen? Niets werd uit de weg gegaan. Alle bevindingen staan

que d'autres acteurs portent une "responsabilité morale" dans cette affaire, c.-à-d. que l'on n'a trouvé aucun indice présageant l'assassinat de MM. Lumumba, Okito et M'Polo au Katanga, mais que les ministres belges et les dirigeants sur place ont totalement subordonné le sort de M Lumumba à son éloignement de la région de Léopoldville. Ainsi, pour avoir collaboré au transfert de Lumumba sans réclamer aucune garantie concernant l'intégrité physique de ce dernier ni de procès normal, ces personnes sont moralement responsables de l'assassinat de M. Lumumba.

La commission ne voulait pas omettre la responsabilité politique, laquelle est comprise dans la responsabilité morale. La seule façon de mettre en cause la responsabilité politique est toutefois de refuser à un ministre en fonction la confiance du parlement.

Par ailleurs, la commission a établi cette responsabilité morale parce qu'elle ne voulait pas non plus prendre les choses à la légère. Cette responsabilité morale concerne en effet une négligence qui a conduit à l'assassinat de Lumumba. Etant donné le principe de continuité de l'administration publique, le gouvernement actuel devrait présenter ses excuses aux familles des victimes, de préférence par un contact personnel.

J'espère en tout cas que le présent rapport enclenchera une nouvelle dynamique dans nos relations de coopération avec le Congo et sa population. La commission a manifestement pu accomplir un travail valable, même si je déplore qu'il n'ait, une fois de plus, pas été possible d'empêcher les fuites. Si le Parlement veut être à la hauteur de son ambition de contrôler le gouvernement, il doit à tout le moins réussir à garantir la confidentialité de ce qui doit rester

glashelder en zakelijk beschreven. Een aandachtige lezer hoeft niets tussen de lijnen te lezen.

A contrario wil ik collega Willems oproepen als getuige. Collega Willems heeft vanmorgen uitvoerig geciteerd uit het verslag. Ik denk dat de bewoordingen waarin hij zijn mening naar voren heeft gebracht helder en loepzuiver waren. Evenwel, collega, u zei dat we in onze conclusies niet ver genoeg gegaan zijn. Want, zo zegt u, er kan een interpretatie in deze of in gene zin worden gegeven. Wel, dat is precies wat we niet wilden doen: wij wilden geen interpretaties pro of contra geven. Wij hebben ons gestoeld op wat werkelijk was bewezen.

Collega's, ik ga hier niet in op alle vaststellingen en conclusies. Vele collega's hebben in hun betogen al het nodige geschetst. Wel wil ik ingaan op de cruciale conclusie, te weten de vaststelling dat er een morele verantwoordelijkheid berust bij bepaalde Belgische ministers en bij andere Belgische actoren.

Wat wordt er bedoeld met morele verantwoordelijkheid? De commissie heeft geen aanwijzingen gevonden dat er een plan bestond, of dat er een voorbedachtheid was om de heren Lumumba, Okito en Mpolo te laten vermoorden in Katanga. Wel heeft de commissie vastgesteld dat voor de leden van de Belgische regering die op dat ogenblik de Afrika-politiek volgden en voor de uitvoerders ter plaatse, het lot van Lumumba totaal ondergeschikt was aan zijn verwijdering uit de regio Leopoldstad. Men heeft geen garanties gevraagd over zijn fysieke integriteit, ondanks het feit dat ook de minister door zijn lange aanwezigheid in Elisabethstad geacht werd voldoende op de hoogte te zijn van de gevoelens ter plekke. Hij werd overigens nog constant geïnformeerd via zijn informatiekkanalen.

Ook heeft men destijds niet aangedrongen op een normale procesgang, wat uiteraard een aanfluiting betekent van het principe van de rechtsstaat. Door de materiële medewerking aan de overbrenging van Lumumba – en deze overbrenging was het doel waarvoor alle andere afwegingen moesten wijken – zonder het vragen van garanties, draagt men een morele verantwoordelijkheid, ook al heeft de veelbesproken telex van minister d'Aspremont-Lynden in wezen geen invloed meer gehad op het verloop der feiten.

Waarom lag de verantwoordelijkheid bij bepaalde ministers? Waarom niet bij de hele regering? Waarom werd eerste minister Gaston Eyskens niet vermeld? Was het een compromis? Moest er een compromis gevonden worden? Was het een toegift om tot unanimitéit te kunnen komen? Neen, collega's, het ging niet om camouflage maar om een correcte afweging. Eenieder die de dossiers heeft bestudeerd, weet dat op dat ogenblik de regering in globo, en inzonderheid de eerste minister, hoofdzakelijk bezig was met het verdedigen van de Eenheidswet. Ze waren hoofdzakelijk bezig, zo niet dag en nacht, met de stakingen en de troebelen in België naar aanleiding van de Eenheidswet. De commissie en de experts zijn zelfs zover gegaan om het tijdsgebruik van eerste minister Eyskens na te gaan. Daarbij hebben ze vastgesteld dat op het ogenblik van de feiten, toen de cruciale beslissingen genomen werden, eerste minister Eyskens ziek was. Hij kon niet aanwezig zijn in de Kamer bij de stemming over de Eenheidswet. Hij had zich ziek teruggetrokken te Leuven. Hij heeft het weekend aan zee doorgebracht en is pas op

confidentiel.

Je déposerai avec quelques-uns de mes collègues une motion demandant que les recommandations soient adoptées.

dinsdag teruggekomen. Collega's, zo ver zijn we gegaan om alles te traceren en om een correcte afweging te kunnen maken van alle zaken.

Heeft de commissie de vraag van de politieke verantwoordelijkheid uit de weg willen gaan? Integendeel, uiteraard omvat de morele verantwoordelijkheid ook de politieke verantwoordelijkheid, in dezelfde mate en voor dezelfde feiten. Het is echter zinloos deze dans vast te stellen nu vaststaat dat de politieke verantwoordelijkheid enkel kan worden bestraft ten overstaan van een zeer goed minister door hem het vertrouwen van het parlement te ontzeggen.

Een andere opmerking was dat het vaststellen van een morele verantwoordelijkheid eigenlijk een lichte beoordeling is van de feiten. Ook hier is het antwoord negatief. Het betreft de morele verantwoordelijkheid voor een gebrek aan voorzorg die ertoe geleid heeft dat een moord in koelen bloede kon worden gepleegd. In het licht van deze vaststellingen en gelet op het principe van continuïteit van het openbare bestuur, meen ik dat het passend is dat de huidige regering haar spijt betuigt voor deze nalatigheid, haar excuses aanbiedt aan de families die getroffen werden door dit leed. Het zou wenselijk zijn dat vertegenwoordigers van de regering dit persoonlijk deden tijdens een onderhoud met de naaste familieleden van de vermoorde politici Lumumba, Mpolo en Okito.

Nog belangrijker evenwel acht ik de inspanningen die de regering verder moet ontplooiën om het lot van de Congolese bevolking te verbeteren. De hoop die ik uitspreek is dat dit rapport zal mogelijk maken deze troebele pagina uit ons gemeenschappelijk verleden om te slaan en zal toelaten dat er een nieuwe dynamiek kan ontstaan in onze samenwerking in wederzijds respect en ten bate van de levensomstandigheden van de Congolese bevolking.

Tot slot hecht ik eraan alle collega's van de onderzoekscommissie te danken voor hun constructieve medewerking die ook essentieel was voor de totstandkoming van dit rapport en het vrijwel unaniem aanvaarden ervan in de commissie. Evenwel, collega's, is de perfectie niet van deze wereld en diende men opnieuw vast te stellen dat er lekken optraden zodra er documenten werden rondgedeeld in de commissie en dit ondanks het feit dat de exemplaren genummerd waren. Collega Willems heeft zich daarover ook reeds beklaagd en dit brengt mij tot een laatste aanbeveling die onze werking als instelling betreft.

Indien wij de pretentie willen hebben de regering te controleren op al haar daden moeten wij ook kunnen garanderen dat vertrouwelijke elementen die aan het parlement worden bekendgemaakt ter beoordeling van het optreden van de regering, ook vertrouwelijk blijven. Laten wij samen formules uitwerken en procedures uitwerken die garanderen om de parlementaire controle op de regering daadwerkelijk te kunnen maken. Ik dank u voor uw aandacht, collega's, en dien samen met een aantal collega's een motie in waarbij wordt gepleit voor het instemmen met de conclusies van de commissie.

01.29 **Louis Michel**, ministre: Monsieur le président, chers collègues, mon intervention vise à présenter au parlement la position adoptée par le gouvernement suite aux recommandations formulées par la

01.29 **Minister Louis Michel**: Naar aanleiding van de aanbevelingen van de commissie zal ik het

commission d'enquête parlementaire Lumumba. Je voudrais d'abord saluer dans la tribune les fils de Patrice Lumumba: François et Roland Lumumba.

Le gouvernement a pris connaissance du rapport et des recommandations formulées par la commission d'enquête parlementaire. Il souhaite tout d'abord témoigner de sa considération pour le sérieux et la qualité du travail effectué. Cette considération va aux membres de la commission d'enquête parlementaire, ainsi qu'aux experts l'ayant assistée. Un nombre impressionnant de documents ont été consultés et de nombreux acteurs et experts ont été entendus. Par la méthode de travail qu'elle a appliquée et les résultats présentés aujourd'hui, la commission d'enquête parlementaire a permis de mettre en lumière un événement qui, dans l'histoire de nos relations avec notre ancienne colonie, relevait encore toujours de zones d'ombre.

Le rapport final présenté par la commission d'enquête parlementaire contribue à clarifier davantage cet épisode. Une telle évolution est de nature à influencer positivement notre relation avec le Congo, ainsi qu'avec la population congolaise. Les travaux de la commission d'enquête parlementaire constituent également un geste de sincère sympathie à l'égard des familles des victimes. La commission d'enquête parlementaire rappelle par ailleurs, à juste titre, qu'il convient de résister à toutes tendances incitant à analyser les événements relevant de son mandat et à les commenter à la lumière des idées et des conceptions devenues actuelles et évidentes.

Le gouvernement estime pour cette raison que la commission d'enquête a agi avec sagesse en rappelant le contexte historique, tant dans notre pays que dans notre ancienne colonie. Ce contexte différait fortement du contexte actuel. Et la situation internationale était également tout autre. Dans notre pays régnait un climat fortement émotionnel. Les informations relatives aux événements tragiques survenus dans notre ancienne colonie constituaient, dans les années 1960-1961, un point de discussion brûlant, tant dans les milieux politiques qu'au sein de l'opinion publique. De nombreux compatriotes se sentaient intimement concernés par ces événements, soit parce qu'ils les avaient vécus personnellement, soit parce que des membres directs de leur famille étaient concernés.

Les images fortes de compatriotes regagnant la Belgique en ayant tout laissé derrière eux au Congo ont considérablement contribué à façonner l'image que l'on se fit alors des événements au Congo. Nous devons bien entendu exprimer notre émotion à l'égard des victimes belges des événements. Il ne peut s'agir ici d'ignorer la douleur de nos compatriotes, mais l'objet de cette commission d'enquête porte clairement sur les circonstances de l'assassinat de Patrice Lumumba et sur l'implication éventuelle de responsables politiques belges dans celui-ci.

Comme l'indique la commission d'enquête parlementaire, il est exact que des tranches importantes de la population désignaient à tort ou à raison Patrice Lumumba comme étant le responsable principal de la situation dans laquelle se trouvaient nos compatriotes. La commission d'enquête parlementaire présente non seulement le contexte politique national dans lequel ces événements se sont déroulés, mais également le contexte politique congolais. Ainsi, la commission

standpunt van de regering in dat verband toelichten, niet echter zonder vooraf de zonen van Patrice Lumumba die hier aanwezig zijn te hebben begroet. Maar vooreerst wil de regering haar achting betuigen voor het degelijk werk dat de commissie heeft geleverd. Zij richtte de schijnwerpers op een gebeurtenis waarover nog geen opheldering was verschaft. Dit zal onze betrekkingen met Congo evenals met de families van de slachtoffers in gunstige zin beïnvloeden.

De regering is van oordeel dat de commissie wijs heeft gehandeld door rekening te houden met het feit dat de internationale toestand destijds volledig verschilde van de huidige. In ons land laaiden de emoties hoog op. Vele landgenoten voelden zich betrokken bij de gebeurtenissen. De aangrijpende beelden van de landgenoten die huiswaarts keerden hebben het beeld van wat zich in Congo afspeelde beïnvloed. Het leed van onze landgenoten mag natuurlijk niet worden vergeten, maar de werkzaamheden van de commissie hadden betrekking op de omstandigheden waarin de moord op Patrice Lumumba plaatsvond, alsook op de verantwoordelijkheden van sommigen hierin. Het is juist dat een deel van de bevolking Patrice Lumumba verantwoordelijk achtte voor de situatie waarin onze landgenoten zich bevonden.

De commissie heeft zich tevens gebogen over de toenemende onenigheid tussen Patrice Lumumba en zijn minister van voorlichting.

Er wordt ook gezinspeeld op de breuk tussen de secretaris-generaal van de UNO en Patrice Lumumba. Ik herinner eraan dat de militaire interventie nooit door de Verenigde Naties werd veroordeeld.

d'enquête parlementaire revient sur l'opposition croissante entre le premier ministre Patrice Lumumba et son ministre de l'Information Kashamura. Elle renvoie en outre également à la signification cruciale que revêtait la rupture entre le secrétaire général des Nations unies, Dag Hammarskjöld, et Patrice Lumumba lors de la chute de ce dernier.

La distinction opérée par la commission d'enquête entre, d'une part, notre intervention militaire qui poursuivait des objectifs humanitaires et visait à assurer la protection et le rapatriement de nos compatriotes vivant au Congo et, d'autre part, nos interventions directes dans les affaires intérieures du Congo, est tout aussi pertinente. L'intervention militaire ne fut jamais qualifiée d'agressive par les Nations unies alors que la seconde fut fermement condamnée.

Le gouvernement partage l'avis de la commission quant au fait que le gouvernement d'alors a développé différents projets qui ont varié en fonction des personnes et des moments, pour un soutien apporté aux sécessions au Katanga et au Sud-Kasai. Celles-ci ne visaient pas à obtenir une scission définitive du Congo mais plutôt à miner les assises économiques et politiques du pouvoir de Lumumba. En réponse aux aspirations unitaires exprimées par le MNC de Lumumba, le gouvernement belge visait une restructuration confédérale ou fédérale du Congo.

Le gouvernement prend note d'une série de découvertes factuelles mises à jour par la commission d'enquête parlementaire, sans les contester le moins du monde. La commission a été aussi loin que possible dans la description des circonstances précises dans lesquelles Patrice Lumumba a été exécuté. Elle souligne également l'implication d'instances gouvernementales belges lors du transfert de Lumumba au Katanga, sans que l'idée de l'exécuter ou de le faire exécuter n'ait dans ce cadre été préméditée. La commission d'enquête parlementaire n'a pas trouvé d'indice ou de preuve permettant de démontrer que le gouvernement belge de l'époque aurait demandé l'élimination physique de Patrice Lumumba.

A l'instar de la commission d'enquête parlementaire, le gouvernement déplore le fait que le traitement de cette question par le gouvernement de l'époque ait révélé un manque de considération pour l'intégrité physique de Patrice Lumumba, une intégrité physique manifestement subordonnée à d'autres intérêts. A aucun moment, le gouvernement de l'époque n'a réclamé un traitement digne, voire une administration normale de la justice. Après l'exécution, le gouvernement de l'époque a mené une politique d'information peu défendable.

Cette attitude générale, que l'on peut qualifier d'insensible neutralité et d'apathie pour le sort réservé à Patrice Lumumba, peut être jugée comme un manquement grave en termes de bonne gestion et de respect pour l'Etat de droit. A la lumière des critères appliqués aujourd'hui, certains membres du gouvernement d'alors et certains acteurs belges de l'époque portent une part irréfutable de responsabilités dans les événements qui ont conduit à la mort de Patrice Lumumba.

Le gouvernement estime, dès lors, qu'il est indiqué et convenable de présenter à la famille de Patrice Lumumba, aux familles de MM. Mpolo et Okito et au peuple congolais ses profonds et sincères

Geconfronteerd met de Katangese afscheiding, die erop gericht was het politiek draagvlak van Patrice Lumumba te ondermijnen, overwoog de Belgische regering een federale of confederale herstructurering van Congo. De onderzoekscommissie heeft geen bewijzen gevonden dat de Belgische regering zou hebben gevraagd Patrice Lumumba uit te schakelen.

Na de executie heeft de regering een onverdedigbare informatiecampagne gevoerd. Van die houding, die als kil kan worden bestempeld, kan worden gesteld dat zij haaks stond op een goed bestuur en ernstige schendingen van de rechtsstaat inhield. Er was ontegenzeggelijk sprake van een ongevoelige neutraliteit, een apathie.

Sommige Belgische actoren dragen ongetwijfeld een zekere verantwoordelijkheid in de gebeurtenissen die tot de moord op Patrice Lumumba hebben geleid. De regering vindt het aangewezen haar diepe en oprechte spijt aan de betrokken familieleden en aan het Congolese volk te betuigen en hen haar verontschuldigen aan te bieden.

regrets, ainsi que ses excuses pour la douleur qui leur a été infligée de par cette apathie et cette froide indifférence.

Wat de aanbevelingen van de onderzoekscommissie betreft, heeft de regering het volgende standpunt ingenomen. Inzake de controle op de regering deelt voor de periode 1960-1961 de regering de vaststelling van de onderzoekscommissie. De bevoegdheidsafbakening binnen de regering was vaak onduidelijk en de besluitvorming vatbaar voor verschillende interpretaties, zodat uitvoering van de regeringsbeslissingen niet altijd gelijklopend was. Wat de aanbevelingen betreft is de regering het volledig eens met de onderzoekscommissie inzake het belang van een goed functionerende besluitvorming en inzake de transparantie van het beleid in een democratisch systeem. Dit veronderstelt duidelijke bevoegdheidsafbakeningen en een hiërarchische besluitvorming waarbij de politieke verantwoordelijken de eindverantwoordelijkheid dragen. Dit veronderstelt dat zij volledig en systematisch op de hoogte worden gehouden van de handelingen van hun ambtenaren. De regeringsleden zijn verantwoordelijk voor het parlement dat recht heeft op tijdige, correcte en volledige informatie. Confidentiële informatie verdient een adequate behandeling die te allen tijde en in alle omstandigheden tegen bekendmaking moet worden beschermd. Het komt aan het parlement toe om in overleg met de regering deze bescherming via geëigende maar te allen tijde toepasbare en afdwingbare mechanismen te garanderen.

Inzake de rol van het staatshoofd voor de periode 1960-1961 herinnert ook de regering aan de bestaande grondwettelijke bepaling en gewoonten die onder andere in regelmatige wederzijdse informatiekkanalen tussen het staatshoofd en de regering voorzien. Niets wijst erop dat deze niet zouden hebben gefunctioneerd in deze periode. De regering is het eens met de aanbevelingen van de onderzoekscommissie.

Inzake de inlichtingendiensten voor de periode 1960-1961 is de regering het eens met de vaststellingen van de onderzoekscommissie inzake de gebrekkige, onvolledige en niet tijdige informatie voor de inlichtingendiensten. De regering deelt de aanbevelingen van de onderzoekscommissie die de noodzakelijke doelmatigheid van de inlichtingendienst benadrukt.

Inzake de toestand van de archieven en de behoefte aan historisch onderzoek is de regering het eens, zowel met de vaststellingen als met de aanbevelingen van de onderzoekscommissie.

Le gouvernement estime que la présentation et le débat consacré aux conclusions de la commission d'enquête parlementaire constituent une occasion de réaffirmer son engagement envers le peuple de la République Démocratique du Congo. Depuis l'indépendance de notre ancienne colonie, nos relations d'Etat à Etat avec le Congo ont connu des moments de collaboration intense mais aussi des épisodes de tensions brûlantes. Malgré des relations officielles marquées par des

En ce qui concerne le contrôle du gouvernement au cours de la période 1960-1961, le présent gouvernement estime aussi que la répartition des compétences en vigueur à l'époque manquait souvent de clarté et que les décisions prises pouvaient donner lieu à plusieurs interprétations. Le gouvernement adhère aux recommandations de la commission d'enquête concernant le bon fonctionnement du processus décisionnel et la transparence de la politique dans un système démocratique. A cette fin, il est nécessaire de bien délimiter les compétences et le gouvernement doit être informé des actes accomplis par les fonctionnaires. Le gouvernement est responsable devant le Parlement, lequel a le droit d'être informé correctement et complètement.

Pour la période 1960-1961, le gouvernement souscrit aux recommandations relatives au rôle joué par le Roi. Il en va de même des constatations et recommandations ayant trait aux services de renseignements ainsi que celles se rapportant aux archives et à la recherche historique. Pour ce qui regarde le Roi, les canaux d'information reliant le chef de l'Etat et le gouvernement que prévoient la Constitution et le droit coutumier ont fonctionné normalement. En revanche, au sein des services de renseignements, l'information a mal circulé et les informations transmises l'ont été incomplètement ou ne l'ont pas été à temps.

De regering bevestigt de verbintenis die België jegens het Congolese volk heeft aangegaan. De betrekkingen tussen beide landen hebben sinds 1960 ups and downs gehad. Dat neemt niet weg dat onze bevolking een diepe

hauts et des bas, notre pays a toujours éprouvé une profonde sympathie et une véritable solidarité envers le peuple congolais. En dépit de l'évolution conjoncturelle de nos relations, notre peuple a toujours conservé des liens étroits avec le peuple congolais qui a toujours fait preuve d'un remarquable instinct de survie et d'une impressionnante résistance dans un environnement caractérisé alternativement par l'oppression politique, la violence ethnique, l'instabilité régionale, les catastrophes naturelles ou la souffrance humaine.

L'année dernière, le gouvernement annonçait un programme d'action pour la stabilité régionale dans la région des Grands Lacs et, en particulier, pour la République Démocratique du Congo. Là aussi, il s'agissait de l'expression de notre lien avec la population congolaise dans son ensemble. Qui plus est, notre pays a placé sa présidence européenne sous le signe d'une plus grande attention européenne et d'une plus grande coopération avec les pays de cette région. Actuellement, nous sommes associés aux activités diplomatiques visant la réussite de l'imminent dialogue intercongolais et le règlement de la question des milices et des troupes étrangères présentes sur le territoire congolais.

Au niveau bilatéral, nous avons considérablement intensifié notre coopération au développement. Nous continuerons à le faire dans la mesure où les autorités congolaises feront preuve de leur volonté d'accorder une plus grande marge de manoeuvre à la démocratie et à la bonne gestion, y compris en matière de droits de l'homme.

Enfin, dans le prolongement des conclusions de cette commission, le gouvernement belge a décidé de financer une fondation Patrice Lumumba à hauteur de 3.750.000 €, qui sera complétée par une dotation annuelle de minimum 500.000 €. L'objet de cette fondation aura pour but le développement démocratique au Congo par le financement de projets en matière de préventions des conflits, de renforcement de l'Etat de droit et de formation de la jeunesse comme, par exemple, l'octroi de bourses d'études. La famille de Patrice Lumumba sera associée de façon significative à la gestion de ce fonds qui aura son siège en République Démocratique du Congo.

Enfin, je me réjouis de la publication, par votre assemblée, du rapport de vos travaux. Ce rapport est une contribution heureuse à caractère scientifique, culturel, historique, politique et même thérapeutique. La mémoire collective de notre pays, et surtout de sa jeunesse, comme plusieurs intervenants l'ont souligné, mérite et a besoin de cette vérité et de cette information.

sympathie voelt voor de zwaar beproefde Congolezen, die conflicten en natuurrampen hebben doorstaan en blijk gaven van een uitzonderlijk overlevingsinstinct. De beslechting van het recente conflict in de streek van de Grote Meren en de inspanningen om het probleem van de buitenlandse milities op Congolees grondgebied te regelen zijn twee voorbeelden van de belangstelling waarmee de Belgische regering de huidige situatie in Congo volgt.

Vorig jaar kondigde de regering een actieprogramma voor Centraal-Afrika aan. Ook dat initiatief strekt ertoe onze banden met het Congolese volk te concretiseren. En hoef ik u in herinnering te brengen dat wij het Belgische EU-voorzitterschap in het teken van het streven naar nauwere banden met Afrika geplaatst hebben?

Op bilateraal vlak hebben wij de ontwikkelingssamenwerking geïntensiveerd, en indien wij duidelijke signalen krijgen dat de democratie een kans krijgt en dat de mensenrechten gerespecteerd worden in Congo, zullen wij die ingeslagen weg verder blijven bewandelen.

De regering heeft beslist een bedrag van € 3.750.000 uit te trekken voor de financiering van een stichting-Patrice Lumumba, en daarbovenop een jaarlijkse subsidie van € 500.000 toe te kennen.

Die stichting zal zich ten doel stellen de democratie in Congo verder uit te bouwen, de rechtsstaat te versterken en de jeugd te ondersteunen. De familie Lumumba zal bij het beheer van dat fonds worden betrokken.

Tot slot verheug ik mij over de publicatie van dat verslag, dat een historische en zelfs een therapeutische betekenis insluit.

De plicht om niet te vergeten, om de herinnering levendig te houden verdiende en vereiste dat die waarheid en die informatie aan het licht werden gebracht.

01.30 Le président: Merci, monsieur le ministre. Selon la tradition, j'accepte les demandes de réplique.

01.31 Francis Van den Eynde (VLAAMS BLOK): Mijnheer de voorzitter, mijnheer de vice-eerste minister, collega's, ik heb nooit gehouden van de huidige excuusmode die er vooral uit bestaat dat men zich verontschuldigt voor wat anderen hebben gedaan. Dat is zeer eenvoudig, zelfs van een dermate grote eenvoud dat het simplistisch is om zich op die wijze ergens in de wereld op een ogenblik dat men geschikt vindt populair te maken. Het engagement is echter zeer klein want men spreekt tenslotte niet voor zichzelf maar voor anderen. Dat is een eerste vaststelling.

Een tweede vaststelling heb ik deze morgen al gedaan en ook deze namiddag in een repliek op de uiteenzetting van mevrouw Laenens. De hele zaak-Lumumba en in het bijzonder de geestesgesteldheid waarin dit land in die tijd leefde werden in enorme mate bepaald door wat er in Congo gebeurd is in de eerste dagen na de onafhankelijkheid toen duizenden van onze landgenoten opgejaagd werden en hun huizen geplunderd werden terwijl zij vermoord en verkracht werden. Ook dit moet eens gezegd worden. Als men spreekt van elkaar de hand te geven en hier de spons over te vegen, dan heb ik daarmee geen probleem. De verontschuldiging moet dan echter op zijn minst ook van die kant komen en geëist worden. Dat hebt u niet gedaan. Niet alleen daarom maar ook om andere redenen zal ik uw regeringspolitiek terzake blijven bestrijden. Mijnheer de minister, u verontschuldigt zich zoveel u wilt, u plooit maar en u maakt zich maar populair in Centraal-Afrika. Goed, dat is uw zaak. Ik spreek hier namens de duizenden die toen slachtoffer waren. U zegt maar wat u wil, u mag aan demagoog nog populist toevoegen. U doet maar. Ik spreek in naam van de duizenden, ook de Franstaligen, die toen verjaagd werden. Niemand spreekt daar nog van want het is niet meer politiek correct om daarover nog te spreken. In hun naam zeg ik u dat u fout zit. U zit fout en ik denk dat ze het niet zullen vergeten. Dat is al wat ik hier te zeggen had.

01.32 Leen Laenens (AGALEV-ECOLO): Mijnheer de voorzitter, het is belangrijk de sereniteit opnieuw in het debat te brengen en aan te geven dat alvast onze fractie de manier waarop de regering met de aanbevelingen van de commissie is omgegaan, apprecieert. Wij hopen dat de uitvoering ervan in overleg met het parlement zal gebeuren.

01.33 Daan Schalck (SP.A): Mijnheer de voorzitter, collega's, ook wij zijn tevreden met het gevolg dat de regering zal geven aan het werk dat is gedaan. Wij menen dat de regering en het parlement hier heel nauw bij elkaar aansluiten wat het geleverde werk betreft. Alleen denk ik dat de regering in alle sereniteit het hoofdstuk dat de deskundigen over het staatshoofd hebben geschreven best eens zou herlezen voor men vaststelt dat er geen enkel probleem zou zijn geweest met de Grondwet. We moeten dat in alle sereniteit kunnen zeggen.

01.31 Francis Van den Eynde (VLAAMS BLOK): Je n'ai jamais pu me faire à cette mode qui consiste à présenter des excuses pour des faits commis par autrui. Voilà une attitude facile qui n'engage à rien.

L'absence de considération pour les circonstances dans lesquelles tant de nos compatriotes ont été chassés, violés ou assassinés en 1960 et en 1961 me choque profondément. Si le gouvernement belge fait amende honorable, le gouvernement congolais doit présenter ses excuses pour le traitement inqualifiable infligé aux milliers de victimes belges, également francophones, de la décolonisation. En cherchant à se rendre à bon compte populaire en Afrique centrale, le ministre Michel fait fausse route.

01.32 Leen Laenens (AGALEV-ECOLO): Mon groupe apprécie l'attitude du gouvernement. Nous espérons que le Parlement sera associé à la mise en œuvre des recommandations formulées par la commission d'enquête

01.33 Daan Schalck (SP.A): Nous sommes également satisfaits des suites réservées par le gouvernement au travail accompli par la commission d'enquête. L'absence de problème constitutionnel, s'agissant du rôle joué par le Roi, n'apparaît pas

Dit komt niet zomaar naar boven. Dit is ook door de voorzitter gezegd op de persconferentie. Trouwens, Theo Lefèvre heeft het aankomende probleem als eerste gesignaleerd, niet 40 jaar na de feiten maar tijdens de feiten.

01.34 Daniel Bacquelaine (PRL FDF MCC): Monsieur le président, je voudrais tout d'abord dénoncer les propos poujadistes que nous venons d'entendre, pour une raison bien simple. Nous avons tous insisté à cette tribune, et la commission également dans ses travaux, pour différencier très clairement les interventions humanitaires de la Belgique après le 30 juin 1960 pour protéger ses coopérants, leurs biens, pour assurer leur sécurité dans une période extrêmement troublée.

Bien entendu, notre commission était chargée de faire la lumière sur l'assassinat de Patrice Lumumba mais pas sur le processus de décolonisation. C'est donc de l'assassinat de Patrice Lumumba que nous avons traité. Nous avons mis en évidence un manque de considération ou simplement de préoccupation pour le sort du premier ministre du Congo indépendant. Tel est le résultat de notre travail qui a duré 20 mois.

Je me félicite que le gouvernement donne concrètement une réponse. Il aurait pu se contenter de nous dire que notre commission a bien travaillé et nous remercier du travail accompli.

Aujourd'hui même, dans le cadre de ce débat, le gouvernement apporte une réponse très concrète à un des objectifs fixés par notre commission: faire un devoir de mémoire, en considérant un pays et son histoire. En effet, il n'est pas possible de considérer un pays sans tenir compte de son histoire, comme il n'est pas possible d'œuvrer aux bonnes relations internationales si on ne reconnaît pas soi-même sa propre histoire et sa propre culture. C'est ce travail qui a été fait. Grâce à la proposition du gouvernement, notre commission a permis d'améliorer le travail accompli dans le but d'approfondir les relations entre la Belgique, le Congo et l'Afrique centrale.

01.35 Ferdie Willems (VU&ID): Mijnheer de voorzitter, ik sluit mij aan bij de woorden van de voorzitter van onze commissie als hij zegt dat er schitterend werk is geleverd. Hij heeft dit ook reeds aanbevolen aan de Sabena-commissie. Een toekomstige commissie moet er volgens mij toch over waken dat voor het politieke werk iets meer tijd wordt uitgetrokken.

Ik ben het niet met u eens dat wij ons niet mogen bezondigen aan interpretaties. Als er in een rechtszaak geen smoking gun wordt gevonden, is het zoeken naar motieven een essentieel element. In deze zaak hebben economische belangen een evidente rol gespeeld.

Collega's, stel u een proces voor waarin dit dossier wordt behandeld. Alle gegevens wijzen in dezelfde richting: eerst politieke en daarna fysieke eliminatie. Maak u geen illusies over de uitspraak.

Ik betwist dat hier geen sprake is van een politieke maar enkel een

comme une évidence. M. Théo Lefèvre avait déjà signalé un tel problème au cœur même de la crise, il y a quarante ans. J'invite le gouvernement à relire le chapitre du rapport consacré à cet aspect.

01.34 Daniel Bacquelaine (PRL FDF MCC): Ik wil protesteren tegen de poujadistische taal die wij hier net hebben gehoord. Wij hebben een onderscheid gemaakt tussen de Belgische humanitaire acties die na 30 juni werden opgezet om onze landgenoten te beschermen en het feit dat klaarheid wordt geschapen in de omstandigheden waarin Patrice Lumumba werd vermoord. Het was niet onze bedoeling het dekolonisatieproces te analyseren. Het spreekt vanzelf dat het lot van de eerste minister van Congo mede werd bepaald door een gebrek aan bezorgdheid. Ten slotte verheugt het mij dat de regering concreet inspeelt op de werkzaamheden en de doelstellingen van de commissie, door erop te wijzen dat het onze plicht is het geheugen in stand te houden.

Concreet komen wij dank zij de regering tot een situatie waarbij de werkzaamheden van onze commissie bijdragen tot een verbetering van de betrekkingen tussen België, Congo en Centraal-Afrika.

01.35 Ferdie Willems (VU&ID): Je pense, comme le président, que la commission a fait du bon travail. Cela dit, je voudrais saisir l'occasion pour conseiller vivement aux membres de la commission Sabena de prévoir plus de temps pour réaliser le travail politique.

Je reste convaincu que des motifs d'ordre économique ont joué un grand rôle dans cette affaire. Chacun devine ce que serait le verdict si l'élimination politique et physique de Lumumba était au centre d'un procès. Quoi qu'il en soit, je m'inscris en faux contre

morele verantwoordelijkheid. Regeringen zijn verantwoordelijk voor een land en de daaropvolgende regeringen nemen die verantwoordelijkheid over. Ik geef u een heel gemakkelijk voorbeeld. De huidige Duitse regering heeft zich al dikwijls geëxcuseerd voor wat in 40-45 is gebeurd en zij was toen ook niet aan de macht.

Ik ben voorstander van excuses aan de familie maar dan moet men wel rekening houden met het feit dat er geen 3 maar wel 10 mensen zijn vermoord.

Ik zal niet de stijl herhalen van een andere partij maar ook wij hebben gepleit voor genoegdoening voor de Belgische slachtoffers. Ik heb het voorstel gelanceerd dat onze minister, die goede relaties heeft met Congo, erop zou aandringen dat er tegelijkertijd excuses komen van de Belgische en de Congolese regering voor de Belgische en de Congolese slachtoffers. Mij lijkt dit een zinnig voorstel. Ik heb destijds even kennis kunnen maken met de nieuwe president, Kabila Junior. Ik denk dat dit een man is die daarvoor feeling zou kunnen hebben.

Ik verheug mij over de excuses en het verdere onderzoek. Mijnheer de minister, uw Congo-politiek is inderdaad een goede politiek.

Ik dring er bij u wel op aan dat u mee de afschaffing van de doodstraf in Congo bepleit en dat u werk maakt van de kwijtschelding van de schuldenlast. U zit op de juiste stoel om dat te doen, mijnheer de minister.

Ik heb begrepen, mijnheer de voorzitter, dat u de resoluties zult voorlezen; dat zal ik dus nu niet doen.

Moties **Motions**

Tot besluit van deze bespreking werden volgende moties ingediend.
En conclusion de cette discussion les motions suivantes ont été déposées.

Een eerste motie van aanbeveling werd ingediend door de heren Francis Van den Eynde en Gerolf Annemans en luidt als volgt:

"De Kamer,

na kennis genomen te hebben van het verslag van de parlementaire onderzoekscommissie belast met het vaststellen van de precieze omstandigheden waarin Patrice Lumumba werd vermoord en van de eventuele betrokkenheid daarbij van Belgische politici (302/6 en 7-1999-2000),

1. neemt akte van de vaststellingen en aanbevelingen van de onderzoekscommissie;
2. neemt akte van het bestaan van een Congo-rapport 1960/1961 van de hand van "Onderzoekscommissie Congo 1960" over de lotgevallen van de gevluchte Belgen uit Congo;
3. is van oordeel dat het Congo-rapport 1960/1961 belangrijke informatie over het leed van destijds gevluchte landgenoten en de rol van Lumumba in dat kader kan bevatten;
4. gezien het belang van voornoemde informatie, vraagt aan de minister van Justitie de vrijgave van het Congo-rapport 1960/1961;
5. is de mening toegedaan dat omwille van het mogelijke belang van het Congo-rapport 1960/1961 de werkzaamheden van de onderzoekscommissie Lumumba niet beëindigd zijn en het verslag – in casu de vaststellingen en de aanbevelingen van het verslag – dan ook onvolledig is en dus herbekeken dient te worden; meer bepaald dient onderzoek te gebeuren van het Congo-rapport 1960/1961 en tevens de rellen onder de plaatselijke bevolking na de onafhankelijkheid en de rol van het Hof in de Lumumba-affaire."

Une première motion de recommandation a été déposée par MM. Francis Van den Eynde et Gerolf Annemans et est libellée comme suit:

"La Chambre,

l'affirmation selon laquelle le gouvernement belge de l'époque ne porte pas de responsabilité politique mais seulement une responsabilité morale.

Au nom du gouvernement, le vice-premier ministre a présenté des excuses aux familles de trois défunts. Je voudrais souligner que le 17 janvier 1961, dix Congolais ont été assassinés. Quid des sept autres? Je reste également persuadé que notre proposition d'excuses réciproques est une bonne proposition.

Je me réjouis que le gouvernement ait présenté ses excuses aux familles. J'espère que le ministre plaidera en faveur de l'abolition de la peine de mort au Congo et de l'annulation de la dette qui hypothèque le développement de ce pays.

après avoir pris connaissance du rapport de la commission d'enquête parlementaire chargée de déterminer les circonstances exactes de l'assassinat de Patrice Lumumba et l'implication éventuelle des responsables politiques belges dans celui-ci (312/6 et 7-1999-2000),

1. prend acte des constatations et recommandations de la commission d'enquête;
2. prend acte de l'existence d'un rapport sur le Congo 1960/1961, rédigé par la Commission d'enquête sur le Congo de 1960 au sujet des vicissitudes qu'ont connues les Belges ayant fui le Congo;
3. estime que le rapport sur le Congo de 1960/1961 peut contenir des informations importantes concernant les souffrances endurées par certains de nos compatriotes ayant fui à cette époque, ainsi que concernant le rôle joué par Lumumba dans ce cadre;
4. vu l'importance des informations susvisées, demande au ministre de la Justice de rendre public le rapport sur le Congo de 1960/1961;
5. estime qu'en raison de l'intérêt que pourrait présenter le rapport sur le Congo de 1960/1961, les travaux de la commission d'enquête «Lumumba» ne sont pas achevés, que le rapport - en l'occurrence, les constatations et recommandations qu'il contient - est dès lors incomplet et qu'il convient donc de le reconsidérer; il convient en particulier d'examiner le rapport sur le Congo de 1960/1961 et d'enquêter sur les émeutes qui ont éclaté au sein de la population locale après l'indépendance et sur le rôle joué par la Cour dans l'affaire Lumumba."

Een tweede motie van aanbeveling werd ingediend door de heer Ferdy Willems en luidt als volgt:

"De Kamer,

na kennisname van het verslag van de parlementaire onderzoekscommissie Lumumba en van het debat hierover in de plenaire vergadering van dinsdag 5 februari 2002,

- neemt akte van de vaststellingen en aanbevelingen van de commissie;

- vraagt verder onderzoek over:

- 1) het "waarom?" van de moord op Lumumba;
- 2) de personen op wiens bevel deze moord werd begaan;
- 3) de financiële belangen die bij deze moord een rol konden spelen of effectief ook gespeeld hebben;
- 4) aard, omvang en gebruik van de "geheime fondsen";
- 5) de rol van Union Minière en Forminière bij deze moord;
- 6) de juridische en grondwettelijke consequenties van deze moord;
- 7) de motieven van het Belgisch optreden;
- 8) de omstandigheden van de moord op zeven andere Lumumbisten in Kasai op 9 februari 1961;
- 9) de betrokkenheid van Belgische politici;
- 10) de betrokkenheid van de Koning en het Hof;

- vraagt inzage van de rapporten die zich bevinden bij zowel het Hof van Cassatie als het ministerie van Buitenlandse Zaken, evenals van de nota van 70 bladzijden die de heer Brassinne heeft overgemaakt aan de voorzitter van de commissie;

- vraagt de omschrijving "morele verantwoordelijkheid" te vervangen door "politieke verantwoordelijkheid";

- vraagt dat België officieel zijn excuses aanbiedt aan Congo en aan de families van de vermoorde Congolese politici;

- vraagt dat België bij Congo aandringt op excuses voor de gewelddaden die vele Belgen ondergingen in die periode;

- vraagt dat minstens onderzocht wordt welke juridische, wettelijke en grondwettelijke consequenties voortvloeien uit dit rapport;

- vraagt dat België zich maximaal blijft inspannen om mee te werken aan de realisatie van een democratisch Congo (onder meer door het kwijtschelden van de Congolese schulden, het aandringen op het afschaffen van de doodstraf in Congo, het einde van de oorlog in Congo, het installeren van een democratisch gelegitimeerd bestuur in Congo, enz.)."

Une deuxième motion de recommandation a été déposée par M. Ferdy Willems et est libellée comme suit:

"La Chambre,

après avoir pris connaissance du rapport de la commission d'enquête parlementaire «Lumumba» et après en avoir débattu en séance plénière du mardi 5 février 2002,

- prend acte des constatations et recommandations de la commission d'enquête;

- demande un complément d'enquête concernant:

- 1) le « pourquoi » de l'assassinat de Lumumba;
- 2) les commanditaires de cet assassinat;
- 3) les intérêts financiers qui auraient pu jouer un rôle ou ont effectivement joué un rôle dans cet assassinat;

- 4) la nature, l'importance et l'utilisation des «fonds secrets»;
 - 5) le rôle joué par l'Union minière et la Forminière dans cet assassinat;
 - 6) les conséquences juridiques et constitutionnelles de cet assassinat;
 - 7) les motifs de l'intervention belge;
 - 8) les circonstances de l'assassinat de sept autres lumumbistes au Kasai le 9 février 1961;
 - 9) l'implication d'hommes politiques belges;
 - 10) l'implication du Roi et de la Cour;
- demande à consulter les rapports qui se trouvent tant à la Cour de cassation qu'au ministère des Affaires étrangères, ainsi que la note de 70 pages que M. Brassinne a transmise au président de la commission;
 - demande de remplacer l'expression «responsabilité morale » par « responsabilité politique »;
 - demande que la Belgique présente officiellement ses excuses au Congo et aux familles des dix hommes politiques congolais assassinés;
 - demande que la Belgique insiste auprès du Congo afin que ce dernier présente ses excuses pour les violences que de nombreux Belges ont subies au cours de cette période;
 - demande qu'il soit à tout le moins examiné quels enseignements il convient de tirer de ce rapport sur les plans juridique, légal et constitutionnel;
 - demande que la Belgique poursuive ses efforts avec détermination afin de contribuer à la mise en place d'un Congo démocratique (notamment en effaçant la dette congolaise, en insistant pour que la peine de mort soit abolie dans ce pays; pour qu'il soit mis fin aux guerres qui y font rage; pour qu'une administration jouissant d'une légitimité démocratique y soit installée, etc)."

Een derde motie van aanbeveling werd ingediend door de heren Geert Versnick, Daniel Bacquelaine, Herman Van Rompuy, Claude Eerdeken, Jacques Lefevre, Daan Schalck en de dames Marie-Thérèse Coenen en Leen Laenens en luidt als volgt:

"De Kamer,

- heeft kennis genomen van het verslag van de onderzoekscommissie opgericht "met oog op het vaststellen van de precieze omstandigheden waarin Patrice Lumumba werd vermoord en van de eventuele betrokkenheid daarbij van Belgische politici";
- heeft het debat hierover in de plenaire zitting van 5 februari 2002 gehoord;
- stemt in met de conclusies van de onderzoekscommissie."

Une troisième motion de recommandation a été déposée par MM. Geert Versnick, Daniel Bacquelaine, Herman Van Rompuy, Claude Eerdeken, Jacques Lefevre, Daan Schalck et Mmes Marie-Thérèse Coenen et Leen Laenens et est libellée comme suit:

"La Chambre,

- après avoir pris connaissance du rapport de la commission d'enquête instituée en vue de déterminer les circonstances exactes de l'assassinat de Patrice Lumumba et l'implication éventuelle des responsables politiques belges dans celui-ci;
- après en avoir débattu au cours de la séance plénière du 5 février 2002;
- approuve les conclusions de la commission d'enquête."

Over de moties zal later worden gestemd.

Le vote sur les motions aura lieu ultérieurement.

De bespreking is gesloten.

La discussion est close.

La séance est levée.

De vergadering is gesloten.

La séance est levée à 17.37 heures. Prochaine séance jeudi 7 février 2002 à 14.15 heures.

De vergadering wordt gesloten om 17.37 uur. Volgende vergadering donderdag 7 februari 2002 om 14.15 uur.

BIJLAGE**ANNEXE****PLENUMVERGADERING****SÉANCE PLÉNIÈRE****DINSDAG 05 FEBRUARI 2002****MARDI 05 FÉVRIER 2002****INTERNE BESLUITEN****DECISIONS INTERNES****INTERPELLATIEVERZOEKEN****DEMANDES D'INTERPELLATION**

Ingekomen

Demandes

1. de heer François Bellot tot de vice-eerste minister en minister van Mobiliteit en Vervoer over "de initiatieven van de vice-eerste minister en minister van Mobiliteit en Vervoer inzake verkeersveiligheid".

(nr. 1121 – verzonden naar de commissie voor de Infrastructuur, het Verkeer en de Overheidsbedrijven)

2. de heer Josy Arens tot de minister van Justitie over "het verlenen van penitentiaal verlof aan gevaarlijke gedetineerden".

(nr. 1122 – verzonden naar de commissie voor de Justitie)

1. M. François Bellot à la vice-première ministre et ministre de la Mobilité et des Transports sur "les initiatives de la vice-première ministre et ministre de la Mobilité et des Transports en matière de sécurité routière".

(n° 1121 – renvoi à la commission de l'Infrastructure, des Communications et des Entreprises publiques)

2. M. Josy Arens au ministre de la Justice sur "l'octroi de congés pénitentiaires à des détenus dangereux".

(n° 1122 – renvoi à la commission de la Justice)

VOORSTELLEN**PROPOSITIONS**

Toelating tot drukken

Autorisation d'impression

1. Voorstel van verklaring (de heer Filip De Man) tot herziening van artikel 63 van de Grondwet (nr. 1614/1).

2. Voorstel van resolutie (de heer Ferdy Willems) betreffende de afbouw van legbatterijen in de pluimveesector (nr. 1615/1).

3. Wetsvoorstel (mevrouw Frieda Brepoels en de heer Geert Bourgeois) tot wijziging van artikel 4 van het koninklijk besluit van 1 december 1975 houdende algemeen reglement op de politie van het wegverkeer (nr. 1616/1).

4. Wetsvoorstel (mevrouw Magda De Meyer, de heren Hans Bonte, Jean-Marc Delizée, Luc Goutry, Danny Pieters, Paul Timmermans, mevrouw Annemie Van de Casteele, de heren Jean-Jacques Viseur en Joos Wauters) tot wijziging van het koninklijk besluit van 10 augustus 1998 betreffende het recht op loopbaanonderbreking voor bijstand of verzorging van een zwaar ziek gezins- of familielid (nr. 1617/1).

1. Proposition de déclaration (M. Filip De Man) de révision de l'article 63 de la Constitution (n° 1614/1).

2. Proposition de résolution (M. Ferdy Willems) relative à la destruction progressive des cages en batterie utilisées dans le secteur avicole (n° 1615/1).

3. Proposition de loi (Mme Frieda Brepoels et M. Geert Bourgeois) modifiant l'article 4 de l'arrêté royal du 1er décembre 1975 portant règlement général sur la police de la circulation routière (n° 1616/1).

4. Proposition de loi (Mme Magda De Meyer, MM. Hans Bonte, Jean-Marc Delizée, Luc Goutry, Danny Pieters, Paul Timmermans, Mme Annemie Van de Casteele, MM. Jean-Jacques Viseur et Joos Wauters) modifiant l'arrêté royal du 10 août 1998 instaurant un droit à l'interruption de carrière pour l'assistance ou l'octroi de soins à un membre du ménage ou de la famille gravement malade (n° 1617/1).

5. Wetsvoorstel (de dames Jacqueline Herzet en Anne Barzin) tot wijziging van het Wetboek van strafvordering en van de wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis, met het oog op de verbetering van de procedure van onmiddellijke verschijning (nr. 1623/1).

5. Proposition de loi (Mmes Jacqueline Herzet et Anne Barzin) modifiant, en vue d'améliorer la procédure de comparution immédiate, le Code d'instruction criminelle et la loi du 20 juillet 1990 relative à la détention préventive (n° 1623/1).

MEDEDELINGEN

COMMISSIES

Verslagen

Volgende verslagen werden ingediend:

namens de commissie voor de Financiën en de Begroting,

- door de heer Ludo Van Campenhout, over het wetsontwerp tot wijziging van de onverenigbaarheidsregeling voor de leiders van kredietinstellingen en beleggingsondernemingen (nr. 1570/3);

- door de heer Yves Leterme, over:

. het wetsontwerp tot wijziging van artikel 94 van het Wetboek der successierechten ingevolge het nieuwe lokalisatiecriterium voor het recht van successie zoals bepaald bij de bijzondere wet van 13 juli 2001 tot herfinanciering van de gemeenschappen en uitbreiding van de fiscale bevoegdheden van de gewesten (nr. 1576/2);

. het wetsontwerp tot wijziging van het Wetboek der successierechten en het Wetboek der registratie-, hypotheek- en griffierechten ingevolge de nieuwe lokalisatiecriteria voor de gewestelijke belastingen zoals bepaald bij de bijzondere wet van 13 juli 2001 tot herfinanciering van de gemeenschappen en uitbreiding van de fiscale bevoegdheden van de gewesten (nr. 1577/2);

namens de commissie voor de Justitie,

- door de heer Guy Hove, over het wetsontwerp betreffende de verenigingen zonder winstoogmerk, de internationale verenigingen zonder winstoogmerk en de stichtingen (geamendeerd door de Senaat) (nr. 1301/14).

ARBITRAGEHOF

Arresten

Met toepassing van artikel 113 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof geeft de griffier van het Arbitragehof kennis van:

COMMUNICATIONS

COMMISSIONS

Rapports

Les rapports suivants ont été déposés:

au nom de la commission des Finances et du Budget,

- par M. Ludo Van Campenhout, sur le projet de loi modifiant le régime des incompatibilités applicable aux dirigeants d'établissements de crédit et d'entreprises d'investissement (n° 1570/3);

- par M. Yves Leterme, sur:

. le projet de loi modifiant l'article 94 du Code des droits de succession, suite au nouveau critère de localisation du droit de succession établi par la loi spéciale du 13 juillet 2001 portant refinancement des communautés et extension des compétences fiscales des régions (n° 1576/2);

. le projet de loi modifiant le Code des droits de succession et le Code des droits d'enregistrement, d'hypothèque et de greffe, suite aux nouveaux critères de localisation des impôts régionaux établis par la loi spéciale du 13 juillet 2001 portant refinancement des communautés et extension des compétences fiscales des régions (n° 1577/2);

au nom de la commission de la Justice,

- par M. Guy Hove, sur le projet de loi sur les associations sans but lucratif, les associations internationales sans but lucratif et les fondations (amendé par le Sénat) (n° 1301/14).

COUR D'ARBITRAGE

Arrêts

En application de l'article 113 de la loi spéciale du 6 janvier 1989 sur la Cour d'arbitrage, le greffier de la Cour d'arbitrage notifie:

- het arrest nr. 25/2002 uitgesproken op 30 januari 2002 over het beroep tot vernietiging van de artikelen 3, 7 en 9 van de wet van 26 juni 2000 tot beperking met de helft van de devolutive kracht van de lijststemmen en tot afschaffing van het onderscheid tussen kandidaat-titularissen kandidaat-opvolgers voor de verkiezing van de provincie- en gemeenteraden en het Europees Parlement, ingesteld door P. D'Hoker;

(rolnummer: 2027)

- het arrest nr. 26/2002 van 30 januari 2002 over de prejudiciële vraag betreffende de artikelen 142 en 157 van de wet betreffende de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging en uitkeringen, gecoördineerd op 14 juli 1994, gesteld door de Controlecommissie, afdeling West-Vlaanderen, ingesteld bij de Dienst voor geneeskundige controle van het RIZIV;

(rolnummer: 2028)

- het arrest nr. 27/2002 uitgesproken op 30 januari 2002 over de prejudiciële vragen betreffende artikel 128, eerste lid, 2°, en tweede lid, en artikel 394, § 1, van het Wetboek van de inkomstenbelastingen 1992, gesteld door het hof van beroep te Brussel bij arrest van 18 september 2000 inzake de Belgische Staat tegen F. Van Billoen en door de rechtbank van eerste aanleg te Brussel bij vonnis van 9 maart 2001 inzake B. Thys tegen de Belgische Staat;

(rolnummers: 2031 en 2145)

- het arrest nr. 28/2002 uitgesproken op 30 januari 2002 betreffende de beroepen tot gehele of gedeeltelijke vernietiging van de wet van 16 maart 2000 "betreffende het ontslag van bepaalde militairen en de verbreking van de dienstneming of wederdienstneming van bepaalde kandidaat-militairen, de vaststelling van de rendementsperiode en het terugvorderen door de Staat van een deel van de door de Staat gedragen kosten voor de vorming en van een gedeelte van de tijdens de vorming genoten wedden", ingesteld door A. Michiels en anderen:

- l'arrêt n° 25/2002 rendu le 30 janvier 2002 concernant le recours en annulation des articles 3, 7 et 9 de la loi du 26 juin 2000 visant à réduire de moitié l'effet dévolutif des votes exprimés en case de tête et à supprimer la distinction entre candidats titulaires et candidats suppléants pour l'élection des conseils provinciaux et communaux et du Parlement européen, introduit par P. D'Hoker;

(n° du rôle: 2027)

- l'arrêt n° 26/2002 du 30 janvier 2002 relatif à la question préjudicielle concernant les articles 142 et 157 de la loi relative à l'assurance obligatoire soins de santé et indemnités, coordonnée le 14 juillet 1994, posée par la Commission de contrôle, section de Flandre occidentale, instituée auprès du Service du contrôle médical de l'INAMI;

(n° du rôle: 2028)

- l'arrêt n° 27/2002 rendu le 30 janvier 2002 relatif aux questions préjudicielles concernant l'article 128, alinéa 1er, 2°, et alinéa 2, et l'article 394, § 1er, du Code des impôts sur les revenus 1992, posées par la cour d'appel de Bruxelles par arrêt du 18 septembre 2000 en cause de l'Etat belge contre F. Van Billoen et par le tribunal de première instance de Bruxelles par jugement du 9 mars 2001 en cause de B. Thys contre l'Etat belge;

(n^{os} du rôle: 2031 et 2145)

- l'arrêt n° 28/2002 rendu le 30 janvier 2002 concernant les recours en annulation totale ou partielle de la loi du 16 mars 2000 "relative à la démission de certains militaires et à la résiliation de l'engagement ou du rengagement de certains candidats militaires, à la fixation de la période de rendement et à la récupération par l'Etat d'une partie des frais consentis par l'Etat pour la formation et d'une partie des traitements perçus pendant la formation", introduits par A. Michiels et autres:

het Hof

1. vernietigt:

. in artikel 3, § 1, 3°, van de wet van 16 maart 2000 "betreffende het ontslag van bepaalde militairen en de verbreking van de dienstneming of wederdienstneming van bepaalde kandidaat-militairen, de vaststelling van de rendementsperiode en het terugvorderen door de Staat van een deel van de door de Staat gedragen kosten voor de vorming en van een gedeelte van de tijdens de vorming genoten wedden" de woorden "of uit een extra-muros-vorming, of";

. artikel 3, § 2, eerste lid, van dezelfde wet, in zoverre het voor de aanvullende vormingen bepaalt dat de rendementsperiode per vorming niet kleiner mag zijn dan drie jaar en in zoverre het van toepassing is op vormingen waarvoor geen volledige dienstontheffing voor de ganse duur van de vorming is verleend;

. artikel 3, § 4, van dezelfde wet;

2. vernietigt in dezelfde mate artikel 21, § 3, 1°, van de wet van 1 maart 1958 betreffende het statuut der beroepsofficieren van de land-, de lucht-, de zeemacht en de medische dienst en der reserveofficieren van alle krijgsmachtdelen en van de medische dienst, zoals vervangen bij artikel 11 van de voormelde wet van 16 maart 2000;

3. vernietigt artikel 4 van de voormelde wet van 16 maart 2000, in zoverre het van toepassing is op een ontslag dat werd aangeboden vóór de inwerkingtreding van die wet;

(rolnummers: 2044, 2045, 2046 en 2047)

- het arrest nr. 31/2002 uitgesproken op 30 januari 2002 over de prejudiciële vragen betreffende artikel 3 van de gemeentekieswet van 4 augustus 1932 en de artikelen 18 en 142 van het Kieswetboek, gesteld door het college van burgemeester en schepenen van de gemeente Honnelles bij beslissing van 28 september 2000.

(rolnummer: 2035)

Ter kennisgeving

Beroep tot vernietiging

Met toepassing van artikel 76 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof geeft de griffier van het Arbitragehof kennis van het beroep tot vernietiging van de artikelen 131, § 2, en 235bis, § 6, van het Wetboek van Strafvordering, zoals aangevuld bij de artikelen 6 en 8 van de wet van 19 februari 2001, ingesteld door A. Vercauteren; de beschikking tot verkorten van de termijn voor het indienen van een memorie en een memorie van antwoord.

(rolnummer: 2327)

Ter kennisgeving

la Cour

1. annule:

. à l'article 3, § 1er, 3°, de la loi du 16 mars 2000 "relative à la démission de certains militaires et à la résiliation de l'engagement ou du rengagement de certains candidats militaires, à la fixation de la période de rendement et à la récupération par l'Etat d'une partie des frais consentis par l'Etat pour la formation et d'une partie des traitements perçus pendant la formation", les mots "soit en une formation extra muros, soit";

. l'article 3, § 2, alinéa 1er, de la même loi, en tant qu'il dispose, pour les formations complémentaires, que la période de rendement ne peut, par formation, être inférieure à trois ans et qu'il est applicable aux formations pour lesquelles il n'a pas été accordé de dispense de service complète pour la totalité de la formation;

. l'article 3, § 4, de la même loi;

2. annule dans la même mesure l'article 21, § 3, 1°, de la loi du 1er mars 1958 relative au statut des officiers de carrière des forces terrestre, aérienne et navale et du service médical, ainsi que des officiers de réserve de toutes les forces armées et du service médical, tel qu'il a été remplacé par l'article 11 de la loi précitée du 16 mars 2000;

3. annule l'article 4 de la loi précitée du 16 mars 2000 en tant qu'il s'applique à une démission présentée avant l'entrée en vigueur de cette loi;

(n^{os} du rôle: 2044, 2045, 2046 et 2047)

- l'arrêt n° 31/2002 rendu le 30 janvier 2002 concernant les questions préjudicielles relatives à l'article 3 de la loi électorale communale du 4 août 1932 et aux articles 18 et 142 du Code électoral, posées par le collège des bourgmestre et échevins de la commune de Honnelles par décision du 28 septembre 2000.

(n° du rôle: 2035)

Pour information

Recours en annulation

En application de l'article 76 de la loi spéciale du 6 janvier 1989 sur la Cour d'arbitrage, le greffier de la Cour d'arbitrage notifie le recours en annulation des articles 131, § 2, et 235bis, § 6, du Code d'instruction criminelle, tels qu'ils ont été complétés par les articles 6 et 8 de la loi du 19 février 2001, introduit par A. Vercauteren; l'ordonnance d'abrégement du délai pour l'introduction d'un mémoire et d'un mémoire en réponse.

(n° du rôle: 2327)

Pour information

Prejudiciële vragen

Questions préjudicielles

Met toepassing van artikel 77 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof geeft de griffier van het Arbitragehof kennis van:

- de prejudiciële vraag over artikel 50 van het Wetboek der successierechten, zoals vervangen bij het decreet van de Vlaamse Raad van 20 december 1996, gesteld door de rechtbank van eerste aanleg te Gent bij vonnis van 15 november 2001 inzake E. en L. Van de Weghe tegen de Belgische Staat;

(rolnummer: 2292)

- de prejudiciële vraag over artikel 5, tweede lid, van het Strafwetboek, zoals hersteld bij de wet van 4 mei 1999 tot invoering van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van rechtspersonen, gesteld door het hof van beroep te Gent bij arrest van 17 januari 2002 inzake R. Maleve en P. De Moor.

(rolnummer: 2322)

Ter kennisgeving

En application de l'article 77 de la loi spéciale du 6 janvier 1989 sur la Cour d'arbitrage, le greffier de la Cour d'arbitrage notifie:

- la question préjudicielle concernant l'article 50 du Code des droits de succession, tel que remplacé par le décret du Conseil flamand du 20 décembre 1996, posée par le tribunal de première instance de Gand par jugement du 15 novembre 2001 en cause de E. et L. Van de Weghe contre l'Etat belge;

(n° du rôle: 2292)

- la question préjudicielle concernant l'article 5, alinéa 2, du Code pénal, rétabli par la loi du 4 mai 1999 instaurant la responsabilité pénale des personnes morales, posée par la cour d'appel de Gand par arrêt du 17 janvier 2002 en cause de R. Maleve et P. De Moor.

(n° du rôle: 2322)

Pour information